

קובץ

שערי יוסף

שאלות המצויות בימי בין הזמנים

קובץ

שערי יוסף

שאלות המצויות בימי בין הזמנים

כשרות מכשירי החשמל בשבת במקומות הנופש

עירובי תחומין וחצירות

כשרות המטבח ועוד

ובו הרבה תשובות חדשות ופסקים הלכה למעשה מלבד מה שנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות בין הזמנים -
תשפ"ג]

בעזה"י החונן לאדם דעת

יוסף (בלאמו"ר חיים בנימין שליט"א) אביטבול

מהדורא בתרא - אב ה'תשפ"ו

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י מכון

"יד יוסף"

לע"נ רבי יוסף בן עישיא זצ"ל

בית המדרש

פסקים והלכות

להערות והוספות ושאלות בהלכה

a921434567@gmail.com

058-3233587

לתרומות והנצחות להדפסת הספרים

ולחשנת הספרים והקבצים

053-3164570

הסכמות לספרים נדפסו בספר שערי יוסף בין המצרים

נתרם להצלחת אליה לימור בן לאה

שאלות המצויות בדיני ברכות הראייה והגומל יז

כרכה על ים התיכון יז
 כרכה על הכינרת וים המלח יח
 עד מתי אפשר לברך על הים יח
 כל כמה זמן אפשר לברך על הים יח
 היה בים התיכון ובירך ואח"כ נסע לכינרת יח
 היה בכינרת ואח"כ נסע לים התיכון יח
 ברכה על הים כלילה או מרחוק יח
 ברכה על נהרות יט
 ברכה על הרים וגבעות יט
 ברכה על מערת הנטיפים יט
 ברכת עושה מעשה בראשית על מדבר יהודה יט
 ברכת משנה הכריות יט
 ברכת אשר יצר אתכם בדין כ
 ברכת ראיית הקברים על קבר הרשב"י כא
 נוסח ברכת אשר יצר אתכם בדין כא
 לעבוד ולראות קברי עכו"ם כא
 ברכת הגומל על שייט בים או כנרת הירדן כא
 ברכת הגומל על שחייה בים כא
 הגומל על צניחה חופשית כא

סימן ו' כב

שאלות המצויות בשבת במקומות נופש כב

הדלקת נרות בבית מלון כב
 האם יש חיוב לקחת כנדי שבת לנופש כב
 ברכת מעין שבע במקום זמני כג
 שתייה בבית מלון שהגוי דושם כג

סימן ז' כד

מכשירי חשמל בשבת המצויים במקומות הנופש כד

הקדמה כד
 מכשירי החשמליים בשבת לפי סדר הא' ב' כה
 אינדוקציה כה
 ארון חימום כה
 בית חכם/בית מלון חכם כה
 כרזי מים עם חיישנים כה
 דלתות אלקטרוניות כה
 דלתות חשמליות כה
 דלתות שנפתחת בכרטיס חשמלי כה
 דלת עם מעקב אלקטרוני כז
 חיישני תאורה כז
 כידה חשמליות כז
 מדי-מוני מים כז
 מוני חשמל כז
 מיחם חשמלי כז
 מים חמים כז
 מיני בר כז
 מזגנים כז
 מכונת כרד כח
 מכונת קפה כח
 מכונת קרח כח
 מעלית שבת כח

תוכן הענינים

סימן א' ט

שאלות המצויות בים ובבריכה ט

כרכה על ארטיק בתוך הבריכה או הים ט
 ברכות בחדר שיש בו ג'קוזי ט
 דיבור דברי תורה בסאונה או בבריכה ט
 ברכה על הורדת טלית קטן בים או בבריכה ט

סימן ב' י

שאלות המצויות בדיני תפילה י

לנסוע לכותל לפני תפילת שחרית י
 תפילה בכר"ח בטיוולים י
 תפילה עם תיק טיוולים או שקית י
 ים או סאונה לפני תפילת מנחה או מעריב י
 הכאת ספר תורה למקום נופש י
 לקיחת ספר תורה מהודר לנופש יא
 קביעת נופש במקום רחוק ממנין יא
 קביעת נופש במקום שאין ס"ת יא
 צידוף אינו שומר תורה ומצוות למניין יא
 האם אדם צריך להניח דוקא תפילין שלו יב

סימן ג' יב

שאלות ותשובות המצויות בדיני תפילת הדרך יב

חיוב תפילת הדרך בשם ומלכות יב
 זמן הנסיעה החייב בתפילת הדרך יב
 תפילת הדרך בכבישים ראשיים כגוש דן יג
 צידוף הפקקים לשיעור הזמן תפילת הדרך יג
 תפילת הדרך לטס בכדור פורח יג
 חיוב ברכה הסמוכה לחברתה בתפילת הדרך יד
 ממתני אפשר לברך תפילת הדרך יד
 חיוב אמירת תפילת הדרך בעמידה יד
 האם יש להדר לברך בעצמו את תפילת הדרך יד
 אמירת נוסח תפילת הדרך בע"פ יד
 הוספה על נוסח תפילת הדרך יד
 תפילת הדרך לנוסע כמה פעמים ביום טז
 שמיעת שיעור הלכה או בעיון תוך כדי נהיגה טז

סימן ד' טז

שאלות המצויות בדיני נטילת ידיים ושינוי מקום טז

נטילת ידיים בכוס חד פעמי טז
 נטילת ידיים מבקבוק טז
 דיני נטילת ידיים בים טז
 צורת הטבילה בים טז
 נוסח הברכה טז
 נטילת ידיים למי שאין לו מים טז
 נטילת ידיים לסעודה בבית הכסא יז
 שינוי מקום מהרכב לתחנת דלק יז

סימן ה' יז

סימן ט	לז
דיני עירובי חצירות	לז
דיני ופרטי חיוב עשיית עירובי חצירות	לז
דין עירובי חצירות	לז
כדיקת המקום לפני שבת	לז
איסור הוצאה במקום שאין עירוב	לז
עירוב חצירות במקום שיש עירוב	לז
התנאים שהעירוב חצירות מועיל	לז
סדר עשיית עירוב חצירות	לז
דיני טלטול במקום שיש נכרים או מחללי שבת	לט
מהם דיודין של ישראל או גויים לאסור	לט
אם רק יהודי אחד גר בבנין	לט
עירוב תחומין בבית מלון שיש רק יהודי אחד	לט
משרת או עובד זר שגר בבית הישראלי	לט
צורת השכירות מגוי	מ
שכירות מהמשטרה או המחברת חשמה	מ
צורת עשיית השכירות מגוי	מ
דיני עירוב חצירות בבית מלון/בתי הארחה/צימר	מ
האופנים שאין צריך עירוב חצירות בבתי מלון	מ
דיני שכירות מגוי במקומות נופש ומלונות	מב
טלטול בבית מלון שאין בו עירוב חצירות	מג
דיני עירוב חצירות בבית חולים וישיבות	מג
עירוב חצירות בבית חולים	מג
עירוב חצירות כישיבה	מג
דיני דבר שהיה במקום בלא עירובי חצירות כחצר וכדו'	מג
הוצאת דבר שהיה בחצר אל החצר	מד
הוצאת כשונוג	מד
בגדי האדם	מד
במקום כבוד הכריות	מד
הבאת אוכל	מד
דיני המחיצות וצורת הפתח	מד
דיני המחיצות	מד
ד' מחיצות	מד
הפינות והזוויות	מד
דיני צורת הפתח	מד
דיני המשקוף	מה
עמידת המשקוף ממש מעל העמודים	מה
דיני העמוד	מה
עשיית לחי	מה
סימן י	מה
הלכות עירובי תחומין	מה
זהירות מיציאה מחוץ לתחום במקומות נופש	מה
יציאה מחוץ לתחום בבתי חולים	מה
שיעור אלפיים אמה	מה
ישוב שאינו מגודר	מה
מתי מותר לעשות עירובי תחומין	מה
עדים שמחזירות בבנינים	מה
דיבוע העיד	מו
סדר הנחת עירובי תחומין	מו
דיני מי שיצא מחוץ לאלפיים אמה	מו

מצלמות אבטחה	כט
מקדד	כט
מנורה של מקדד שנשארה דלוקה	ל
מקדדים קטנים בבתי מלון	ל
משאבות מים	ל
פח אשפה	ל
פלטה חשמלית	ל
קומקום	ל
רישום בשערי המלון/בחדר אוכל	ל
שידוחים	לא
סימן ח	לא
דיני הוצאה במקום שאין עירוב	לא
מהו ככלל מלבוש	לא
כובע	לא
מטפחת	לא
לשים את החליפה מעליו	לא
מגבת מעל הכתפיים	לא
פתק של הייצרן כבגד	לב
מתלה שנקרע	לב
לולאה התפורה לבגד ונקרע הכפתור	לב
חולצה או חליפה עם כפתור דורכה	לב
פלטסיקים בצווארון	לב
מדבקה עם שם	לב
כובע עם תווית	לב
מדדסים או ספידות	לב
יציאה בטלית	לב
שרוולים מקופלים	לג
נעל אחת	לג
סיכת ביטחון המחזקת לבגד	לג
סיכות ראש ונומיות	לג
סיכה בכיפה	לג
נעלי בית	לג
דיני הוצאה לתכשיטים	לג
הוצאת תכשיט לאשה	לג
הוצאת תכשיט לאיש	לג
יציאה עם שעון יד	לד
חפתים	לד
סיכות של סמלים	לד
עניבה	לד
חגורה	לד
שרזכים	לד
דיני יציאה עם משקפיים	לד
משקפיים	לד
יציאה עם משקפיים שיוורד גשם	לה
דגיל להודיד את המשקפיים משום שמידת העינים	לה
יציאה עם משקפי קריאה	לה
משקפי שמש	לה
משקפי שמש שמודרכים על משקפיים דגילים	לה
עדישות מגע	לה
מכשיר שמיעה	לז
טלטול פד	לז
פד הנקה	לז

מנגל גריל גז	נט
מנגל חד פעמי	נט
מנגל גחלים	נט
מנגל חשמלי	ס
מעבר מזון	ס
מצנע	ס
מקלף	ס
סירים	ס
סכר"ס	ס
סכין	סא
סקוטש	סא
ציפס	סא
צלחות וכלי הגשה	סא
פוחחן	סא
פחמים	סא
פלטת חשמלית	סא
קומקום ומיחם חשמלי	סא
קדש חיתוך	סא
שולחנות	סא
שיש	סא
תנורים ותכניות ורשתות	סב
תנור פידוליטי	סב
סימן י"ג	סב
דיני טבילת כלים במקומות הנופש	סב
סימן י"ד	סד
שאלות המצויות ביוהר דעה	סד
הזמנת אוכל כשהשליח אינו שומר תורה ומצוות או גוי	סד
קניית בקבוק מים כמסעדה לא כשירה	סה
שתיית קוקה קולה בלא הכשר	סה
קפה ללא הכשר קפה בתחנת דלק	סה
שכחו להטביל את הרשת של המנגל	סו
כניסה לכנסייה ומסגד	סו
הסתכלות על כנסייה	סו
כניסה לגני הבהאים או מנזר השתקנים	סו
חיוב מזוזה במקומות הנופש	סז
פירות שנקטפים בפרדס	סז
קטיף בטבע בתשלום	סח
עדלה בקטיף פירות	סח
טיול וציאה לנופש לאבל	סט
סימן ט"ו	סט
דינים המצויים בבית הקברות	סט
לילה	סט
שבת ויד"ט	סט
ערב שבת לאחר חצות	ע
כניסת בע"ק לבית הקברות	ע
נטילת ידים	ע
כיסוי הציציות	ע
דיבור בדברי תורה	ע
לועג לרש בקברי צדיקים	ע

עבר ויצא	מו
חזר לעיר ששבת בה	מו
דוגמא מעשית עבר ויצא במקומות נופש	מו
סימן י"א	מוז
שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש	מוז
חובת הקריעה על הכותל	מוז
איזה בגדים הטעונים קריעה	מח
הורדת החליפה קודם הקריעה	מח
דיני הקריעה	מט
סדר העדיפויות בקריעה	נ
הפקרת החולצה	נא
בחור שבגדיו שייכים להוריו	נב
חובת הקריעה לנשים	נב
חינוך קטנים לקריעה	נב
דאח מקום המקדש ולא קרע ונזכר שהגיע לביתו	נב
הזמנים והימים שבהם לא קורעים	נג
מי שראה את הכותל בזמן שפטור מקריעה	נג
קריעה בתוך שלושים יום	נד
חיוב הקריעה לתושבי ירושלים	נד
בחורי ישיבה שלומדים בירושלים ולהיפך	נד
קריעה על דאיית ירושלים בחורבנה	נד
קריעה על דאיית דרי יהודה	נה
סדר ונוסח הקריעה	נה
סימן י"ב	נו
מדריך לכשרות המטבח בנופש	נו
בירור כשרות הכלים במקומות הנופש	נו
רשימת הכלים לפי סדר הא' ב'	נו
אופה לחם	נו
כלנדר	נו
ברזים	נו
טאבון	נו
טוסטר	נו
טוסטר אוכל	נו
כוסות זכוכית	נו
כוסות חרס/פורצלן	נו
כוסות פלסטיק	נו
כידים	נו
כיוורים	נו
כיוור אחד	נו
כירה חשמלית וקדמית ואנדקזיה	נו
מגבות	נח
מדיח כלים	נח
מחבת [דגילה]	נח
מחבת טפלון	נח
מיני בר	נח
מיקרוגל	נח
מכונת קפה	נט
מכונת קוביות קרח	נט
מלחיה	נט

חיוב טירחא ללכת לחתונה של חבר בבין הזמנים עח
 דכיבה על סוסים לנשים עח
 שינה בחדר שינה של אחרים עח
 יתוד כאכוכים עח
 חלק בירורי הלכה פ
 סימן א פ
 שימוש בכוילר וכדוד שמש בשבת פ
 דוד שמש פ
 כוילר חשמלי פא
 חימום כתערוכת אש ע"י גז פא
 מערכת יונקס פא
 סימן ב פב
 מעליות שבת בזמנינו פב
 הנדונים כמעליות שבת הרגילות פב
 נידון א' משום זילותא דשבת ואשזוא מילתא פב
 נידון ב' האם כוכד הנוסעים משפיע על הזרם פב
 נידון ג' כוכד הנוסעים מייצר חשמל פד
 נידון ד' בהשפעת על הבאת התא למתנים פד
 נידון ה' כניסה למעלית ברגע האחרון פד
 נידון ו' תיקוני מעליות שבת בשבת פה
 הנדונים כמעליות שבת החדר שניות פה
 נידון א' הפעלת כרטיס דיגלטלי פה
 נידון ב' הפעלת עין אלקטרונית פה
 נידון ג' מערכת שקולה פה
 נידון ד' התנת ניצוצי אש פו
 נידונים שונים פו
 מחלוקת הפוסקים האם מותר להשתמש במעלית שבת רק
 לעלוות ורק לדדת פו
 דינים העולים פו
 האם יש חשש זילותא דשבת פז
 האם יש איסור עובדין דהול פז
 האם יש איסור משום מדא דאתרא פז
 מעליות שאין חשש איסור הדברים שצריכים להזהר בעת
 השימוש פח
 סיכום סוגי המעליות הקיימים בזמנינו פח

אכילה ושתיה בבית הקברות ע
 אמירת תהילים ע
 הנחת יד שמאל על הקבר ע
 הנחת אבן על הקבר עא
 נוסח אתה גבור שיוצאים מבית הקברות עא
 דיני נטילת ידים לאחר שיוצא מבית הקברות עא
 היוצא מקברי צדיקים עא
 ניוטב ידים היוצא מבית הקברות עא
 נטילת ידים היוצא מבית קברות של גוים עא
 נטילת ידים לתוך כלי עא
 ניוטב הידים לאחר הנטילה עב
 נגיעה באוכל קודם שנטל ידים מבית הקברות עב
 העובר תחת עץ המאהיל על בית החיים עב
 הליכה לקבר פעמים כאותו יום עב
 לדרוך על הקברים עב
 דיני כניסת נשים לבית הקברות עג
 עליית נשים בימי נידותן וליבונן עג
 עליית נשים נידות כיארצייט עג
 מעוכרות עג
 מנהג שלא לעלות לקברים כלל עג
 עליית נשים לקברי צדיקים עד
 סימן ט"ז עד
 שאלות המצויות בחושן משפט עד
 החליף כיפה בים עד
 השכרת דירה שכורה בבין הזמנים עד
 ביטול נופש ואטרקציות מחמת מזג האוויר הקיצוני. עד
 סגר על נופש ליד הים והים היה סגור עו
 שכר צמד וביטל עז
 האם מותר להת כסא ים לחכירו עז
 לקיחת יום מחלה לייצאה לנופש עז
 שכר צימר או חדר בבית מלון והמזגן ולא עבד עז
 תשלום על נזקים במקומות הנופש עז
 האם מותר לעשות סנפילג עז
 סימן י"ז עח
 שאלות ותשובות המצויות באבהע"ז עח

אף שאין בו זוהמא, אך בים או בריכה מותר לדבר בדברי תורה. ומנהג העולם לדבר בדברי תורה בים ובבריכה אף בלא כיסוי הראש, [ויש להזהר שלא להזכיר שם ה' בלימודו], ויש מחמירים ממידת חסידות.

מקור: משום לימוד תורה במקום שיש הבל, אסור כדין בית המרחץ, עי' משנ"ב (שם), ומשום איסור לימוד תורה בכיסוי הראש, ע"פ מש"כ בשו"ת מהרש"ל (סי' ע"ב) שאין בזה איסור ללמוד תורה בלא כיסוי הראש, ובשו"ת זכרון יהודה (סו"ס כ), ואף שהמשנ"ב (סימן ב' סקי"ב) סתם בפשיטות להחמיר בזה, מ"מ הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ספר שלהי דקייטא סימן ק') להקל בזה, ורק ממידת חסידות יש להחמיר. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף בארוכה.

ברכה על הורדת טלית קטן בים או בבריכה

שאלה: מי שהוריד את הטלית קטן מפני שנכנס לים ולבריכה, האם שחוזר ולובש את הטלית קטן צריך לברך.

תשובה: לבני ספרד: משעה או שעתיים חשוב היסח הדעת יכול לברך עליו שוב, ולבני אשכנז: שנוהגים שאין לברך אלא בהיסח הדעת של כמה שעות. [ויש מחמירים עוד מהבוקר לצהריים, שרק אז בודאי חשוב היסח הדעת, ואין לזה מקור בהלכה]. ויכול לכוין לפטור את הטלית קטן עד שיוריד אותו, ואין בזה משום ברכה לבטלה.

מקור: עי' שו"ע סי' ח' ס"ד, ורמ"א שם, וביה"ל שם, ובבא"ח ש"א פרשת בראשית ה"י, בכה"ח שם סקנ"ו שאם שוהה הרבה זמן כגון שעה או שעתיים צריך לברך, ובני אשכנז מחמירים בזה רק בהפסק מרובה של כמה וכמה שעות, וכמו שהובא שנהג החזו"א.

סימן א

שאלות המצויות בים ובבריכה

ברכה על ארטיק בתוך הבריכה או הים

שאלה: האם מותר לברך על ארטיק/אוכל שנמצא בתוך הים או הבריכה.

תשובה: בבריכה, אם יש בבריכה מים חמים

אסור לברך שם, [כיון שדינה ככבית המרחץ, עי' שו"ע סי' פ"ד], אם יש בה מים קרים אפשר להקל לברך שם, כיון שבדרך כלל היא נקייה, ולא נפשיה זוהמא, אבל לכתחילה יש לברך שלא בתוך ובאיזור הבריכה, אבל בים, אין איסור לברך שהוא לבוש בבגד ים, כיון שאינו בכלל בית המרחץ, [אך יש להזהר שלא לברך בגילוי הראש, או שחבירו יניח ידו על ראשו, אבל הנחת ידו של עצמו, לא מועילה, (עי' משנ"ב סי' צ"א סק"י) ובדיעבד אם בירך, עלתה לו הברכה, וכן לכתחילה יש להזהר אף בכיסוי כל הגוף וכמ"ש במשנ"ב סו"ס ע"ו, ואכמ"ל].

ברכות בחדר שיש בו ג'קוזי

שאלה: האם מותר לברך ברכות בחדר שינה שיש בו ג'קוזי.

תשובה: מותר להתפלל ולברך בחדר שינה שיש בו גם ג'קוזי, כיון שהוא נקרא חדר שינה, ולא בכל החדר נפיש הזוהמא. (עי' משנ"ב סי' פ"ד סק"ג וד').

דיבור דברי תורה בסאונה או בבריכה

שאלה: האם מותר לדבר בדברי תורה בסאונה או בבריכות חמות או בבריכה, מצד שהוא מקום חם, ואף שהוא בלא כיפה.

תשובה: בסאונה או בבריכות חמות אף שהם נקיים דינו כבית המרחץ שיש בו הבל

סימן ב

שאלות המצויות בדיני תפילה

לנסוע לכותל לפני תפילת שחרית

שאלה: האם מותר לנסוע ללפני תפילת שחרית להתפלל בכותל המערבי.

תשובה: אסור לצאת לדרך לפני תפילת שחרית אפילו שמגיע למקום שנוסע אליו יכול להתפלל תפילה בציבור, (שו"ע סי' פ"ט ס"ג).

אך ישנם כמה היתרים.

א. אם נוסע לכותל או למקומות הקדושים ויודע שיגיע לשם ויספיק להתפלל לפני זמן תפילה מותר לנסוע. (שו"ע הרב סי' צ' ס"ז ערוך השולחן שם סקכ"ב והסכמת הפוסקים).

ב. אם נוסע ברכב קודם עלות השחר. (משנ"ב סי' פ"ט סק"ז), אף שלא יצא מהעיר.

ג. בשעת הדחק כגון במקום הפסד פרנסתו יש להתיר. (עי' משנ"ב שם סק"כ).

אך לפני תפילת מנחה ומעריב, אין איסור יציאה לדרך, אם יודע שלמקום שמגיע לשם יש תפילה במנין, ויספיק להתפלל שם ולא יתעכב בדרך, ויש מחמירים להתפלל תפילת מנחה ומעריב לפני. (ראה מה שנתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני תפילת מנחה ומעריב).

תפילה בכו"ח בטיולים

שאלה: האם יש מקום להקל בבין הזמנים בטיולים להתפלל בלא כו"ח.

תשובה: אף בבין הזמנים צריך להקפיד על תפילה בכו"ח, ותפילה בבגדים נקיים ומכובדים (עי' שו"ע סי' צ"ח ס"ד) ומי שאין לו כו"ח יתפלל בטלית על ראשו, ואין מקום להקל בזה.

ואם יש לו רק כובע שמש יתפלל עם כיפה ולא יתפלל עם כובע שמש, כיון שאין רגילים לעמוד ככה לפני מלך.

וכן יש להקפיד להתפלל בנעלים דוקא ולא בנעלי בית, ואף שנמצא בים וכדו' ובכל דיני תפילה.

תפילה עם תיק טיולים או שקית

שאלה: האם מותר להתפלל עם תיק טיולים או שקית שבידיו.

תשובה: אין להחזיק חפצים בעת תפילת שמו"ע (שו"ע סי' צ"ו ס"א). אלא א"כ מפחד שיגנבו, ואם יניחם בתיק מעליו, יוכל להתפלל בכוונה, (עי' משנ"ב שם סק"ו), אך להחזיק שקית בידיו אסור בכל אופן.

ים או סאונה לפני תפילת מנחה או מעריב

שאלה: האם מותר להכנס לסאונה לפני שהתפלל תפילת מנחה או מעריב.

תשובה: אף בזמנינו אסור. אבל בבריכה או ים, כיון שאינו בכלל רחיצה מעיקר הדין מותר, מ"מ לכתחילה ראוי להתפלל מנחה לפני, כיון שאח"כ שוכחים או שבאים להתפלל לאחר השקיעה ואין נזהרים בדיני היכון לתפילה, כמצוי, ופחמע"ד. ולכן ראוי להזהר בכך.

מקור: שבת ט: שו"ע או"ח סי' רלב ס"א, ומשנ"ב שם, שבמרחץ שעשוי להזיע אסור להכנס, ולא פלוג רבנן.

הבאת ספר תורה למקום נופש

שאלה: האם מותר להביא ספר תורה לשבת נופש שיקראו בו רק בתפילת שחרית ומנחה בשבת.

תשובה: מותר להביא לשם ספר תורה, אף שיש ספר תורה אחר, (הוראת הגרמ"מ לובין

קביעת נופש במקום שאין ס"ת

שאלה: האם מותר לקבוע נופש במקום שיהיה לו מניין אבל לא יהיה להם ספר תורה וספק אם יש מניין או שיסע למקום אחר.

תשובה: אינו לכתחילה, אך בדיעבד יכול ליסוע לשם. אם יודע שיש לו מניין.

מקור: אף שקריאת התורה חובת ציבור, אם יהיה שם מנין, מ"מ כיון שאין כעת מניין אינו נחשב שכעת יש חובת ציבור, אמנם לפי מש"כ באשל אברהם מבוטשאטש (סימן ז) וז"ל: עד מיל. לתפילה בציבור מיל לאחריו כו', מסתמא כן הוא לשמוע פרשה דהשבוע בשני וחמישי ושבת ק' גם במנחה וכל מה שבציבור קורים וצלע"ע כעת. עכ"ל, ולפי האשל אברהם מבוטשאטש נראה שאין לקבוע שם תפילה בלא מנין, וע"ע בבית"ל סי' קל"ה, ונתבאר בארוכה במק"א.

צירוף אינו שומר תורה ומצוות למניין

שאלה: האם אפשר לצרף בשעת הדחק אינו שומר תורה למצוות שמחלל שבת.

תשובה: בדיעבד אפשר לצרפו, אם אינו להכעיס, כיון שדינו כתינוק שנשבה.

מקור: בשו"ע סי' נ"ה סי"א כתב שעברין שעבר על גזירת התיבור או שעבר עבירה אם לא נדוהו נמננה למנין עשרה.

ובמשנ"ב שם סקמ"ו כתב בשם הפמ"ג שדוקא לתאבון אבל אם הוא מחלל שבת בפרהסיא, דינו כעכו"ם ואינו מצטרף. וכ"כ בכה"ח שם סקט"ז.

אך יש לדון שהכא כיון שדינם כתינוקות שנשבו, ואינם עושים לתאבון, ולכן בשעת הדחק מצטרפים, [ואף שנחלקו הפוסקים בגדר החילונים שבזמנינו, מ"מ בנערים צעירים בודאי שהם בכלל תינוקות שנשבו].

וגם כיון שכל העשרה תנאים של מחלל שבת בפרהסיא אין בהם. ונתבאר בארוכה

שליט"א, (וכמו שנהג החזו"א) אם מייחדים לספר תורה מקום כגון בתוך ארון [אע"פ שאינו ארון קודש], (עי' ערוך השולחן סי' קלה סל"ב) [אך צריך להזהר להביאו בצורה מכובדת ולהחזיקו בנסיעה בידיו כראוי (עי' רמב"ם פ"י מהל' ס"ת הי"א)]. **וטוב ללוותו בעשרה בני אדם,** אך אין חיוב בכך. (עי' פסקי ריקאנטי סי' מג, ובכנה"ג יו"ד סי' רפב הגה"ט סק"ז, וברכ"י שם סק"ג).

לקיחת ספר תורה מהודר לנופש

שאלה: חבורת בחורים אשכנזים אשר נוסעים לשבת לשוב, האם יקחו עמהם ספר תורה אשכנזי, או שישתמשו עם ספר תורה ספרדי של הישוב שבו הם מתארחים. [יש אופנים שספר תורה ספרדי לא כשר לפי האשכנזים] שהרי ידוע חומרת הערוך השלחן (או"ח סימן קלה ס"ל ו-לב), שכתב דאם מטלטלים את הספר תורה ממקומו למקום אחר, אזי צריך לקרוא בו ג' פעמים, וכאן בשבת הרי יקראו בו רק שני פעמים, ולכן אולי עדיף שלא יטלטלו הספר תורה מעיר לעיר, ואזי יקראו בספר תורה ספרדי של הישוב, ועוד יש לעיין, האם בכדי להרוויח את דעת הערוך השלחן הנ"ל, יהיה כדאי לעשות בשבת עוד מנין מנחה גדולה לבר מהמנין של מנחה קטנה, ואזי ייצא שקראו בספר תורה שלשה פעמים. [שאלת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך].

תשובה: יש הבדל בכתב בין שני הספרי תורה, אם יש הבדל בכתב ומקפידים על סוג כתב אחר, יקחו. ויכולים לעשות עוד מניין. אבל אם אין הבדל בכתב שלא יטלטלו ס"ת. **אלא א"כ הס"ת ספק פסול ואין מוחזק בכשרות, כמצוי בהרבה מקומות נופש.**

קביעת נופש במקום רחוק ממנין

שאלה: האם מותר לקבוע נופש בישוב שאין מנין.

תשובה: אין לקבוע נופש בישוב שאין מנין.

מקור: שו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כא אות ג') וכן הסכמת הפוסקים, וראה מה שנתבאר בארוכה בשערי יוסף גדרי תפילה בציבור.

וחייבים בזה בין אנשים ובין נשים, ואף צריך לחנך קטנים לתפילה זו. אך **בנסיעה עירונית** אף בנסיעה ארוכה כגון בחו"ל, והם כבישים מסוכנים, נהגו שלא לברך. [ועכ"פ אפשר שראוי לומר תפילת הדרך בלא שם ומלכות].

ויש שנהכו שלא מברכים על תפילת הדרך בזמנינו אלא א"כ יש שני פרסאות בלא ישוב ועוד טעמים. [כיון שבביה"ל הסתפק בכך, ואכן בתילה לדוד (שם סק"ד) כתב שרק בדרך של שני פרסאות יש חיוב תפילת הדרך, וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה (מהדו"ת סימן ס' אות ד') ובהליכות שלמה (תפילה עמ' רג) ודין סב"ל, ועוד טעם כתב הגרשז"א שם כיון שחכמים תקנו תפילת הדרך מפני לסטים וחיות רעות שהיו מצויים בזמנם ולא על סכנת תאונת דרכים, ועוד כתב שכיון שבזמנינו מצויים לאורך כל הדרך כלי רכב דינם כשיירה אחת, ע"ש, אמנם למעשה המנהג לברך].

זמן הנסיעה החייב בתפילת הדרך

שאלה: בכמה זמן נסיעה חייבים בתפילת הדרך.

תשובה: לבני ספרד: שיעור הזמן המחייב בתפילת הדרך הוא 72 דקות, אך אם נוסע וחוזר באותו יום, או במשך הלילה, ובמשך זמן הנסיעה של ההלוך והחזור יש 72 דקות, אפשר לברך תפילת הדרך בשם ומלכות (שו"ת אול"צ שם).

ולבני אשכנז: הוא מרחק של 4.6 ק"מ. (כיון ששיעור פרסה הוא לפי מרחק כמבואר במשנ"ב שם סק"ל, ובשו"ת שבט הלוי ח"י סי' כא), **לאחר 33/44 מטר מהבית האחרון שבעיר.** (קונ' תפילת הדרך להגר"ש דבילצקי) להלן המקומות לדוגמא שלבני אשכנז הנוסע אליהם, וכן להיפך, יאמר תפילת הדרך, בני ברק, לירושלים ולהיפך, ירושלים תל אביב ולהיפך, קרית ספר ירושלים ולהיפך, ירושלים לאלעד ולהיפך, ירושלים לביתר ולהיפך, ירושלים ובית שמש ולהיפך. בני ברק לאלעד יכול לברך תפילת הדרך. אבל מבני ברק לתל אביב לא יברך, וכן מבני ברק לפתח תקוה לא יברך בשם ומלכות, ויאמר תפילת הדרך בלא שם ומלכות. (כמבואר בשו"ע שם). [ולכו"ע אף פחות מהשיעורים הנ"ל **אם נוסע בכבישים שיש בהם חשש סכנה** לזריקת אבנים ובקבוקי תבערה וכל סכנה העלולה לבוא, יאמר תפילת הדרך אף שהנסיעה קצרה (עי' משנ"ב

בשערי יוסף דיני יין בגדרי מחלל שבת בפהרסיא. ובפרט שבזמנינו רוב החילולי שבת הם רק במלאכות דרבנן, וכמ"ש בזבחי צדק סימן ב' אות לב ובילקו"י עמ' שסב.

האם אדם צריך להניח דוקא תפילין שלו

שאלה: האם אדם שהשאיל תפילין מחבירו לקר"ש ותפילה, ואח"כ הגיע לביתו, והזדמנו לו תפיליו. האם יש עניין להניח את התפילין שלו.

תשובה: אין עניין, אלא א"כ הניח תפילין שאינו נוהג מעיקר הדין להניחם. [כגון תפילין של בן ספרד לבן אשכנז ולהיפך או שלא היו מונחות ומהודקות היטב לראשון], וכ"ש במקום שיש ספק על כשרות התפילין שהניח שחייב שוב להניח תפילין.

מקור: במשנ"ב סי' כה סק"ב "גם מצוי שעל ידי זה אינו מקיים מצות תפילין כדין וגם מברך לבטלה ועובר על לא תשא כי לפעמים הקשר קטן או גדול לפי מידת ראשו והוא מתעצל לתקנו או שחבירו מקפיד על זה וכבר כתב הפמ"ג דתפילין שמונחין שלא במקומן הם כמונחין בכיסן". ומ"מ שמעתי מאממו"ר שליט"א ששאל בזה למרן הגר"ש בעדני זצ"ל, ואמר לו שלא מצינו מקור לכך.

סימן ג

שאלות ותשובות המצויות בדיני תפילת הדרך

חיוב תפילת הדרך בשם ומלכות

שאלה: הנוסע מעיר לעיר, האם חייב לומר תפילת הדרך בשם ומלכות.

תשובה: אף בזמנינו חייבים לומר תפילת הדרך **בנסיעה בין עירונית** [אף אם יש חנויות וכדו' באמצע הדרך] בשם ומלכות, [ובודאי שלא לשנות מנוסח הברכה] [ברכות כט: שו"ע או"ח סי' קי ס"ד] ויש שנוהגים לומר תפילה זו בלא שם ומלכות.

תפילת הדרך בכבישים ראשיים בגוש דן

שאלה: האם מברכים תפילת הדרך בכבישים ראשיים בגוש דן.

תשובה: כיון שבדרך כלל ברוב הדרך, יש בנינים, דינו כמקום ישוב, ונהגו שלא לברך תפילת הדרך, ולכן אף העובר בתוך נתיבי איילון אינו יכול לברך תפילת הדרך, אלא א"כ נוסע שיעור זמן ארוך, בתוך אותם נתיבים, שמעיקר הדין יכול לברך, [וראה מה שנתבאר בתשובה לעיל].

צירוף הפקקים לשיעור הזמן תפילת הדרך

שאלה: האם [לבני ספרד שמסערים לפי זמן] מצרפים את הפקקים לנסיעה.

תשובה: הפקקים מצטרפים, רק אם התנועה

זזה ולא עומדת כל הזמן, כיון שהרי הוא בכלל שיעור זמן הנסיעה, [ואף שנוסעים לאט, וכנ"ל מדברי האול"צ] אבל **אם התנועה עומדת כל הזמן**, או שיש תאונה וכדו' אינו נחשב בתוך הזמן של הנסיעה. [אבל אם הזמן מתעכב מראש בוייז וכדו' מחמת שיש תאונה, א"א לברך תפילת הדרך]. ולכן נראה שגם עצירה של האוטובוס/רכבת בתחנות באמצע הדרך והאוטובוס/רכבת מתעכבת למשך דקה או שתיים, הזמן הנ"ל מצטרף, והרי הוא בכלל שיעור הנסיעה.

אבל אם הזמן הרגיל לוקח 72 דקות, והוא נוסע יותר מהר, הולכים לפי שיעור הנסיעה שרגילים לנסוע.

תפילת הדרך לטס בכדור פורח

שאלה: האם מי שטס בכדור פורח אומר תפילת הדרך.

תשובה: אם זהו לזמן ארוך של 72 דקות לבני ספרד או מרחק של 4.6 ק"מ, בודאי צריך לברך, אך פחות מזה, אם הוא סכנה או שעולה מעבר לים או מדבר, אף בשיעור זמן או מרחק הנ"ל יאמר תפילת הדרך וכנ"ל.

שם סק"ל וכה"ח שם סקנ"ו, ושו"ת אור לציון ח"ב פרק ז' תשובה כז). ויל"ע שבזמנינו נהרגים כל יום הרבה מבני אדם מתאונת דרכים רח"ל, אם זה מחייב לומר תפילת הדרך, כיון שהסכנה עלולה לבוא, (ואכן דעת הגר"ש דבילצקי ועוד שמשו"ה יש חיוב לומר תפילת הדרך בזמנינו אף בתוך העיר, וכן הובא באורחות רבינו ח"א עמ' קכ בשם החזו"א שכיון שיש הרבה מכוניות המברך אין מניחין אותו, וע"ע בפסק"ת שם הערה יד ע"פ מש"כ בפני יהושע (ברכות דף כט ע"א) שאין איסור ברכה לבטלה בתפילת הדרך כיון שהיא תפילה של שומע תפילה הרי היא בכלל תפילת נדבה, ולכן ראוי לומר תפילת הדרך בלא שם ומלכות, וכנ"ל.

מקור: כתב בשו"ע (סימן קי ס"ז) "אין לאמרה אלא א"כ יש לו לילך פרסה, אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך"

וכתב במשנ"ב (סי' קי סק"ל) "שפחות מפרסה בקרוב לעיר אינו מקום סכנה מן הסתם אם לא שמוחזק לן באותו מקום שהוא מקום סכנה אז יש לברך תה"ד בכל גווני. ואין חילוק בין הולך בספינה להולך ביבשה [א"ר] ולפ"ז גם הנוסע על מסילת הברזל יש לו לברך תה"ד אפילו אם נוסע רק פרסה". עכ"ל. וכ"כ בכה"ח (סי' רי"ט סקמ"א) שאף הנוסע ברכבת שיעור פרסה צריך לברך תפילת הדרך. ומבואר שאף שהנוסע רק ברכבת שיעור פרסה, צריך לברך תפילת הדרך.

אמנם כתבו הפוסקים שהוא לפי זמן הנסיעה, שו"ת זכרון יהודה סי' מ"ב ושו"ת יבי"א ח"א חאו"ח סי"ג, ושכ"כ המנהג באר"י ושכ"כ בנתיבי עם, [וע"ע בח"ב חאו"ח סימן יד ובח"ו חאו"ח סי' מח אות ט' ובח"ז חיו"ד סימן מג אות ג', ובשו"ת יחו"ד ח"ב סי' כו ובחזו"ע ברכות עמ' שסד], וכ"כ בשו"ת אול"צ ח"ב פ"ז תשובה כז, שצריך שזמן הנסיעה יהיה כשיעור פרסה כיון שהולכים אחר הטעם ובסכנה תלויה בזמן הנסיעה ואף אם נוסע לאט יש סכנה ע"ש. ובשו"ת שמע שלמה (ח"ג חאו"ח סי' ד' וס"ה). וע"ע בשו"ת ברכת יהודה (ח"ו סימן ח') האריך בכל זה, ואכמ"ל.

תשובה: אף שיוצאים יד"ח בתפילת הדרך מדין

ערבות, (עי' א"א בוטשטש מהדו"ת סעיף סד) מ"מ ראוי שכל אחד יברך בעצמו ובפרט שיש אומרים שהוא תפילה. (עי' משנ"ב סי' ריג סקי"ב). ובודאי שאינו לכתחילה לצאת יד"ח מהרמקול, ובדיעבד יצא יד"ח. (בשו"ת מנח"ש ח"א ס"ט כתב שאינו יוצא בזה יד"ח, אך הביא דעת החזו"א שיוצא יד"ח, ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' פד, כתב לדינא שאם כיון לצאת יד"ח דרך הרמקול, יתפלל שוב תפילת הדרך בלא ברכה).

ונהג אינו יכול לברך תוך כדי הנסיעה, אלא ישמע מאחר, ומ"מ לכתחילה ראוי שיעצור בצד הדרך ויברך בעצמו, [וכנ"ל, ובפרט שקשה גם לכיון לשמיעה תוך כדי נסיעה].

אמירת נוסח תפילת הדרך בע"פ

שאלה: מי שאין לו סידור, ואינו זוכר את כל הנוסח, [ואין לו סידור בנמצא] האם יש עניין שיאמר חלק מהנוסח שזוכר.

תשובה: יתפלל להצלחת דרכו בכל לשון ובכל נוסח שהוא יודע, אך בלא שם ומלכות. (עי' בספר אהלך באמיתך ט' יח, ובספר סוכת חיים דיני תפילת הדרך אות ב'). ועכ"פ אם יודע את עיקר הנוסח "שתולכינו לשלם ותלצינו מכף כל אויב לחן ולחסד ולרחמים". (עי' שו"ת שבט הקהתי ח"ד סימן פז, ובספר מנוחת אמת גרוס). ואם יכול יתקשר לחבירו שנמצא בביתו ויקריא לו את נוסח תפילת הדרך.

הוספה על נוסח תפילת הדרך

שאלה: האם מותר להוסיף בנוסח תפילת הדרך ותצלינו מתאונת דרכים.

תשובה: יכול להוסיף מעניין הברכה.

מקור: כתב בראבי"ה (ברכות סי' פ"ו) שאם רוצה להוסיף יכול להוסיף כפי הענין, וכ"כ בשו"ע הרב (סי' קי סק"ד) שאם בא להוסיף בה דבר ריצוי יכול להוסיף כיון שאינו ממטבע הברכה שטבעו חכמים לרבים, וכן הו"ד הגרשז"א (הליכות שלמה תפילה פכ"א ס"א).

חיוב ברכה הסמוכה לחברתה בתפילת הדרך

שאלה: האם ראוי לברך על דבר מאכל שברכתו שהכל, כדי שתהיה תפילת הדרך בברכה הסמוכה לחברתה.

תשובה: אין חיוב, אבל ראוי להסמיכה לעל המחיה או ברכת שהכל או ברכת נפשות או אשר יצר. (שו"ע שם ס"ו ומשנ"ב שם סקכ"ח).

ממתי אפשר לברך תפילת הדרך

שאלה: ממתי אפשר לברך תפילת הדרך.

תשובה: יאמר תפילת הדרך אחר שיצא מהעיר, שלא רואה את בתי העיר, [כגון בבני ברק באלוף שדה], ובדיעבד שבירך בתוך העיר, יצא ידי חובה. ואם לא אמר תפילת הדרך לאחר שיצא מהעיר, יאמרנה כל זמן שעדיין בנסיעה, כל עוד שלא הגיע קרוב לשיעור פרסה לעיר שמגיע אליה. (שו"ע שם ס"ז, ומשנ"ב שם ס"ק כט ובכה"ח שם סקמ"ט וסקנ"ב).

חיוב אמירת תפילת הדרך בעמידה

שאלה: האם חייבים לומר את תפילת הדרך בעמידה.

תשובה: מצוה לאומרו בעמידה, [ויש שהקפידו אף לעצור את הרכב] אבל אם אינו יכול לעמוד, או שיכון יותר טוב בישיבה, יברך בישיבה (עי' בגמ' ברכות שם "רב חסדא אמר מעומד". ובספר הרוקח סי' שמ"ז כתב לחדש בין מיושב ובין מעומד, ומצוה במעומד, וכ"כ בא"ר שם סק"י ובח"א כלל סד ס"ב, ובכה"ח שם סקמ"ה). **אך אין לברך תפילת הדרך תוך כדי נסיעה ברכב** מחמת סכנה, וגם אינו יכול לכיון בתפילתו בברכה ארוכה, אלא ישמע הברכה מאחר, (עי' שו"ע סי' קי ס"ד ומשנ"ב שם סקכ"ב וסקכ"ג). [אך ברכת שהכל, כיון שהיא קצרה, אפשר לברך תוך כדי נהיגה].

האם יש להדר לברך בעצמו את תפילת הדרך

שאלה: האם יש עניין לברך בעצמו תפילת הדרך, או שיכול לצאת מאחרים לכתחילה.

תפילת הדרך לנוסע כמה פעמים ביום

שאלה: האם אדם שנוסע כמה פעמים בדרך באותו יום, צריך לברך בכל נסיעה ונסיעה.

תשובה: די בתפילה אחת, כיון שבתפילת הדרך הלילה הולך אחר היום, ולכן אף אם בירך ביום אין צריך לברך בלילה, כיון שהוא המשיך לנסיעה ביום. (משנ"ב סי' קי סקכ"ו וכה"ח שם סקמ"ז) **ובטיוול שממשיך מהלילה ליום**, נראה שכל עוד **שלא ישנו**, הרי הוא המשיך הנסיעה, ואי"צ לחזור ולברך שוב תפילת הדרך, ורק יאמר תפילת הדרך בלא ברכה, אבל **אם ישנו** באמצע הלילה שנת קבע אף חצי שעה [ולא רק בתוך הרכב] יאמרו תפילת הדרך בברכה. (עי' במשנ"ב שם ובביה"ל שם). ולכן לדוגמא מי שנסע בלילה מבני ברק למירון ונשאר שם כל הלילה, ולא ישן, שנת קבע, בבוקר, אינו צריך לברך שוב תפילת הדרך.

שמיעת שיעור הלכה או בעיון תוך כדי נהיגה

שאלה: האם מותר לשמוע שיעור בהלכה או בעיון או לענות לשאלות בהלכה או לדבר בעניני הלכה תוך כדי נהיגה.

תשובה: מעיקר הדין מותר, ויש מחמירים, ומ"מ לכו"ע אם מסח דעתו מחמת הנסיעה, ואף קרה כן פעם אחת, ויכול לבוא לידי סכנה, אסור לשמוע שיעור בהלכה או בעיון תוך כדי הנסיעה.

מקור: כתב במג"א (סימן קי סק"י) "ויעסוק בתור' בדרך אבל לא יעיון בהלכה דלמא אתי לאטרודי (גמ' תענית) ואפש' דביושב בעגל' ואיש אחר מנהיג הסוסי' שרי אפי' עיון", והו"ב במשנ"ב (שם סק"כ). אמנם בשו"ע הרב (שם סק"י) כתב "וכשהוא בדרך יעסוק בתורה ולא יעסוק בעיון ההלכה שלא יתעה בדרך, אלא א"כ יושב בעגלה ואיש אחר מנהיג הסוסים" ומבואר שיש להחמיר בכך. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף בין הזמנים עמ' 181.

סימן ד

שאלות המצויות בדיני נטילת ידים ושינוי מקום

נטילת ידים בכוס חד פעמי

שאלה: האם שאוכלים בפראק וכדו' צריך להביא ספל או שאפשר ליטול ידים לכתחילה בכוס חד פעמי.

תשובה: אפשר ליטול ידים אף בכלי חד פעמי, ואין חייבים להביא ספל. [אך יש מהדרים בזה]. (הסכמת הפוסקים ונתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני נט"י).

נטילת ידים מבקבוק

שאלה: כשאין אפשרות אחרת, האם מותר ליטול ידים מבקבוק.

תשובה: אם אין לו ספל או כוס חד פעמי מותר ליטול ידים מבקבוק שבזמנינו אף שפיו ציר והמים יוצאים בקילוח דק, כל שהמים זורמים. (עי' שו"ע סי' קסב ס"ג, ובהגהות חת"ס שם ובמג"א סי' קסב סק"ה ובט"ז שם סק"ה ובמשנ"ב סק"ל).

דיני נטילת ידים בים

אם אין לו כלי כשר לנטילת ידים יכול להטביל את ידיו בנהר או במעין לצורך נטילת ידים, וסדר הטבילה כדלהלן:

צורת הטבילה בים

א'. יכניס את שתי ידיו [כאחת או אחת אחר השניה] לתוך המים ויטבילם, ולא יקח מים בידו האחת ויתן על השניה, כי בכה"ג אין לא נטילה ולא טבילה. (שו"ע סי' קנ"ט סי"ד ומשנ"ב סק"פ, וראה מה שהתבאר בזה בארוכה בקובץ באר התורה מס' רכג).

על טבילת ידים וכן פסק במשנ"ב לדינא, ולכן המטביל ידיו במי הים מברך על טבילת ידים) ומ"מ למעשה נוהגים יש לברך על נטילת ידים (כמבואר בחזו"א או"ח ס' כג סק"ג כתב לחלוק ע"ד המג"א כיון שבראשונים מבואר הטעם שמועיל טבילת ידים לגבי התקנה של נטילת ידים שאף שעיקר התקנה הוא נטילה מ"מ אם מועיל מקווה לטבילת כל גופו כ"ש שמועיל לטהרת ידיו ונמצא שעיקר התקנה מתקיימת ע"י הטבילה וזה הטעם שמברכין על נטילת ידים שעל עיקר התקנה הוא מברך, ולכן כתב שם החזו"א שמה לי אם נוטל במים כשרים לנטילה או שנוטל ידיו במים הפסולין לנטילה כיון שעתה מקיים תקנת נטילה, מברך על נטילת ידים, וכ"כ בבא"ח שם, ובכה"ח שם סקצ"ה).

נטילת ידים למי שאין לו מים

שאלה: מי שאין לו מים, האם יכול לאכול לחם ללא נטילת ידים.

תשובה: מי שרוצה לאכול לחם ואין לו מים, צריך ללכת מפניו מרחק של ארבע מיל או מאחוריו מרחק של מיל, ואם יש לו שם מים ואינו רוצה ללכת אינו יכול לאכול את הפת אפילו אם כורך את ידיו במפית או בכפפות, אבל אם אין מים מצויים מלפניו אלא במרחק של יותר מארבעה מילין או מלאחריו במרחק של מיל יכרוך ידיו במפית או בשקית נילון או בכפפות ויאכל (שו"ע סי' קס"ג ס"א, והוא עדיפא מלהתנות על ידיו כל היום, עי' ערוך השולחן סי' קסד ס"ג וכה"ח שם סק"ח ובשו"ת צי"א ח"ח סימן ז' אות ז). ואם יש לו רכב אז השיעור הנ"ל הוא בשיעור נסיעה שכל מיל הוא שיעור נסיעה של 18 דקות (ביה"ל סי' קסג ד"ה ברחוק יותר מארבעה כה"ח סוף סק"ד, הלכה ברורה ס"ה ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' קכד ובחזו"ע טו בשבט עמ' שסה).

הנוסע באוטובוס ויש שם מים לאחד הנוסעים, לכתחילה צריך לבקש מהם מים כדי ליטול את ידיו, (עי' שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' קסז ובפסק"ת סי' קסג הערה 5). אך מי שנוסע באוטובוס בתחבורה ציבורית אינו חייב לרדת מהאוטובוס כדי לחפש מים, וכן אינו חייב להפסיד כסף מהנסיעה, וכן אינו חייב לנסוע בתחבורה ציבורית כדי להגיע למקום המים, כי אין חיוב לבזבז כסף על כך (כן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל הו"ד בספר אשרי האיש ח"א עמ' רה ובפסק"ת סי' קסג הערה 5).

אך מ"מ לא יתן מים מיד אחת על השניה. (כמבואר בשו"ע סי' קנ"ט סי"ז וז"ל: לא יטל מהנהר מים בידו אחת ויתן על ידו השניה לפי שאין כאן לא נטילה ולא טבילה, עכ"ל. ובמשנ"ב שם סקצ"ד ביאר משום שבעינין נטילה מכלי וכאן הרי הוא לא נטל מכלי).

ב. המטביל ידיו בנהר או במעיין אינו צריך להטבילן שני פעמים, אף למחמירים ליטול שתי פעמים, וכן אינו צריך להגביה את ידיו. (שו"ע שם סי"א ובמשנ"ב סקצ"ד) אך הנוהגים לפי הקבלה טבילו את הידים שלושה פעמים, וכן יגביהו את הידים (בא"ח ש"א טהרות הי"ב, ובכה"ח שם סקצ"ג).

ג. אח"כ יברך על הנטילה או על הטבילה כדלקמן. (כן כתב בספר בין הזמנים משיעורי הגרב"צ פלמן זצ"ל עמ' יח שגם בטבילת ידים מברכין אחרי הטבילה כמו בנטילה כי לפעמים אין הידים נקיות לכן תיקנו לברך, יעו"ש).

ד. המטביל ידיו בנהר או במעיין אינו צריך לנגב את ידיו, (שו"ע סי' קנ"ט סי"ט משנ"ב סי' קנ"ח סקמ"ו). ודעת החזו"א שאף המטביל את ידיו בים צריך ניגוב (חזו"א סי' כה סק"י).

ה. אין צריך ליזהר שלא יגע מים בידיו כיון שאין חשש שיטמאו ידיו (כמבואר בחזו"א או"ח סי' כ"ד סוס"ק כג ובסק"ל ד"ה נטל במקצת).

נוסח הברכה

ו. במים שכשרים לנטילת ידים וטובל בהם את ידיו, לכו"ע אינו מברך על טבילת ידים אלא על נטילת ידים, (שו"ע סי' קנ"ט ס"כ משנ"ב סקצ"ז ובכה"ח אות צה והלכה ברורה סקל"ח ילקו"י סי' קס ס"ח) ואם בירך על טבילת ידים יצאו ידי חובה. (ולדעת החזו"א לא יצא, אך מ"מ אף לדעת החזו"א לא יחזור ויברך משום שסב"ל).

אך במים שפסולים לנטילת ידים וכשרים רק לטבילת ידים, כגון שטובל את ידיו בים, אף שי"א לברך על טבילת ידים (משנ"ב סי' קנ"ט סקצ"ז בשם המג"א שכתב שם שטובל ידיו במקוה לאכילה מברך על נטילת ידים ולא על טבילת ידים והמג"א שם כתב שם שזה רק אם טובל ידיו במים שגם כשרים לנטילה אבל אם טובל ידיו במים הפסולין לנטילה ורק כשרים לטבילה בזה הברכה היא

מאכל ומשקה אינו צריך לחזור ולברך, כיון שדינו כהולכי דרכים, [ולכן אי"ז שינוי מקום]. אך בהפסקה ארוכה אין לו כבר דין של הולכי דרכים, ואינו נחשב שינוי רשות בזה שיצא מהרכב (נתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הל' בין הזמנים בדיני שינוי מקום).

סימן ה

שאלות המצויות בדיני ברכות הראייה

והגומל

ברכה על ים התיכון

שאלה: מה מברכים על ראיית הים התיכון.

תשובה: אם רואה את ים התיכון או ים סוף

לאחר שלא ראוהו שלושים יום, לבני

ספרד: לדעת השו"ע מברכים "שעשה את הים

הגדול", (שו"ע סי' רכח ס"א ושו"ת חיים שאל סי' לט אות א',

וחזו"ע ברכות עמ' תסז), ומ"מ רבים מבני ספרד

נוהגים: לברך עליו "עושה מעשה בראשית" (עי'

כה"ח שם סק"ה ושו"ת אול"צ ח"ב פי"ד מ'). ולבני אשכנז:

מברכים "עושה מעשה בראשית", ורק על ים

האוקינוס מברכים "שעשה את הים הגדול".

(משנ"ב שם סק"ב, ובשעה"צ שם סק"ג).

מקור: כתב בשו"ע (סי' רכ"ח ס"א) "על ימים

ונהרות, הרים וגבעות ומדברות, אומר

בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית, ועל הים

הגדול, והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל

ולמצרים, אומרים, ברוך אתה ה' אמ"ה עושה הים

הגדול".

ונחלקו הראשונים מהו ים הגדול. בב"י (סי' רכ"ח)

הביא דעת תלמידי דרבינו יונה שכל ים

הגדול הוא בכלל ברכה ורק ימים קטנים

כשלולית נפרדת אין דינם כים הגדול. וכ"כ באבן

עזרא (פרשת בא עה"פ ויהפוך ה' רוח ים חזק מאוד) וז"ל:

ונקרא מערב ים בלשון הקדש בעבור ים הגדול

היוצא מספרד ועובר על ארץ מצרים אל א"י והוא

לפאת מערב ואיננו ים אוקיינוס כי ישראל לא

ירשו כ"כ, ונקרא ים ספרד הים הגדול בעבור

שרחבו ג' מאות פרסאות, ושאר הימים שבא"י

ולכן מי שנוסע באוטובוס בטיול יכול לאכול

במפה, אלא א"כ יגיעו למקום שיש מים

בתוך שיעור הזמן הנ"ל. (עי' באר היטב סי' קס"ג ס"א

ובקיצור שו"ע סי' מ אות יד ובערוך השולחן שם ס"ב ובכה"ח

סי' קסד אות א'). ומ"מ במקום שמותר לאכול ע"י

מפה וכדו' צריך שיכרוך את שתי ידיו במפה או

שילבש כפפות על שתי ידיו, ולא די לכסות יד

אחת, (משנ"ב סי' קסג סק"ה וכה"ח סק"ט).

ואם כורך את שני ידיו בשקית לבני ספרד: נחשב

כאוכל את הלחם ע"י מפה, ולבני אשכנז:

נהגו להחמיר בזה שלא לאכול את הלחם ע"י

מפה (כ"כ בהלכה ברורה סי' קסג עמ' רצד שכן נראה מדברי

הכה"ח שם סק"ח, ואמנם בשו"ת צי"א ח"ח סי' ז' אות ו' ובשו"ת

אבני ישפה ח"ב סי' ענף ו' בשם הגריש"א החמירו בזה וכמו

שנראה מדברי המשנ"ב סי' קסג סק"ז).

נטילת ידים לסעודה בבית הכסא

שאלה: האם מותר ליטול ידים לסעודה בבית

הכסא.

תשובה: הנוסע במטוס או ברכבת ואין לו מים

לנטילת ידים והכיור נמצא בבית הכסא

מותר מותר ליטול שם ידיו ויצא לחוץ שידינו

רטובות ויברך שם על נטילת ידים (עי' חזו"א או"ח סי'

כד סק"ו שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' ב' גד' ובשו"ת מנחת

יצחק ח"ד סי' לו ובשו"ת דרי יציב יו"ד סי' לד).

ומ"מ יש להזהר בטיול וכדו' שלא לנגב ידיו

בבגדיו אחרי נטילת ידים לסעודה משום

שקשה לשכחה (מג"א סי' קנ"ח סק"ז ומשנ"ב סקמ"ז, ואף

בבגדים של אחרים יש להחמיר עי' פסק"ת שם אות כט).

שינוי מקום מהרכב לתחנת דלק

שאלה: האם אדם שבירך ברכה על מאכל וירק

מהרכב לתדלק, האם יש בזה שינוי

מקום שצריך לחזור ולברך, או שדינו כהולכי

דרכים.

תשובה: אם התחיל לאכול ברכה בעודו בדרך,

אך שעצר באמצע הדרך ויצא מרכבו

להפסקה קצרה, כגון לתדלק את הרכב או לקנות

עד מתי אפשר לברך על הים

שאלה: אדם שהגיע לים, ולא בירך את הברכה הנ"ל, עד מתי יכול לברכה.

תשובה: יכול לברכה כל עוד שנמצא שם ולא הלך, ולכן אם ראה את הים דרך הרכב, ורוצה לברך על הים שיורד מהרכב ומתפעל ביותר מראיית הים, רשאי לעשות כן.

כל כמה זמן אפשר לברך על הים

שאלה: כל כמה זמן אפשר לברך על ראיית הים.

תשובה: כל שלושים יום. (שו"ע סי' רכ"ד סי"ג) מעת לעת, ואין מחשבים את היום שראה בו, והיום שעומד בו (על' שו"ע שם ומשנ"ב סי' ריח סקי"א, וכה"ח סקי"ב).

היה בים התיכון ובירך ואח"כ נסע לכינרת

שאלה: האם מי שהיה בים התיכון ובירך עליו עושה מעשה בראשית, ואח"כ הולך לכינרת, האם יכול לברך עליה.

תשובה: לבני ספרד [שהוא שני ברכות] ויש מבני אשכנז יכול לברך על הכנרת, כיון שהוא שני חיובים נפרדים. (הגרש"א הליכות שלמה תפילה פכ"ג הכ"ח), אך רבים מבני אשכנז נוהגים שלא יברך שוב.

היה בכינרת ואח"כ נסע לים התיכון

שאלה: מי שהיה בכינרת ואח"כ ראה את ים התיכון, האם יברך עליו.

תשובה: אם בירך על הכינרת, ואח"כ רואה את ים התיכון, לבני ספרד צריך לברך שעשה את הים הגדול, (וכנ"ל) אך לרבים מבני אשכנז אם בירך מעשה בראשית על הים שוב אינו צריך לברך עושה מעשה בראשית.

ברכה על הים כלילה או מרחוק

שאלה: האם מברכים על הים כלילה, או שרואה את הים מרחוק, כגון מהרכבת או מהרכב.

כיום סוף וים כינרת וים המלח אין בהם שיהיה רחבו ל' פרסה ע"כ. וכן נראה ממש"כ רבי אברהם בם הרמב"ם בספר המספיק עמ' 249 וז"ל ועל הים המלוח הגדול והוא ים המערב וים סוף המתקשר עם תימן והודו מברך עליו בראותו אותו לאחר ל' יום וכו' העושה את הים הגדול ע"כ. וכן נראה במו"ק שם. וע"ע בכנסת הגדולה (הגב"י או"ח סי' רכ"ח).

אמנם ברע"ב (ברכות שם) כתב שים הגדול הוא ים אוקיינוס שמקיף את העולם, וכ"כ במהרש"א (תענית דף ט') שכן כתב בתרגום יונתן בו עוזיאל שגבול הים הגדול הוא ים אוקיינוס, וכ"כ בספר האבודרהם (ברכת הראייה) וכ"כ בשו"ת הרא"ש (כלל ד' סימן ד').

וע"ע במשך חכמה (דברים לד ב') שטעמו של רבי יהודה שיש לברך על ים הגדול שעשה את הים הגדול, כיון שאי אפשר לברך עליו שעושה מעשה בראשית כיון שלא נוצר בששת ימי בראשית. ונשאלתי האם מי שמברך עושה מעשה בראשית, אין צריך לחשוש לסב"ל לדברי המשך החכמה הנ"ל בשם המדרש, ואמנם במשך חכמה שם כתב ע"פ הירושלמי והמדרש. וראה עוד בארוכה בשו"ת ברכת יהודה (ח"ד תאו"ח סי' כ"ה) ובתורת הקדומנים (ח"ד) ובמאמרו של הרה"ג חיים אינהורן שליט"א. ויתבאר בארוכה בשערי יוסף ברכות.

ברכה על הכינרת וים המלח

שאלה: מה מברכים על ראיית הכינרת וים המלח.

תשובה: על הכינרת מברכים "עושה מעשה בראשית". אך על ראיית ים המלח לא מברכים, כיון שיש ספק אם נשתנה מבריאתו. (ע"י שו"ע רכ"ח ס"ב, ומשנ"ב סק"ה). אך כדי לצאת מספק יכול להסתכל קודם על מדבר יהודה, ועל ים המלח, ויפטור את שניהם בברכת עושה מעשה בראשית.

תשובה: אין מברכים על מערת הנטיפים כיון שלא היתה בששת ימי בראשית, ונשתנתה ע"י אדם.

מקור: בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' שיא כתב שיברך על מערת הנטיפים עושה מעשה בראשית משום שומה להרים וגבעות המשונים שמברכים עליהם עושה מעשה בראשית כיון שנראה בזה גבורת הבורא יעו"ש, וראה מה שהאריך בביאור דעתו בשו"ת ברכת יהודה ח"א סימן טו ובח"ד עמ' עד, ואמנם בשו"ת מעיין אומר ח"א עמ' תיא הו"ד הגר"ע יוסף זצ"ל שלא יברך בכה"ג אך מ"מ יברך בלא שם ומלכות, בהלכה ברורה סימן רכח עמ' תפא כתב שלמעשה לא מצינו בזה ברכ, וכן כתב בספר שערי הברכה פרק כא הערה ט', ולמעשה הורה הגר"י יוסף שליט"א (קונטרס מנוחת נתנאל בין הזמנים) שלא צריך לברך ע"ז, ונראה דס"ל שאף בלא שם ומלכות אי"צ לחוש.

ברכת עושה מעשה בראשית על מדבר יהודה
שאלה: האם מברכים עושה מעשה בראשית על מדבר יהודה.

תשובה: הרואה מדבר מברך עושה מעשה בראשית בשם ומלכות פעם בשלושים יום (שו"ע שם) ולכן יש לברך על מדבר סיני מדבר יהודה או מדבר סהרה, ושאר מדברות שבעולם בשם ומלכות [עי' באשל אברהם מבוטשאטש, ובשער העין שם, ובהלכה ברורה עמ' תפ].

ברכת משנה הבריות

שאלה: על מה מברכים ברכת משנה הבריות, והאם מברכים ברכה זו פעם אחת בחיים.

תשובה: הרואה פיל או קוף וכן ינשוף מברך בשם ומלכות משנה הבריות. (שו"ע סי' רכ"ה ס"ח). ומנהג בני אשכנז שאין לברך על ינשוף כיון שיש ספק בברכתו.

יש בזה כמה פרטים.

תשובה: אם רואה את הים מרחוק או בלילה או דרך משקפת, ומתפעל מיופיו מברך עליו, ולכן הנוסע ברכבת או במטוס ורואה את הים התיכון יכול לברך עליו, אך אם רואה את הים בראיה מטושטשת לא יברך.

ברכה על נהרות

שאלה: האם מברכים על נהר הירדן.

תשובה: על נהרות גדולים שהם מששת ימי בראשית, מברכים עושה מעשה בראשית, ודוקא שידוע שלא נשתנו ע"י בני אדם, ולכן על נהרות גיחון, פישון, חידקל, פרת, מברכים "עושה מעשה בראשית, (שו"ע סי' רכ"ח ס"א, וחזו"ע ברכות עמ' תע בהערות) אך על שאר הנהרות כגון: הירדן זיתן, יהודיה, בניאס, עין גדי וכדו' אין מברכים, א]. כיון שנשתנו מבריאתם, והוזזו ממסלולם, ב]. כיון שצריך נהר גדול, [וכ"כ בספר שער העין עמ' פט ע"פ מש"כ במשנ"ב סק"ד].

ברכה על הרים וגבעות

שאלה: האם מברכים על הרים וגבעות עושה מעשה בראשית.

תשובה: על הרים וגבעות משונים שניכר בהם גבורת הבורא מברך עושה מעשה בראשית פעם בשלושים יום, (שו"ע שם) מברכים דווקא על הרים שמקובל אצל רוב העולם שהם משונים בגובהם כגון הר החרמון או הרי האלפים בשוויץ וכדו' [שו"ת אור לציון ח"ב סי' מ"ו, וכן הו"ד הגריש"א בספר אשרי האיש או"ח ח"ב פרק מו אות סב, ולגבי הרים שמתפעל מגובהם, כן כתב שער העין בשם הגריש"א וכן הובא שנהג בעל השבט הלוי לברך על הרי האלפים בשוויץ, ואמנם הו"ד הגר"ח"ק בספר שער העין בחלק השו"ת שעל כל הר שמתפעל מגובהו יכול לברך, וכן כתב בחזו"ע ברכות עמ' תע שאם הרהר גבוה ביותר שאדם מתפעל מרוב גובהם מברך עליהם עושה מעשה בראשית]. ושוב ראיתי שכן בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמברכים על הר החרמון עושה מעשה בראשית).

ברכה על מערת הנטיפים

שאלה: האם מברכים על מערת הנטיפים עושה מעשה בראשית.

הראשונה ולא בירך עליו, ושוב ראה קוף בפעם הראשונה בחייו מברך משנה הבריות בשם ומלכות. [הלכה ברורה עמ' תיח].

ה. גם על קוף קטן שהוא פחות ממידת האדם רשאי לברך ברכת משנה הבריות כיון שהרי הוא דומה לאדם במקצת דברים. (עי' בקובץ בית יוסף חלק ז' סימן קיא אות ב').

ברכת אשר יצר אתכם בדין

שאלה: האם יש חיוב לברך ברכת אשר יצר אתכם בדין.

תשובה: מברכים ברכת אשר יצר אתכם בדין על ראיית הקברים, וחיוב ברכה זו הוא מדינא, ולא ממנהגא, ואף מי שנהג שלא לברך ברכה זו הוא מחמת חוסר ידיעת ההלכה, ולא מחמת המנהג.

ואף מי שהיה בתוך שלושים יום בבית הקברות, מ"מ אם רואה קבר חדש, יכול לברך שוב ברכת אשר יצר אתכם בדין, [ויש להזהר שלא לברך ברכה זו בסמוך לקברים]. (עי' שו"ע או"ח סי' רכ"ד סי"ב).

ומ"מ אם רואה קבר חדש שלא היה קיים בתחילה יכול לברך ברכת אשר יצר אתכם בדין. [וכמ"ש שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקס"ט, ובשו"ת חיים ביד סי' קכ"ה אות יב, וכ"כ השו"ע הרב בלוח ברכת הנהנין פ"ב ובסדר ברכת הנהנין פ"ג הי"ג ובפתח הדביר סי' רכ"ד סק"ב, ובשו"ת יד אליהו סי' ל"א ואמנם במשנ"ב לא הובא, וכ"כ בחזו"ע ברכות עמ' תיז].

ויש אומרים שכל שראה בית הקברות אחר, אף שראה בתוך שלושים יום בית הקברות, יכול לברך שוב ברכת אשר יצר אתכם בדין, [וכ"כ בלקט יושר (יו"ד עמ' ק) וכ"כ בברכ"י (סי' רכ"ד סק"ו) ושכ"כ בשו"ת נבחר מכסף (סימן ב') ובבאר היטב (סו"ס רכ"ד) ובקיצור שו"ע (סימן ס' קי"ב) ובערוך השולחן שם סק"ח]. אך למעשה נהגו שלא לברך ברכת אשר יצר אתכם בדין כל שראה בית קברות בתוך שלושים יום, כדין כל ברכות הראייה [וכמ"ש במטה יהודה שם סק"ב, וכ"כ השו"ע הרב שם שכיין שיש דין אחד לכל הבתי קברות, ואכמ"ל, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ברכות].

א. אם הולך בגן חיות ורואה כמה סוגים של קופים, יברך פעם אחת, ואינו חוזר ומברך על כל סוג. (הגרע"י זצ"ל בשו"ת מעין אומר ח"א עמ' תיב).

ב. אם רואה פיל ואח"כ רואה קוף, מברך על כל אחד בפני עצמו. אבל אם רואה אותם ביחד, יברך ברכה אחת. (עי' אורחות רבינו ח"א עמ' קפב הגר"ח שם החזו"א, ובהלכה ברורה עמ' תח). אמנם אם רואה קוף ואח"כ יברך ינשוף יש מחמירים שלא יחזור לברך שוב. וכנ"ל. [ויש אומרים שבראייה הראשונה שמברך בגן חיות יכון לפטור את כל החיות, וכן הו"ד הגרשז"א (הליכו"ש פרק כג הערה 137) ובחוט שני יו"ט ח"ג עמ' קפט) וע"ע בנימוקי או"ח סי' רכה, אך כנ"ל מדברי החזו"א דלא מהני, ונראה בפשטות כיון שדינם כברכות הראייה, א"כ אינו יכול לפטור אם לא ראה].

ג. אם ראה פיל או קוף פעם אחת בחייו, ובירך ברכה זו בשם ומלכות, שוב אינו מברך עוד פעם בשם ומלכות, אלא יברך בלא שם ומלכות או יהרהר את השם ומלכות בליבו, [בשו"ע סי' רכ"ה ס"ט סתם בזה, ולכן נראה שמברך רק פעם בחיים, ובמשנ"ב שם סק"ל נראה שיברך בלא שם ומלכות, ואמנם בארחות רבינו ח"ג עמ' רכד הו"ד החזו"א שאם לא ראה קוף שלושים יום יכול לחזור ולברך, וכן נראה בחזו"ע ברכות עמ' תנג, ובילקו"י ברכות ח"ג עמ' תרח שיש לברך על פיל וקוף ברכת משנה הבריות אחת לשלושים יום ושכן הורה אביו יעו"ש, ובשו"ת הראשון לציון ח"א סי' כ"ב, והעירו ע"ד שמדברי השו"ע נראה שמברכים רק בפעם הראשונים בחיים, וראה בספר ואין למו מכשול ח"א עמ' עב, ובשו"ת אדרת תפארת ח"ה סימן כו, ובשו"ת ברכת יהודה ח"ז או"ח סי' לו, ואמנם למעשה בספר השיעור השבועי ח"א עמ' מב הובא שאמר שלהלכה מן הנכון רק בפעם הראשונה בחיים לברך ואחרי ל' יום רק להרהר, וכמו שנראה מדברי המשנ"ב].

אמנם נראה שקטן שבירך משנה הבריות, כיון שבירך מדין חינוך, לאחר שהגדיל יכול לברך שוב, כיון שכעת מתחייב לברך מדיני ברכות הראייה.

ד. מי שראה פיל או קוף ולא בירך עליו משנה הבריות, ולאחר מכן חזר וראה פיל או קוף לא יברך עליו שוב משנה הבריות, ואפילו אם אותם שרואה עתה אינם אותם שראה בפעם הקודמת אלא יברך משנה הבריות בלא שם ומלכות, אך מ"מ אם ראה פיל בפעם

תשובה: לבני אשכנז: אין מברכים על שייט בים

ברכת הגומל, אלא א"כ מפליג כמה ימים, (שו"ת בצל החכמה ח"א ס"כ אות ג' ובשו"ת מנח"י ח"ד סי' יב). **ולבני ספרד:** מברכים הגומל בשם ומלכות מהפלגה באופן שמתרחק מהים ולא רואה את החוף, אם הוא יותר מזמן נסיעה של 72 דקות, אך בפחות מזה לא יברך, ואף אם לא התרחק מהים, טוב שישמע ברכת הגומל מאחר, (עי' בשו"ת אול"צ ח"ב עמ' קח). **אך בנוסע בקייאקים כגון בנהר הירדן וכדו' או בשייט בגני יהושע וכדו' אינו מברך הגומל, כיון שאינו נחשב כמקום סכנה, אלא כמקום ישוב.**

ברכת הגומל על שחייה בים

שאלה: האם מי שנכנס לים ושוחה בעומק הים, צריך לברך הגומל.

תשובה: יש מבני ספרד: שנוהגים שאם שחה

בים בעומק מעל גבוה הראש, אף אם לא שהה שם שבעים שתיים דקות צריך לברך ברכת הגומל, כיון שהוא נחשב בכלל יורדי הים, (עי' חזו"ע ברכות עמ' שסג, ובהלכה ברורה ח"א עמ' רט ובארוכה בספר שערי יוסף בין הזמנים), אך למעשה לא נהגו בזה, כיון שאינו בכלל מיעוט המצוי של סכנה. [ועכ"פ ראוי לשמוע מאחר שמברך הגומל, אף על משהו אחר], אך **בני אשכנז:** נוהגים שלא לברך הגומל, כיון שאינו בכלל "יורדי הים באוניות" אך אם היה במערבולת וניצל בנס לכו"ע יברך.

הגומל על צניחה חופשית

שאלה: האם אדם שצונח צניחה חופשית מברך הגומל.

תשובה: אינו מברך הגומל.

מקור: הסכמת הפוסקים וההוראה למעשה

שהאדם הטס במטוס מברך הגומל, אמנם במי שעושה צניחה חופשית כיון שטס מעל מקום ישוב נחלקו הפוסקים האם מברך הגומל שמעיקר הדין נראה שמברך הגומל, כיון שניצל מסכנה והרי הוא הצלה, [וכ"כ לדינא בשו"ת אג"מ או"ח ח"ב סימן נט, וכן הו"ד הגרשז"א בספר הליכות שלמה תפילה פרק כ"ג ה"ה, וכן כתב בשו"ת באר משה

ברכת ראיית הקברים על קבר הרשב"י

שאלה: האם מברכים ברכת אשר יצר אתכם בדין על קבר הרשב"י.

תשובה: מברכים ברכה זו, דוקא על בית הקברות, אבל על קבר של יחיד לא יברך, וכן על קבר הרשב"י זיע"א מברכים ללא שם ומלכות. (משנ"ב סי' רכ"ד סקט"ז, ואמנם בכה"ח סקל"ט נראה שבכל אופן צריך לברך).

נוסח ברכת אשר יצר אתכם בדין

שאלה: מהו נוסח הברכה.

תשובה: לבני אשכנז: בא"י אמ"ה אשר יצר אתכם בדין, וזן אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, והמית אתכם בדין, ויודע מספר כולכם ועתיד להחיותכם ולהקימכם בדין לחיי העולם הבא, בא"י מחיה המתים, **לבני ספרד:** ברוך וכו' אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין והחיה אתכם בדין ואסף אתכם בדין, ויודע מספר כולכם, ועתיד להחיותכם בדין לחיי העולם הבא. (עי' שו"ע סי' רכ"ד סי"ב).

לעבור ולראות קברי עכו"ם

שאלה: מה אומרים שרואים קברי עכו"ם.

תשובה: הוראה קברי עכו"ם אומר את הפסוק (ירמיהו ג' יב) "בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה", (שו"ע סי' רכ"ד סי"ב). **ויש להזהר שלא ללכת או לעבור דרך בית קברות של גוים, ויש בזה סכנה גדולה,** (כמבואר מעשה נורא בשער הגילוגולים, ועי' בשו"ת רב פעלים ח"ד ס"ד).

ברכת הגומל על שייט בים או בנהר הירדן

שאלה: האם מי שעושה שייט בים או בנהר הירדן בקייאקים וכדו' או אבובים בכינרת, צריך לברך הגומל.

דף קנא ע"ב וז"ל: אסור לישן בבית יחיד, וכן בכל מקום שהוא מביא עצמו לידי נסיון או פחד דאסור, והכל לפי טבעו, ומ"מ אם אירע לו כן יחזק את עצמו בבטחון בהש"ת ויתעסק בתוך לבו בדברי תורה וכו' עכ"ל, אך כיון שלמעשה הוא זמן קצר אינו יכול לברך הגומל, [ושו"ר שכ"כ בילקו"י (ברכות ח"ג עמ' תקצה שכל הסכנה הוא במעשה הצניחה ועל מעשה שיש בו סכנה אין מברכים הגומל ולכן ישמע הברכה מאחר, וכן כמדומה שמעתי מהגרע"פ, ומש"כ בשו"ת אבני דרך (חי"ב סי' קנ"ב) והביא מהילקו"י מהדו"ק שיברך הגומל, כנתבאר חזר בו והעיקר לדינא שלא יברך הגומל].

סימן ו

שאלות המצויות בשבת במקומות נופש

הדלקת נרות בבית מלון

שאלה: היכן צריך להדליק נרות שבת בבית מלון או בצימר.

תשובה: לכתחילה צריך להדליק במקום האכילה, בחדר אוכל או בחדר שאוכלים.

ואם אי אפשר להדליק בחדר אוכל של הבית מלון, אלא בלובי, **לכתחילה** ידליקו את החשמל בחדר שבו אוכלים או ישנים, ואח"כ ידליקו את הנרות בלובי, [ולהידור מצוה בעלמא טוב לאכול כזית מזונות בסמוך לאור הנרות]. (עי' חזו"ע שבת ח"א עמ' ריב וח"ג עמ' שלז, ובספר עיטורי מרדכי בין הזמנים פי"א בשם הגרמ"ש קליין שליט"א).

ובמקום הצורך אפשר אף להדליק "נרות שבת חשמל מהודרים", בחדר בברכה, וכשמדליקים, דינם כהדלקת נרות שבת, אך אפשר שיש עניין לברך על אור החשמל, כיון שנהנה ממנו.

האם יש חיוב לקחת בגדי שבת לנופש

שאלה: האם חייבים לקחת לנופש את כל הבגדי שבת, וגם את הכובע של שבת, וכיון שהוא יקר, מחשש שיעלם לו בדרכים.

ח"ז קונטרס עלעקטריק עמ' קמא, ובשו"ת אור לציון ח"ב עמ' קמ, וכן כתב בספר אורחות מרן ח"ב עמ' 740 שהגרע"י זצ"ל בירך אף מעל היבשה וכן כתב בילקו"י ברכות סי' ריט אות רכ, ובקובץ מה טובו אוהליך יעקב ח"א עמ' מו הובא שפסק הגאון רבי שריה דביליצקי זצוק"ל, וז"ל: הנוסע במטוס אף שאינו נוסע מעל הים ורק נוסע נסיעה קצרה כגון מעיר לעיר וכדו' יש לו לברך ברכת הגומל. אך למעשה בנסיעה קטנה לא נהגו. וצ"ע. עכ"ל. וכן כתב לדינא בשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' מו ענף ג) שאף אם נסע מרחק של פרסה אפי' שלא עבר מעל הים צריך לברך].

ואמנם יש שהחמירו בכך וכמ"ש בשו"ת וישמע

משה (ח"ב עמ' פד) כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל וז"ל: שאלו: בענין אחד שנסע מנתב"ג לאילת עם מטוס, אם צריך לברך ברכת הגומל, ובירר הרב אם עבר המטוס מעל איזה ים, והשיבו שעבר על גבי ים המלח. והשיב הרב שאם עבר מעל ים המלח יש לברך ברכת הגומל. עכ"ל, וכיוצא בזה כתב בשו"ת ישא יוסף (או"ח ח"ג סי' מט) שהביא בשם הגרי"ש אלישיב שאמר שהגומל אומרים אחרי "דרך" וצריך שהטיסה יהיה לה שם דרך, והסיק לדינא שיש לברך כל עוד שעוברים מעל ים או מדבר, ולדינא נראה דלדעת בני ספרד שמברכים הגומל על נסיעה ברכב א"כ במטוס אך לבני אשכנז יש לדון שיש מקום לברך רק מעל ים או מדבר, משום סב"ל, ועכ"פ יצא יד"ח מאחר.

ואמנם לגבי צניחה חופשית, צריך לבדוק שטס

בשיעור הזמן של 72 דקות ובלא זה, לכאורה אינו יכול לברך הגומל, ועוד יש לדון שאינו יכול לברך הגומל כיון שאינו סכנה, כיון שעושה כן באופן שאינו יכול לבוא לידי סכנה, [ולפי מחקרים רק אחד מ750 אלף מת מכך ואחד מ1300 אנשים נפצע בכך] ואף אם נאמר שנחשב אחוז של סכנה, הרי גם בטיסה אינו יכול לבוא לידי סכנה ואעפ"כ מברך הגומל, כיון שהרי הוא בכלל דרך, וא"כ ה"ה הרי הוא בכלל דרך, ודרך שיש בה קצת אף סכנה, [ומשום ונשמרתם, יש לדון כיון שאין דרך העולם נמנע מלעשות כן, וכמ"ש בשערי יוסף שו"ת במלחמה סימן ה', ובפרט שהוא אחוז רחוק ובתאונות דרכים יש יותר חשש סכנה, ושו"ר שהשיב בזה הגאון רבי אשר וייס שליט"א שאין בזה חשש סכנה, אבל מ"מ אין בזה מידת חסידות עכ"ד, ומשום פחד ע"ע במש"כ בקובץ שערי יוסף בין הזמנים ה'תשפ"ה עמ' נ' שאם מביאו לידי פחד אין לעשותו וכמו שכתב במאירי בשבת

שתייה בבית מלון שהגוי דושם

שאלה: האם מותר לבקש מהגוי בבית מלון שתיה, ורושם כל משפחה או אדם שלוקח שתיה, כיון שאינו מצווה להגוי שירשום.

תשובה: מותר אף אם בעל המלון יהודי, אם אומר לגוי שיעשה סימנים משום דאדעתיה דנפשיה קעביד. ויש להוסיף שהרי יכול הגוי להדפיס רשימת השמות, עם סיכות ולסמן עם סיכה כל משפחה שלקחה בקבוק שתיה, וכל

בקבוק שתיה יסמן בעוד סיכה.

מקור: אף שיש לפקפק בהיתר דאדעתיה דנפשיה, אם היהודי שוכר את הגוי שיעשה את זה מצינו שכתב ברמ"א (סי' רמ"ד ס"ה) "ודוקא ששכרו למלאכה מיוחדת, כגון בגד לארוג או ספר לכתוב, אבל כששכרו לכל המלאכות שיצטרך תוך זמן השכירות, לכ"ע אסור", ולכן בחו"ל אנשים שיש להם משרתים גוים צמודים, שהרי עומדים לכל המלאכות אסורים.

ובנ"ד שלא ניכר שעושה בשביל עצמו, נח' הראשונים והאחרונים, האם יש להתיר מלאכת הגוי בשביל עצמו בבית הישראל, שבט"ז סי' רמ"ד סק"א כתב בשם רבינו שמחה לאסור, מפני הרואים שלא יאמרו שהיא עושה מלאכת ישראל, וכן כתב בשולחן שלמה ס"ב, וכן כתב בחוט שני שבת ח"ג עמ' רו שעובדים זרים אסור להם לבשל בשביל בבית הישראל ע"ש.

ואולם בא"ר שם ס"ק יא כתב בשם ספר התרומה שמלאכת עצמו מותר, ואף לרבינו שמחה יש להתיר, ע"ש, וכן כתב בשו"ת אבני נזר חיו"ד סימן קה אות יד, וכן נראה שצידד במשנ"ב סי' רמ"ד סק"ל, [וצ"ע במש"כ בספר אורחות שבת סוף ח"ג סימן יא הערה ה' שבדעת המשנ"ב נראה שצידד להחמיר בזה] וכן כתב בערוך השולחן סט"ו, וכן הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל

תשובה: לכתחילה יש גם לקחת את הבגדי שבת, אך אם יש טירחא בלקיחת הכובע של שבת, או שחושש שיעלם או יהרס בדרכים והוא יקר, אינו חייב. אך חליפה ומכנסיים וחולצה צריך לקחת מיוחד לשבת.

מקור: בשו"ע (סי' רס"ב ס"ב) כתב "וישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת וכו'", ואף שכתב לשון ישתדל, וא"כ אין כוונתו לחיוב, כתב בתורת חיים (סופר סי' רס"ב סק"ו) שהיشتדל קאי על הבגדים נאים, ע"ש, ובפרט שבראשונים מבואר שהוא כחיוב, [וכמ"ש ברמב"ם (פ"א נשבת ה"ד) "מכבוד השבת שילבש כסות נקיה וכו'", ובאור זרוע (הל' ער"ש סמן יח) כתב "חייבין ישראל ללבוש בגדים נאים לכבוד שבת", וכ"כ בשו"ע הרב (סי' רס"ב סק"ג)]. ואף בכובע צריך שיהיה מיוחד לשבת, [וכמ"ש בחס"ל (שם סק"ג) והו"ד בכה"ח (שם סק"ה)], אך יש מקילים כיון שאינו בכלל מלבוש שכתב בשו"ע, ודי שיהיה נקי, [והנהגים ע"פ הקבלה מקפידים להחליף את כל הבגדים לכבוד שבת]. אך לכתחילה יש לחוש כמו שלוקחים שאר דברים לנופש. [(הגר"ח"ק כתב שאם יש אפשרות לקחת או זה או זה, שיקח בגדי שבת, כיון שאין איסור מעיקר הדין ללבוש בגדי שבת, ואמנם הג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי כתב לי, שעדיף לקחת של יום חול, וילבש אותם בשבת, אך למעשה נראה שצריך את כל בגדי שבת, ורק את הכובע אפשר להקל].

ברכת מעין שבע במקום זמני

שאלה: האם מברכים ברכת מעין שבע שמתפללים במקום זמני כגון בבית מלון שאין שם קבוע תפילות רק בפעם בשנה.

תשובה: אין מברכין ברכת מעין שבע במקום שמתפללים בו באופן זמני, אבל בית הכנסת שבמלון וכדו' אף שהרבה פעמים אין שם מנין, כיון שהוא בית הכנסת אפשר לברך שם ברכת מעין שבע.

ובמקום שאינו בית הכנסת, אבל פעם בשנה עושים שם מנינים בתקופת הקיץ, אף שיש ספר תורה קבוע שם למשך חודש, אין לברך שם ברכת מעין שבע. [נתבאר בהרחבה בספר שערי יוסף בין הזמנים עמ' 333].

מכשירי מותקנים אצלו, ויודע כיצד להמנע מחשש איסור, אבל בבתי מלון אינו יכול להכיר את המקום ואת מכשירי החשמל תוך כדי זמן שנמצא בנופש, ולא רק באר"י, אלא אף בחו"ל הוא קשה הרבה יותר לברר, ולכן לפני שסוגרים מקום נופש צריך לבדוק את מקום הנפש אם אפשר לשהות שם בשבת, [ואין לסמוך על המארגנים, כיון שהרבה פעמים אינם יודעים לבדוק דברים אלו].

וישנם מקומות שהפיקוד שבת מתחיל לפעול רק בזמן השקיעה, ולא בזמן הדלקת נרות, ומיד נכבה במוצאי שבת.

ובפרט במקומות נופש שמכשירים אותם לתקופות קצרות בבין הזמנים, ומצויים בהם יותר חששות, ולכן לכתחילה אין ללכת למקומות שיש חששות של איסורי שבת. (שו"ת שבט הלוי ח"ט סימן ס"ח).

וכמצוי בבתי מלון שיש שם חיישנים שהדלתות נפתחות ע"י עין אלקטרונית או כרטיס מגנטי או מצלמות במעגל סגור או מעבר חשמלי שיש בו גלאי מתכות או שימוש במשאבות מים בצימרים או בתי רבי קומות, או מזגנים שיש להם מנוע אינוורטר.

ובפרט במלונות בחו"ל, שאין גם אפשרות להתאימם לשומרי תורה ומצוות, שבדרך כלל יש להמנע שלא להתארח שם, כידוע, מלבד במקומות שישנם שומרי תורה ומצוות, או בקבוצות נופש, אך גם שם מצוי הרבה תקלות. [מלבד כל עניני הצניעות והכשרות, כידוע].

ישנם כמה נידונים עיקרים, שתלויים כל דינים אלו, גדר ודיני גרמא בשבת, פסיק רישא דלא נחא ליה, תרי דרבנן, מלאכת מחשבת, מתעסק, אינו מתכוין, שינוי, פסיק רישא בגוי, [וכל דינים וגדרים אלו נתבארו בארוכה בשערי יוסף כללי מלאכות שבת, שיו"ל בס"ד בקרוב].

בספר דיני אמירה לעכו"ם ארטסקרול פרק י' הע' כ"ז, ושכן דעת הגר"פ שיינברג זצ"ל, וכן כתב לדינא בהלכה ברורה סימן רמד סי"א, וכן כתב בספר הליכות שבת ח"א עמ' עב. **ולהלכה לבני ספרד: מותר, ויש מבני אשכנז שמחמירים בזה.** [וצריכים למחות בגוי שלא יעשה מלאכה]. **ונתבאר בשערי יוסף שבת ח"א סו"ס רמ"ד.**

ולכן מצינו בשו"ת אהלי יעקב סימן צ"ד והו"ד בברכי יוסף סימן של"ז סק"ב בארץ מצרים נוהגים דשפחה או נער עכו"ם מדיח הבית המרוצף בשבת וסוחט הבגד שמנגב הקרקע מהמים שבולע, כדי שיחזור ויקלוט עוד את המים שבקרקע. וכן על זה הדרך. ויש ללמד עליהם זכות דעכו"ם אדעתא דנפשיה קעביד לפי שכבר יכול להדיח הבית במים רבים ולכבדן בחוזקה במכבדת קש, אלא שרצונו למהר מלאכתו. ועוד מוטב שיהיו הנשים שוגגות ולא מזידות. עכ"ל. וכן כתב בדעת תורה למהרש"ם סי' רמ"ד על סעיף ה' שכיון שיש לגוים חופש ביום א' ועושים את כל המלאכות בשבת, הרי הוא אדעתא דנפשיה.

ושו"ר בספר מלכים אמניך (פ"ו אות יח) שכתב לדינא שאסור ליתן לגוי לרשום את התוספות שתיה וכו' שלוקחים, אלא א"כ יקבל העובד אחוז מסוים עבור כל הבקשה, דאז חשיב שהוא עושה זאת בשבילו יעו"ש. אך כנ"ל יש להתיר משום שאדעתיה דנפשיה קעביד. וכן הורה הגרש"ק גרוס שליט"א מח"ס שו"ת שבט הקהתי.

סימן ז

מכשירי חשמל בשבת המצויים במקומות הנופש

הקדמה

עם התקדמות הטכנולוגיה ומכשירי החשמל, ישנם הרבה חששות של איסורים בשבתות ובימים טובים, ועם שהאדם בביתו יודע איזה

מכשירי החשמליים בשבת לפי סדר

הא' ב'

אינדוקציה

אסור להשתמש בכיריים אינדוקציה בשבת כיון שברגע שמוציא את הסיר האש מתכבה, אך אם משתמשים עם משטח אינדוקציה שגם אחרי שמורידים את הסיר זה ממשיך לעבוד, ואפשר להשתמש בו כדיני שהייה בגז שיש עליו בלעך, וכל שמבושל במאכל בן דרוסאי אין בו איסור שהייה, אך צריך לכסות או להדביק את הכפתורים.

ארון חימום

ארון חימום [- חימומית] שמכניסים לתוכו אוכל והמדפים הם משטחי חימום כמו בפלטה, דינם כפלטה חשמלית, [ואין בהם טרמוסט] מותר להניח שם את המאכלים לפני שבת כדין פלטה חשמלית שדינה כגרופה וקטומה, אולם צריך להזהר שלא להחזיר לתוכה, מחמת איסור הטמנה. (שערי יוסף שבת ח"ב דיני שהייה וחזרה).

בית חכם/בית מלון חכם

אסור להיכנס לחדר שהותקן בו מנגנון חשמלי שמדליק באופן אוטמטי אור או מזגן בעת שנכנסים אליו, ולכן צריך לדאוג שלא להתארח במקומות שלפני שבת מערכת אלו או לבקש מהנהלת בית המלון לבטל פעולה זו. או להסתיר את החיישן קודם השבת בנייר כסף או נייר דבק שאינו שקוף או שקית כהה וכדו'.

אם לא ניטרל מערכות אוטמטיות יבקש מהגוי שיפתח בשבילו את חדר המלון וישהה עמו מעט ויהנה הגוי מהאור והמזגן וממילא יהיה מותר אח"כ ליהודי גם להכנס, או שיאמר לגוי לכסות את החיישן.

וצריך להזהר שאין עין אלקטרונית בכל מקומות המלון בכניסה לבית מלון ובלובי במשתנות ובמדרגות ועוד.

ברזי מים עם חיישנים

ישנם ברזי המים, בבתי מלון שמופעלים על ידי חיישן, ולאחר הרמת היד, מופעל פן לייבוש הידיים, ויש להזהר לכבות את הברזים מהחיישנים בערב שבת, ואם אי אפשר יכינו מים מראש לכל השבת.

דלתות אלקטרונית

במקום דלתות המלון והחדרים מופעלות ע"י "עין אלקטרונית", לכתחילה צריך לנטרל את החיישנים, אבל אם אין באפשרותו לנטרל החיישנים, אם יכול יכסה אותו אם נייר, ואם לא ימתין להכנס לבנין עד שהגוי יכנס לבניין ואז ידלקו המנורות, ואם אין גוי יכול להכנס אחרי ילד קטן.

דלתות חשמליות

בבתי מלון או בחו"ל שיש בו דלתות חשמלית שנפתחת ע"י התקרבות אליה, אסור להתקרב אליה, [ואין הבדל בין אם מנגנון ההפעלה פועל ע"י משטח דריכה הנמצאת לפני הדלת או ע"י עין אלקטרונית].

מי שהתקרב לדלת חשמלית וגרם לפתיחתה, לא יזוז ממקומו ולכתחילה יחכה עד שיגיע לו גוי, אך במקום צער מעיקר הדין אפשר להקל בזה כיון שהוא הולך לדרכו ולא אכפת לו שהדלת תשאר פתוחה או סגורה, והוא פסיק רישא דלא ניחא ליה בגרמא (עי' שש"כ פל"ב סמ"ג).

דלתות שנפתחת בכרטיס חשמלי

דלתות בבתי מלון שנפתחות בכרטיס חשמלי, אסור להכנס עם הכרטיס החשמל, [ויש בזה איסור מדרבנן, ורבים אומרים שאף איסור מדאורייתא] וצריך לבקש מהקבלה מפתח רגיל.

אם אין מפתח רגיל, ידביק מערב שבת נייר דבק על מקום המנעול או שיסתום את החור שאליו נכנס הלשנית של המנעול, או שישאיר את הדלת פתוחה עם מגבת עבה או שישאיר את

ויש מתירים רק שילכו שני בני אדם ביחד כיון שיחשב שניים שעשאוה, שאסור מדרבנן מדשום זה יכול וזה יכול, [הוראת הגרש"ק גרוס שליט"א בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל].

חיישיני תאורה שקיימים בחדר צריך לבטלם בערב שבת, ואם לא ביטלם אסור להכנס לחדר בשבת.

ובמקום שאי אפשר לבטל את החיישינים [כגון בבתי מלון בחו"ל] יכבה את האורות בחדר לפני שבת, כדי שבכניסתו לחדר לא ידלק האור בשבת.

כירה חשמליות

מותר להשהות מאכלים על כירה חשמלית או קרמית או זכוכית וכדו' בשבת אם אין בהם כפתור לשינוי מצב החום, אך אם יש מצב שינוי חום, אם ידביק את הכפתורים די בזה, ואז אין בזה חשש שהייה, אך אם מבושלים לפני שבת כמאכל בן דרוסאי שהוא לכתחילה חצי שבת, ואף שאינו גרוף וקטום, וכנ"ל לגבי גז, אך מ"מ צריך לכסות ולהדביק את הכפתורים מחשש איסור שהייה. **ובכל אופן צריך להזהר ולבדוק שאין בהם שינוי בטרמוסטט**, ואם יש שינוי בטרמוסטט כאשר מורידים את הסיר, אפשר שיכוין שעון שבת מערב שבת שיכבה את הכירה לפני שיוריד את הסיר ואז מותר להשהות על גבי הכירה חשמלית.

מדי-מוני מים

צריך לבדוק אם המוני מים הם מכניים או דיגטלאים, ואם הם הם דיגטלים צריך שיהיה להם מצב שבת, כיון שבכל פתיחת ברז גורם להפעלת חשמל המונה של צריכת המים. [כמצוי בשנים האחרונות שרוב המוני מים דיגטלים, ובעבר היו שעונים שמנו רק כל מאה ליטר, ובהם אף מותר להשתמש ללא שינוי, כיון שאינו מתכוין וספק פסיק רישא לשעבר בדרבנן, וכמ"ש באורחות שבת (פכ"ו הערה עב) ובפסק"ת (סי' שכ"ג הערה 13)].

ובמוני מים דיגטלי, יש להשתמש עם התקן שבת. [כגון משמרת השבת או המכון הטכנולוגי שפועל לפי זמן מסויים].

לשונית הנעילה פתוחה. [ויניח את החפצים היקרים והכסף בכספת].

ובאם גוי פתח את הדלת עבורו מותר להכנס לחדר ואינו נחשב הנאה ממעשהש בת כיון שאינו שלא עשה מעשה בגוף החדר, אלא הוא רק הסרת מונע. (הגר"ש"א באורחות שבת ח"ג עמ' כג).

דלת עם מעקב אלקטרוני

ישנם בתי מלון שיש בהם רישום-צעכב אלקטרוני בכל פתיחה וסגירה של כל אחת מדלתות המלון, אף במקומות שבשבת פותחים את החדרים ע"י מפתח, ולכתחילה ראוי לבטלם בשבת, אך במקום שלא בטלו מותר לפתוח את הדלת עם מפתח, כיון דהוא פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דרבנן. [וכ"ש במקום שאינו יודע אם קיים רישום ומעכב אלקטרוני].

חיישיני תאורה

בהרבה מקומות נופש בחו"ל או בארץ, ישנם חיישיני תאורה, [ומופעלים ע"י מנגנון "אלקטרוגלי" או מנגנון "אינפרא אדום דומם" המקרין גלים] ושאדם עובר שם, הגלים משתנים, לכתחילה ברחוב אם יכול ללכת בדרך אחרת ילך בדרך אחרת, ואם אין לו דרך אחרת ללכת אם יש אור בלאו הכי ואינו צריך את האור הנדלק יש להקל.

אם אין שם חושך [בין בבית ובין ברחוב] מותר לעבור שם, כיון דהוא לא פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דרבנן, ואינו מלאכת מחשבת, אבל אם יש חושך ונצרך לתאורה, צריך לחכות עד שיעבור שם גוי.

ובשעת הצורך ואינו יכול לחכות עד שיעבור שם גוי, יכול ליטול עמו פנס דולק מערב שבת, ויקחו עמו בחדר מדרגות, וכיון שהאור דולק, נחשב פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור

דרבנן. [ויש מחמירים שלא לטלטל פנס חשמלי, מחמת איסור מוקצה, וכתב' בהרחבה בספר שערי יוסף הלכות מוקצה].

מיחם שיש בו מצב שבת אינו צריך הכשר, כיון שבדרך כלל אין בו טרמוסטט.

אך ישנם מיחמים או תרמוס חשמלי בבתי מלון, שצריכים לבדוק אותם שאין בהם טרמוסטט. ויש לחוש בהם לאיסור שבת.

מים חמים

מים חמים בבת מלון [וכן בתי חולים ובתי החלמה וכדו'] המים מתחממים ע"י מערכות חשמל או גז שדולקות בשבת, ואסור להשתמש בהם בשבת, ויש להזהר להעביר את הברז לצד של המים קרים בערב שבת, כדי שלא יבוא בטעות לפתוח את ברז המים חמים. [וראה מה שיתבאר להלן בחלק בירורי הלכה].

מיני בר

מיני בר, דיגטלי שמצוי בזמנינו, בין למים קרים או למים חמים, צריך כשרות לשבת. [ויש מהדרים שאף בחלק מהכשרויות מלבד משמרת השבת צריך להוסיף מעקף (הגרע"פ)] בלי כשרות אי אפשר להשתמש בו.

מזגנים

במזגנים, ישנם כמה סוגים. והבא להתארח במלון צריך לבדוק את סוג המזגן שבו מותקן.

ישנם הרבה בתי מלון שיש בהם מזגנים ישנים [שמופעלים על ידי מזגן מרכזי שנותן מזוג לכל הבניין] שאין בהם חיישנים חשמלים, מותר להשתמש בהם בשבת. ומותר לפתוח ולסגור את החלונות.

ישנם בתי מלון שישנם מזגני אינוורטר מותר להשתמש בהם בשבת, ולסגור ולפתוח את החלון, [כיון שההשפעה אינה מיידית, ואף שהיא קרובה, וכן הובא בקובץ תלפיות (חלק סח עמ' רסג בהערה) שבביתו של הגריש"א השתמשו במזגן זה, ע"ש, ולפי"ז אם המזגן קרוב לחלון וההשפעה היא מיידית יש להחמיר שלא לפתוח את החלון. אך יש מתירים כיון שהוא גרמא עקיפה, וכן לפי מה שהו"ד הגריש"א בספר מאור השבת (ח"ד עמ' קלב) שמותר להשתמש במזגנים הנ"ל כיון שהרי הוא הבערה שלא כדרך, וכיון שאינו עושה פעולה בגוף

מד מים של מכון צומת, יש מחמירים להשתמש רק בשינוי, [אך המקילים להשתמש כרגיל יש להם על מה לסמוך, כנתבאר בשערי יוסף כללי מלאכות שבת בגדר איסור הגברת זרם בשבת].

אם אין מוני מים עם פיקוד שבת, כגון בצימר, ישאיר קודם השבת ברז מים דולק על זרם נמוך, [ולכאורה צריך לשלם מעט כסף למשכירים של הצימר, כיון שיש בזה חשש גזל, או עכ"פ לקבל את הסכמתם], ובשבת שצריך זרם מוגרם יגביר אותו בשינוי. [ויש מחמירים שאף בשבת לא ישתמש במים, אלא ישים דלי מתחת ברז המים, וישתמש באותם מים (הגרע"פ)] בבית הכסא יוריד את המים בשינוי, [ויש שהתירו להוריד כרגיל משום כוח כוחו] אבל מים לשתיה ולנט"י יכין מראש. [ואף שאינו אלא הגברת זרם, ופסיק רישא דלא נחא ליה בתרי דרבנן, ואין לו צורך בזה בספירת המים, וכן הורו הגר"א נבנצל (עי' עומק הפשט 67 ועוד) וא"כ אין צריך שינוי אך כיון שאינו לכתחילה, ומצינו סתירות במשנ"ב ובפוסקים האם בתרי דרבנן הוא לקולא, יש להחמיר בזה ולפתוח את הברז בשינוי].

אבל בבית מלון שכל הזמן משתמשים במים [בשעות היום והערב] אין חשש לפתוח את הברז המים, אך כיון שהוא ספק ראוי לפותחו בשינוי.

במקום ספק, אם יש בו התקן שבת או שהוא דיגטלי, יש להתיר, כדין ספק פסיק רישא דלא נחא ליה באיסור דרבנן. [וכמבואר בביה"ל סי' שט"ז, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף שבת, כללי פסיק רישא, והכא אינו נחשב כמעשה בידים].

מוני חשמל

מוני חשמל, אף אם דיגטלים, אין איסור להשתמש בהם, [ואף אם מוריד מוצרים מהפלטה, הוא חשש רחוק].

מיחם חשמלי

מיחם חשמלי שמצוי בבתי מלונות צריך כשרות לשבת, שלא נכנסים מים חדשים במקומם, משום איסור בישול, ומשום איסור מבעיר.

מעלית שבת

אסור לעלות ולרדת במעלית בשבת וביו"ט, [אף

אם הגוי עולה ויורד בה, כיון שכל אדם בכבודו גורם להוספת זרם חשמל בעליה ובירידה, ויש בה אף משקל דריכה דיגטלי, וכמו שיתבאר להלן, וראה מה שיתבאר בכך בארוכה בחלק בירורי הלכה].

רבים מבני אשכנז שלא להשתמש במעלית שבת

כלל משום זילותא דשבת, (חזו"א, ספר שערי השבת עמ' שלט בשם הגר"ש וואזנר, חוט שני שבת ח"א עמ' רו, וכן שמעתי מהגר"מ שטרן שליט"א) ומשום אשווא מילתא (שו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רט"ז) וראוי לבני תורה להחמיר בזה בכל מקום, ודין מעלית שבת כדין מעלית רגילה, שמותר להשתמש רק במקום פיקוח נפש.

אך להלכה אין בזה איסור, ואין לחוש לזילותא

דשבת ואשווא מילתא כיון שמעליות שבת ידועה לכל, וכמו שמותר להשתמש בשעון שבת [וכמו שנהגו בירושלים, ובעוד מקומות היתר בזה, כמו שהו"ד הגרשז"א בשש"כ (ח"א פכ"ג הערה קלז ועוד) וכמו שהורה הגריש"א שצריך למצוא לזה היתר ברמה הכי גבוהה, כמובא בקובץ היכלא (חלק יא עמ' קפה) וכ"כ לדינא בשו"ת יבי"א (חלק יא סימן כד)].

מ"מ ישנם כמה דברים שצריך להזהר בשימוש במעליות שבת.

א צריך להזהר שההכשר של פיקוד שבת הוא בתוקף [ולא נעשו במעלית שינויים של טכנאים]. (שערי השבת ח"א עמ' שמ).

ב אף במעליות שבת שמותר להשתמש בהם, צריך להיזהר שלא לעבור ושלא לדעת בדלת המעלית בשעה שהיא עומדת להיסגר לא בידו ולא בגופו, כיון שמחמת כן משתנה זרם החשמל, וגם עושה פעולה במנוע של הדלת.

ג. יש מתירים אף במעליות שבת רק לעלות ולא לרדת, כיון שבירידה המעלית מייצרת חשמת, אבל בעליה הוא רק הוספת זרם.

ד. כנ"ל שיש מחמירים שלא להשתמש במעליות משום זילותא דשבת, ולכן אף לפוסקים המתירים, ראוי להחמיר שלא לעלות

המכשיר אלא רק פותח את דלת החדר מותר, ולכן אף המזגן קרוב לחלון יש מקום להתיר].

ישנם בתי מלון חדשים שיש בהם מיזוג אוטמטי שפועל עם חיישנים, ואם פותחים את החלון או את המרפסת נכבה המזגן, ויש להזהר לכתחילה שלא להכשל בחילול שבת, ולא לפתוח את החלון ואת דלת המרפסת.

ישנם בתי מלון עם מזגנים מתקדמים עם חיישנים מתקדמים שמותקנים ליד דלת הכניסה שבזמן שהוא נכנס לחדר החיישן מזהה שהאדם נכנס לחדר וכמה אנשים נכנסו, ואסור להכנס לחדר זה בשבת.

עוד כמה פרטי דינים בשימוש במזגנים בשבת.

א. הוזזת שלבי התריסים של המזגן, כפי הידוע אין שינוי בחשמל. [אך יש אופנים שכן, וראה מה שהרחיב בזה בספר שערי השבת].

ב. ישנם בתי מלון שבפתיחת החלון המזגן מתכבה, ולכן אם יודע שבמקומות אלו המזגן יתכבה, צריך להזהר שלא לפתוח את החלון, אבל בספק מותר, כיון דספק פסיק רישא דלא ניחא ליה מדרבנן מותר.

מכונת ברד

מכונת ברד אסור להשתמש בשבת, כיון שהשימוש במכונה גורם להגברת הפעילות, ואף אם אינו יודע בספק יש להחמיר.

מכונת קפה

מכונת קפה אסור להשתמש בה בשבת.

מכונת קרח

מכשיר לייצור קוביות קרח, אסור להשתמש בו בשבת, כיון שהוא מפעיל גוף קירור שמייצר קרח חדש בכל פעם שמוציאים ממנו קרח.

שולחן שלמה סי' ש"מ סקי"ב), ב' כיון שפסיק רישא דלא ניהא ליה, ואין לו שום עניין בכך (שו"ת יבי"א ח"ט חאו"ח סימן לה בשם הגרשז"א), ג' כיון שאדם הולך כדרכו, ואינו צורת מלאכה, (שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ב סימן סא ושו"ת רב פעלים ח"א או"ח סי' כ"ג בדעת הרשב"א שכיון שנעילת הדלת היא פעולת היתר, ואין בזה צורכת מלאכה אין בזה איסור).

אך במצלמות אבטחה שנמצאות בכניסה לבית מלון והשער סגור וא"א להכנס בלי שתראה את תמונתו על המסך, לכתחילה יש איסור בזה כיון שיש לו כוונה בכך שתראה תמונתו על גבי המסך, אבל אם אין צורך בתמונה שלו והשומר רואה אותו בלאו הכי אין בזה איסור. (ספר שערי השבת פרק י"ג הלכה ה').

מקרה

ישנם בזמנינו מאות סוגים של מקררים, וכל מקרה לגופו, צריך שאלת חכם הבקי בדיני וסוגי המקררים.

ואף הפוסקים שכתבו להתיר להשתמש במקררים ללא התקן שבת, היינו דוקא לפני כ-15 שהיו מקררים מיכניים, אבל בזמנינו הרבה מהמקררים דיגטלים, וצריכים התקן שבת, כגון משמרת השבת או מכון הטכנולוגי.

ואף מקררים של צומת אפשר להשתמש בהם ולפתוח את הדלת בשינוי או ע"י קטן.

ישנם עוד הרבה סוגים של התקני שבת במקררים, ואכמ"ל.

מקרה דיגטלי שאין בו התקן שבת, אסור להשתמש בו, וישתמש בו ע"י שעון שבת [כדלהלן] בשעות הסעודה שצריך את המקרה.

ובמקררים מיכניים, ללא כשרות, לדעת המחמירים, יש בזה כמה סדרי עדיפות.

א. שעון שבת - יחבר את המקרה לשעון שבת שיכבה את החשמל במקרה במשך זמני הסעודות לרבע שעה, ובזמנים שהמקרה מכובה יפתח את הדלת.

במעליות שמיוחדות לשבת, אך ישנם כמה אופנים שיש להקל, א. לצורך תפילה במנין לחולה ולזקן, ב. לצורך כיבוד הורים, ג. בקומות גבוהות של עשרות קומות כגון בחו"ל נהגו להקל בזה.

ועתה נפרט סוגי המעליות עם הכשר, במה אפשר לסמוך יותר.

א. במעליות שבת של מכון צומת, לכתחילה אין להשתמש בה, [כיון שיש בה עדיין הרבה חששות, והוא רק בגרמא], אך במקום צורך של זקנים ונשים מעוברות, יעלו במעלית, וירדו ברגל, כיון שהירידה בכובד האדם מייצרת חשמל, וכנ"ל. (עי' ילקו"י שבת כרך א' ח"א עמ' תקצז הליכות מועד בין הזמנים עמ' רנח) אך מעיקר הדין במקום צורך אפשר להקל אף בירידה, [וכן אפשר להעלות עגלה למעלית שבת, כיון שהרי הוא גרמא].

ב. במעליות שבת של המכון הטכנולוגי, מותר לעלות, [כיון שהעליה אינה גורמת לשום הוספה של כוח, כיון שהם מופעלות על המקסימום זרם] ומותר אף לרדת לכתחילה, [ואף שיש יצירת זרם לפי משקל האנשים, ואף שנוצר חשמל, כיון שהחשמל שנוצר הולך לאיבוד, אין בזה חשש] ויש מחמירים שלכתחילה אין לרדת כיון שהמעלית יורדת הרי הוא כובד משקלו עוזר למעלית לרדת, אבל חולים יכולים לרדת.

ג. מעלית עם הכשר מעלין בקודש, נעשית ללא גרמא, ושאר קולות, וגם אין בה חשש של עובדין דחול, כיון שהמעלית עצמה מתקטנת, ועדיין משום עובדין דחול, זה לא יעזור כי בסוף אשווא מילתא, כנ"ל בדין אשווא מילתא.

אך מעליות שבת ללא כשרות מוסמכת, אין לסמוך עליהם כלל, כיון שיש בזה חשש איסורים מדאורייתא.

מצלמות אבטחה

במקומות ציבורים וכדו' כגון בתי מלון שמותקנים מצלמות אבטחה, [ואינם בביתו] אף אם הוידאו מוקרן על המסך, מותר לעבור שם, [א' כיון שאינו מעשה כתיבה שמתקים (עי']

אך במקומות שאין הכשר, אם יש משאבות מים חשמליות אוטומטיות או לא, בדיעבד אפשר להשתמש במשאבות מים, כיון שהוא פסיק רישא דלא ניהא ליה ועוד טעמים, אך אינו לכתחילה, ולכתחילה ישאיר זרם של מים נמוך כל השבת, וצריך להכין מים בכלי גדול לכל השבת, ובבית הכסא יוריד את המים בשינוי ע"י מרפק היד, ובזה התירו כיון שהוא כבוד הבריות, ואי אפשר בענין אחר. [ויש בזה עוד פרטים נוספים ויש לשאול חכם].

פח אשפה

פחי אשפה חשמליים שמותקן בהם טרמוסטט, אין להשתמש בהם.

פלטה חשמלית

פלטה חשמלית רגילה בדרך כלל אינה צריכה כשרות לשבת.

קומקום

קומקום עם מצב שבת צריך הכשר.

קומקום חשמלי של מכון צומת נשלף עם התקן שבת, שיש בו כפתור שמעבירים אותו למצב שבת, והקומקום נשאר מחובר לגוף חימום, מותר להשתמש בו בשבת, אך רבים מבני אשכנז מחמירים שלא להשתמש בו בשבת, מחמת כמה חששות.

אך בקומקום 'אור לשבת' לכו"ע, מותר להשתמש בו, ללא שום חשש. (נתבאר בארוכה בשערי יוסף שבת ח"ב דיני שהיה חזרה והטמנה).

רישום בשערי המלון/בחדר אוכל

ישנם מקומות שיש רישום בפני השומר הגוי בשערי המלון או בחדר אוכל, ובדיעבד אפשר לצאת ולהכנס מהמלון לצורך הליכה לבית כהנסת או לסעודות שבת, כיון שאין לו עניין בכך ונעשה לצורך השומר או הנהלת המלון, (שערי השבת ח"א עמ' של"ז).

ב. מגבת - ישים מגבת עבה על דלת המקרר, וכך המקרר ישאר דולק כל השבת.

ג. לפתוח שהמנוע דולק. [ולכבות את המנורה של המקרר].

ד. לפתוח בשינוי שהמנוע אינו עובד. [ולכבות את המנורה של המקרר].

מנורה של מקרר שנשארה דלוקה

מקרר מיכני שהמנורה נשארה דלוקה, מותר לומר לגוי שיפתח את דלת המקרר, כיון שפסיק רישא בגוי מותר. (רמ"א סי' רנ"ג ס"ה ומשנ"ב סי' רע"ז סקט"ו, חזו"ע שבת ח"ו עמ' קיד).

אך לומר לקטן שיפתח את המקרר, רבים מחמירים בזה (שו"ת אג"מ ח"ב או"ח סימן סח, שו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן טז אות יח, חזו"ע שם אורחות שבת פכ"ד סי"ג), אך בשעת הדחק שיש אוכל במקרר שצריך לצורך הקטן מותר לומר לקטן פחות מגיל חינוך שאינו יודע שיש מנורה במקרר, כיון שחשוב מתעסק, ופותח את המקרר בשביל עצמו (הגרשז"א במאור השבת ח"ד מכתב מט ושו"ת מנחת שלמה סימן י' ושו"ת צי"א ח"ט סימן יב אות ד' ושו"ת משנה הלכות ח"ח סימן מח).

מקררים קטנים בבתי מלון

מקררים קטנים המצויים בחדרים בבתי מלון, בדרך כלל הם מיכנים ואין בהם תאורה, [ואם יש שם מנורה צריך לבטלה מלפני שבת].

אך יש מקררים בחדרים שהמקרר הוא בתשלום נפרד, ויש שם קינוחים ושתייה, וכשהאדם לוקח בקבוק שתייה, המקרר שולח רישום מדויק איזה מאכל נלקח ומה חסר, כיון שיש בהם משקל וחיישן, ובכאלו מקררים אסור להשתמש בשבת.

משאבות מים

משאבות מים, אפשר להשתמש אף בשל צומת. [ויש מחמירים במשמרת השבת או מכון הטכנולוגי, ועכ"פ במקומות נופש קיל טפי, כיון שאינו באופן קבוע, ונתבאר בארוכה בתשובה, שמעיקר הדין אין איסור בזה].

אם לא ביטל ונכנס לבית הכסא באיסור, בדיעבד מותר לצאת מהחדר, כיון שהוא פסיק רישא דלא ניהא ליה באיסור דרבנן.

מטפחת

מותר לצאת במטפחת או פאה לרה"ר, כיון שדינא כמלבוש גמור.³

לשים את החליפה מעליו

מותר לשים את החליפה מעליו, אם רגיל ללכת כך או שיש אנשים שרגילים ללכת כך.⁴

מגבת מעל הכתפיים

מותר לצאת עם המגבת מעל הכתפיים, כיון שהרי הוא דרך מלבוש, אם הדרך ללכת כך ביום חול.⁵

מהודק לראשו ואין חשש שיפול. וכן הו"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר אורחות שבת ח"א פרק ט' הערה עא שמה שמקילים לצאת בכובע גם כשלושמים מתחתיו כיפה שעושים כם מחמת שסומכים על העירוב ולכן במקום שאין עירוב אין להקל אלא א"כ הכובע מהודק היטב לראשו באופן שאין מצוי שהרוח תגבינהו. ע"ש.

ובשיעור כובע מהודק, בחוט שני שבת ח"ד פרק פח סק"ח שצריך שהכובע לעמוד על הראש ברוח המצויה באותו מקום ובאותה עונה בשנה, והוסיף שצריך שיהיה מהודק לראשו בשיעור זה גם אם בשעה שמנשבת רוח שאינה מצויה צריך שיהיה הכובע מהודק לראשו בשיעור שגם ברוח כזו לא תפיל את כובעו.

³ בשו"ע סימן שג ס"ח מבואר לאסור בפאה, ומ"מ הו"ד הגרש"א בשש"כ פ"ח הערה לז שבפאה שבזמנא שאני שהייתה עשויה לקישוט אבל בפאה שבזמנא שמשמשת לצניעות דינה כמלבוש גמור, וה"ה למטפחת.

⁴ בגמ' שבת דף קמב ע"א מבור דדוקא אם מוציא כליו מקופלים ומונחים מעל כתפיו חייב, מ"מ כיון שאינו דרך מלבוש אסור. אך מ"מ מי שרגיל ללכת כך מותר, עי' שו"ע שם סל"ד ובמשנ"ב סי' שא ס"ק קכז שכיון שהרגילות ללכת ככה בחול מותר ומ"מ כתב במשנ"ב דהיינו דוקא שיש רגילות של כמה אנשים ללכת כך, ע"ש, וכן הו"ד החזו"א בספר דינים והנהגות פ"ד אות ט', וכ"כ לדינא בשו"ת אול"צ ח"ב פכ"ג תשובה ז', ובחוט שני סקט"ז שלמעשה אין להתיר רק בכל מקום אם דרך הליכה כן ע"ש.

שירותים

שירותים שנכנס לשם, מיד נדלק האור, יש לבטל את המצב הדלקת האור מערב שבת.

סימן ח

דיני הוצאה במקום שאין עירוב

בהרבה מקומות שאין עירוב או שהעירוב אינו מהודק ולא סומכים לכתחילה לטלטל, וצריך להזהר בכל דיני הוצאה.

מהו בכלל מלבוש

תכשיט או כל חלק נוסף בבגד שדרכו להיות בבגד מותר לצאת בו בשבת כיון שנהפך להיות חלק מהבגד, אם תפור לבגד או שתפוס תפיסה חזקה.¹

כובע

מותר לצאת בכובע לרשות הרבים, כיון שהוא כמלבוש, אך אין לצאת בכובע שאינו מהודק לראשו [שאם יהיה רוחות חזקות באותו מקום יעוף הכובע] בחורף בזמן שיש רוחות במקום שהעירוב אינו מהודק או אינו סומך עליו.²

¹ שו"ע סי' ש"א סכ"ג ומשנ"ב סק"פ.

² כתב ברמ"א סי' ש"א סעיף לו "ומותר ללבוש שני כובעים זה על גבי זה וכן שני אנפליאות". וכתב במשנ"ב שם ס"ק קלו "שני כובעים, שכן דרכו בחול לשום כובע גדול על גבי כובע קטן".

עוד מצינו בשו"ע סי' ש"א סעיף מא "לצאת בשבת בכובע שבראשו העשוי להגן מפני החמה, יש מי שאוסר משום דחשינן שיגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר אלא א"כ הוא מהודק בראשו או שהוא עמוק שראשו נכנס לתוכו ואין הרוח יכול להפרידו מראשו או קשור ברצועה תחת גרונו דבהכי ליכא למיחש להכי". וכתב במשנ"ב שם ס"ק קנג "ומזה נלמד דהוא הדין כובעים שלנו אם נושא אותן ברשות הרבים על כובע קטן כנהוג יש לזהר שיהא מהודק על ראשו שמא יפול ואתי לאתויי ד' אמות". וכ"כ בכה"ח ס"ק רטז בשם השו"ע הרב ס"ג והוסיף שאין דברי הרמ"א מיירי אלא שהכובע העליון

במקום שאין עירוב או שעובר במקום שיש רה"ר דאורייתא.⁹

פלטסיקים בצווארון

חולצות שיש בהם פלטסיקים בצווארון, מותר לצאם בהם, כיון שהוא כמלבוש¹⁰

מדבקה עם שם

מדבקה עם שם שתפורה לבגד, ואו לסימן שהחליפה שלו, מותר לצאת בו והרי הוא בטל לבגד¹¹.

כובע עם תוית

כובע שיש בו תוית שמחוברת לכובע, והיא ניכרת בפני עצמה, אם הוא במקום שאין עירוב, לכתחילה יש להורידו.

מדרסים או ספידות

מותר לצאת בשבת במדרסים, או עם ספידות בנעלים במקום שאין עירוב, כיון שהוא דרך מלבוש.

יציאה בטלית

מותר לצאת בטלית שמעוטף בה, ואינה מקופלת כמגבת¹², ובמקומות שנהגו

⁹ . נחלקו הפוסקים האם יש לדמות הכפתורים ללולאה או למטפלת, שאסור, והגרשז"א בשש"כ שם הרעה קלא היקל שדינם כלולאה, וכן הו"ד הגרמ"פ בשו"ת רבב"א ח"ו סימן ר' והגרש"א באורחות שבת ח"ג פרק כח הערה רפ, והגרנ"ק בחוט שני סק"ז התיר רק במקום צורך ולכתחילה יש להחמיר, כיון שאין דינו כלולאה שאדם רוצה את הבגד בגלל הכפתורים שם, ובשו"ת אול"צ שם תשובה ט' כתב לאסור, ויש לאסור כ"ש אם הם כפתורים מיוחדים, שאם משתמש בכפתורים אח"כ אסור

¹⁰ . שו"ת אג"מ או"ח ח"א סימן קז שהרי הוא כצורך לבישה וכעין המבואר בשו"ע סימן שג סט"ו שמותר לצאת במשיחה שקושרת האשה סביב הבתי שוקיים ע"ש.

¹¹ . ואע"פ שמבואר במשנ"ב ס"ק קפב שכל דבר שאין צורך לבגד ואין תשמיש לבגד אינו בטל לגבי הבגד, מ"מ כיון שהרי הוא תפור הרי הוא טפל עליו, וכ"כ בשו"ת שבת הלוי ח"ב סימן סא.

פתק של הייצרן בבגד

מותר לצאת עם בגד שיש בו דברים קטנים הבטלים אליו, כגון חוטים מדולדלים, או פתק מהמכבסה או מתלה פנימי או הוראות כביסה או שעבד בדיקת שעטנז וכדו'⁶.

מתלה שנקרע

מתלה שנקרע נחשב משאוי ואסור לטלטלו, כיון שאינו חלק מהבגד, אבל אם יחליט מעתה שלא ישתמש במתלה אלא בקולב הרי הוא בטל לבגד, ומותר לטלטלו⁷.

לולאה התפורה לבגד ונקרע הכפתור

לולאה התפורה לבגד ונקרע הכפתור, אם בדעתו להשלים את הכפתור לאחר שבת אסור לצאת בבגד זה, אלא א"כ הבגד נראה יפה אף כך, שמותר לצאת בו אף באופן כזה⁸.

חולצה או חליפה עם כפתור רזרבה

מותר לצאת עם חולצה שיש בה כפתור רזרבה לתפירה, ויש שהחמירו להוריד אותם,

⁵ . ע"פ המבואר בשו"ע ומשנ"ב שם, ולפי"ז יש להתיר רק אם הדרך ללכת כך בימות החול, וכ"כ בשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן מח, שאם הדרך ללבוש את המגבת להנות מהחום או מהקור ע"ש, ולפי"ז מה שעושים כן רק בתורת לבישה יש לאסור, ואמנם בשו"ת אול"צ שם תשובה ח', כתב להתיר.

⁶ . עי' רמ"א סי' שא סכ"ג לגבי הזגים הירוקים, סי' ש"א סל"ח וסל"ט, ובמג"א שם סקל"ד. ובשו"ת שבת הלוי ח"ב סימן סא, ובחוט שני שם סק"ז. ובשו"ת מנח"ח ח"ג סי' לו לגבי תוית של מכבסה, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רמ. ואמנם בשו"ת רבב"א ח"ו סימן ר' כתב בשם הגרמ"פ שלכתחילה יש להוריד את הוראות הכביסה.

⁷ . משנ"ב סי' שא ס"ק קק, ובחוט שני שם סק"ז בשם החזו"א, ובמנחת איש פכ"ו אות מ' בשם הגר"ר ברטלר.

⁸ . הגרשז"א בשש"כ שם הערה קע והחזו"א בדינים והנהגות פי"ד אות טו.

נעלי בית

במקום שאין עירוב ויש חשש איסור רה"ר דאורייתא, יש להחמיר שלא לצאת עם נעלי בית וכדו'¹⁸, [כגון ביו"כ או למי שיש מכה ברגלו], אבל במקום שיש עירוב מותר לצאת בהם, וכן במקום שהוא אינו חשש רה"ר אפשר להקל לצאת בהם, ולכתחילה יהדקם מסביב לרגל ע"י הגומי'¹⁹.

דיני הוצאה לתכשיטים

הוצאת תכשיט לאשה

אע"פ שאסור לצאת לאשה בתכשיט ברה"ר, שמא תוריד את התכשיט ותראה לחברותיה ומ"מ נהגו הנשים לצאת בתכשיטים²⁰.

הוצאת תכשיט לאיש

אסור לאיש להוציא תכשיט שאף אשה רגילה ללבוש אותה, אבל אם הוא תכשיט שמיוחד לאיש מותר לצאת בו²¹.

¹⁸ . ברמ"א סימן שא סט"ז כתב לגבי פנטני"ש שמשללפים יש מתירים ויש מחמירים ואוסרים, ובמשנ"ב שם סק"ס, שאף שיוצא מהר כיון שמהודר קצת מחמת שמחופה עור אין חשש שמא יפול, ובמשנ"ב שם סק"ס"א כתב שיש להחמיר ומ"מ בודאי אם שכח ויצא לרה"ר אי"צ להסירם אלא יהלך בהם עד שיגיע לביתו ע"ש. ובחוט שני שם סק"י הו"ד הגרנ"ק שבנעלי בי שבזמנינו גרע טפי כיון שאינם מוהדקות סביב לרגל, ולכן יש לשים אותם מאחורה.

¹⁹ . ע"פ הנ"ל בפתיחה מדברי הביה"ל שבמקום ספק, אם אינו ספק רה"ר אפשר להתיר. וכ"כ בש"ת אור לציון ח"ב פרק כד תשובה כיון שהוא מח' הפוסקים ואפשר שאין לנו רה"ר דאורייתא יש להחמיר, וכן כתב בשו"ת אז נדברו ח"ה סימן לה.

²⁰ . שו"ע סי' ש"ג סי"ח, שנהגו להקל בזה כיון שלמעשה אין לנו רה"ר גמורה, ונראה מדברי השו"ע שאינו לכתחילה, ובשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סימן יח סי' שג סי"ח למד שכיון שנהגו עתה ללבוש תכשיטים דינם כמלבוש, ובאורחות רבינו ח"א עמ' קלז הו"ד החזו"א שנראה שמותר לכתחילה לנשים לצאת בתכשיטים.

²¹ . נחלקו הראשונים האם באיש יש גזירה דלמא משליף ומחוי, שבספר הישר לרבינו תם (סימן רד) כתב שאין גזירה באיש דלמא משליף ומחוי, כיון שאין דרכו בכך, וכן נראה בגמ' בשבת דף סא, ושכן נראה בירושלמי (שבת פ"ו

לצאת בטלית סביב הצוואר, ומעט מהגוף, [כבני תימן] ולא מעוטפים בכל הגוף, כיון שרגילים לצאת בכך הרי הוא דרך לבישה¹³

שרוולים מקופלים

מותר לצאת בבגד שהשרוולים מקופלים, כיון שאינו משאוי אלא דרך לבישה¹⁴.

נעל אחת

מי שיש לו גבס ברגלו, מותר לצאת בנעל אחת, ואין חשש שמא יוריד את הנעל השניה¹⁵.

סיכת ביטחון המחוברת לבגד

מותר לצאת בשבת בסיכת ביטחון שמחוברת לבגד¹⁶.

סיכות ראש וגומיות

מותר לצאת אף ברה"ר דאורייתא בסיכות שער וגומיות¹⁷,

סיכה בכיפה

מותר לצאת בסיכה של הכיפה, ואין חשש שמא תיפול, כיון שהיא תפורה

¹² . שו"ע סי' שא סעיף כט ומשנ"ב שם ס"ק קיג.

¹³ . שו"ע שם ס"ל וסל"א ובמשנ"ב שם סקט"ו.

¹⁴ . אף שבשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סימן יח על סכ"ט כתב לאסור, כיון שהוא נחשב כמשוי, מ"מ הורה הגרנ"ק בחוט שני שם סקט"ז שהרי הוא נחשב דרך לבישה.

¹⁵ . עי' שו"ע סי' ש"א ס"ז, ובביה"ל שם ומ"מ בגבס קיל טפי כיון שהגבס נראה כמנעל על רגליו וכמ"ש בחוט שני שבת ח"ד פרק פח סק"ג.

¹⁶ . עי' ביה"ל סי' שא ס"ח ד"ה ובשאינה נקובה פטור, שאם נעשה לחבר שני המלבושים, אין בזה איסור, וכעין המבואר בשו"ע סימן שג ס"ט ובמג"א שם סק"ח, ולכן הכא שנעשה לחבר משא"כ במחט שאין הדרך לחבר בה, וכן נראה בערוך השולחן שם סקנ"א. ועי' בתהילה לדוד סק"ה שהסתפק בזה.

¹⁷ . שו"ת אז נדברו ח"ב סי' מה, ובחוט שני ח"ד פרק פח סק"ב, ובספר מנוחת אהבה ח"ג פרק כז אות כג.

סיכות של סמלים

סיכות של סמלים וכדו', אף במקום שאין עירוב, דינם כתכשיט וכיון שמחובר ומהודק לבגד מותר לצאת בו²⁴, אך במקום ספק רה"ר דאורייתא ראוי להחמיר

עניבה

מותר בעניבה אף במקום שאין עירוב ואין בהם איסור הוצאה, כיון שהם כבגד בפני עצמם.

חגורה

חגורה או גראטל אף שיש בה אבזם, דינם כמלבוש.

שרוכים

מותר לצאת בנעלים אף שהשרוכים אינם קשורים²⁵.

דיני יציאה עם משקפיים

משקפיים

אף במקום שאין עירוב והוא ספק רשות הרבים מדאורייתא מותר לצאת במשקפיים בזמנינו כיון שאין חשש שיפלו²⁶, אבל במשקפיים שאינם מהודקות או שנשברו ויש בהם ידית אחת, אסור

יציאה עם שעון יד

אסור להוציא שעון בבגדיו מחוץ לעירוב, אבל אם השעון נמצא עליו, ורבים מחמירים²².

חפתים

מותר לצאת בחפתים, כיון שדינם כתפירה, אך אם אינם קשורים ורק בקשר אחד במקום שאין עירוב יש להחמיר שלא לצאת בהם²³

ה"א) שאסור לאשה לצאת בתכשיט כיון שהנשים שחצניות היא מתירתו להראות לחבירתה והיא שוכחת ומהלכת בו ברה"ר ע"ש, וכ"כ ברא"ש (פרק במה אשה יוצאה סימן י'). וכן כתב במרדכי (שבת סימן שמ"ט) וכן כתב בסמ"ג (לאוין סה) ובספר התרומה (סימן רלט),

אבל דעת הר"ן (דף כח ע"ב מדפי הרא"ף) שאף לאיש אסור לו רגילצאת בשבת דלמא משליף ומראה לחבריה. ומ"מ דעת הר"ן שבזמנינו אף לאנשים מותר, כיון שלא היו רגילים בו, אבל עכשיו שנהגו בו דינו כתכשיט ומותר לצאת בו.

דעת הרמב"ם פ"ט משבת ה"ג וה"ד, שאף בזמנינו אסור לאיש לצאת בטבעת, וכן דעת רבינו ירוחם (נתיב יב דף עד סו ע"א).

דעת הרא"ש שם להוכיח מדברי הירושלמי שדבר שתכשיט לאיש ולאשה אסור גם לאיש. אבל למעשה הסכים הרא"ש וכדעת הר"ז דף כז ע"א ד"ה אמר, שאסור.

ולהלכה פסק בשו"ע סי' ש"א ס"ט שדבר שהוא תכשיט גם לאיש וגם לאשה אסור גם לאיש.

ובסימן שג סי"ח, מבואר מדברי השו"ע דהיינו דבר שהוא לשניהם אבל אם הוא לאיש מותר, וכן כתב באורחות שבת ח"ג פרק כח הערה ש' שאין צריך להחמיר בזה.

²² בשו"ע סי' שג סי"ח הביא ב' דעות אם בזמנינו יש להקל ללבוש תכשיטים וסיים שבזמנינו אין רה"ר גמור יש להקל, והקשו האחרונים סתירה ממש"כ בשו"ע סימן שמה ס"ז כתב שגם בזמנינו יש רה"ר גמור, ונתבאר בארוכה במק"א, ואכמ"ל. ועי' במשנ"ב סקמ"ה, ובביה"ל ד"ה בזה להתיר, ובביה"ל שם כתב שבשעון יש חשש דלמא מחוי ומראה לחבירו וא"כ אסור לטלטלו. אמנם בחזו"א החמיר בזה, כיון שאינו משמש לגוף האדם אלא רק מסייע לאדם לדעת מה השעה, וכן כתב במנחת שבת סי' פ"ד סק"ה.

²³ עי' שש"כ פרק יח הערה קכב בשם הגרשז"א.

²⁴ . שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כו אות ט', ואמנם בשולחן שלמה סי' שד סק"א החמיר בזה כיון שדינו כמשוי, ע"ש, וגם יש לדון שיש חשש דלמא משלפי ומחוי, כנ"ל מח' הראשונים אם אמרינן דלמא משלוי ומחוי בתכשיט של איש.

²⁵ . הגרשז"א בשש"כ שם הערה קכז ובחוט שני שם סק"י, והגר"ח"ק בשו"ת רבב"א ח"א סימן רכג אות טו.

²⁶ . במשנ"ב סי' שא סקמ"ד כתב שבבתי עינים במקום שאין עירוב אסור דלמא יפלו מעליו ואתי לאתויי ד' אמות, וכתבו הפוסקים דהיינו דוקא במשקפיים לא ידית שהיו בזמנם, משא"כ במשקפיים שלנו שהם מהודקות היטב, וכן כתב בערוך השולחן שם סעיף סא ובשש"כ פרק יח סט"ז.

יציאה עם משקפי קריאה

אין לצאת עם משקפי קריאה, כיון שהדרך להסירם מהעינים מתי שלא קוראים בהם³⁰.

משקפי שמש

משקפי שמש שהם משקפי ראייה, או במקום צורך שחולה לאחר ניתוח הסרת ליזר או שאינו ראוי להסירו כגון שיש לו דלקת עינים, מותר ללכת בהם אף במקום ספק רה"ר דאורייתא, אבל במקום שהם נעשים רק מחמת השמש, וכשאינן שמש יש חשש שמא יורידים אין לצאת בהם במקום שאין עירוב³¹.

משקפי שמש שמורכבים על משקפיים רגילים
משקפי שמש שמורכבים על משקפיים רגילים, אם אין רגילות להסירם אף במקום צל, מותר ללכת בהם, אבל אם הרגילות להורידם אסור ללכת בהם³².

עדשות מגע

מותר לצאת עם עדשות מגע, אף שמורידים אותם כל יום, אף בספק רה"ר דאורייתא,

לצאת בהם ברה"ר, אך במשקפיים עם חוט אין בהם חשש²⁷.

יציאה עם משקפיים שיוורד גשם

מותר לצאת עם משקפיים שיוורד גשם, אף במקום שיש ספק רה"ר דאורייתא, ואין חשש שיוורד את המשקפיים לנגבם מהגשם שמפריע לראייה, כיון שאין רגילות לנגבם, [אבל אם יש לו מספר גבוה וכיון שאין חשש שיוורד את המשקפיים אין בזה חשש]²⁸.

רגיל להוריד את המשקפיים משום שמירת**העינים**

אם רגיל להוריד את המשקפיים משום שמירת העינים, אסור לצאת עם המשקפיים לרה"ר, שמא יוריד אותם, ואין היתר לצאת עמהם כיון שאינם תכשיט²⁹.

²⁷ . ע"פ המשנ"ב שם, ובחוט שני שבת ח"ד פרק פח סק"ו ושם הביא דעת החזו"א להחמיר במשקפיים במקום איסור דאורייתא, ורק בכרמלית דרבנן מותר.

²⁸ . בשש"כ פרק פרק יח הערה מח הביא דברי הגרשז"א שהסתפק בזה, ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן לה סכ"א, כתב לאסור כיון שאינו בכלל מלבוש ויש חשש שמא יוריד אותם ע"ש, ויש לחלק בין במקום ספק רה"ר דאורייתא לבין מקום שהוא מדרבנן, ולמעשה בספר דרור יקרא עמ' שמא כתב בשם הגריש"א שמותר ואין לאסור שמא ירטבו מהגשמים ויסירים ויוליכם ד' אמות ואין לגזור בזה, וכן כתב בקובץ אליבא דהלכתא חלק עו עמ' לט שכן שמע מהגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א שמותר ללכת עמהם כיון שאין רגילות להורידם ולנגבם בגשם.

²⁹ . ע"י במשנ"ב שם, ולפי"ז כיון שאין חשש בזמנינו, ואין לנו לגזור גזירות מדעתנו וכעין מש"כ בספר דרור יקרא עמ' שמא כתב בשם הגריש"א שמותר ואין לאסור שמא ירטבו מהגשמים ויסירים ויוליכם ד' אמות ואין לגזור בזה.

שנשארים עם המשקפי שמש גם אח"כ, ועפי"ז נראה דה"ה הכא דיש מקום לעיין].

אך מ"מ נראה שהיינו דוקא ברה"ר, אבל במקום שיש ספק אם הוא רה"ר, כגון במקום שיש עירוב, או במקום שאינו רה"ר דאורייתא [שאין בו רוחב ט"ז אמה, ואין מקום שם לשישים ריבוא] אף שמצינו בפוסקים להחמיר בדיני הוצאה, כיון שהוא ספק, במקום שיש עוד ספק נוסף אפשר להקל כשיטת הפוסקים שאין בו איסור הוצאה, וכמ"ש בבית"ל ריש סי' שא ס"ז ד"ה באותו שאין בו מכה. וע"ע בשו"ת וישמע משה שמיני ה'תשפ"ה.

³⁰ . שש"כ פי"ח סט"ז.

³¹ . בשו"ת שואל ומשיב ח"א סימן קט והו"ד בשש"כ שם הערה עא שבמקום שהוא ע"פ רופא מותר, וכ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן מח,

³² . שו"ת הר צבי או"ח סי' קע"ג, שש"כ שם סי"ח, ובחוט שני שבת ח"ד פרק מח סק"ו, ובשו"ת אול"צ ח"ב פרק כג תשובה א'.

ואמנם למעשה אם יש רגילות שרגיל להוריד כיון שגר באר"י במקום שיש עירוב, ועתה נוסע לחו"ל נראה שיש להחמיר שלא לצאת עם המשקפיים לרה"ר, שמא יוריד אותם, ואין היתר לצאת עמהם כיון שאינם תכשיט, וכמו במשקפי שמש שיש להחמיר כמבואר בשו"ע סי' ש"א ס"ז בכל דבר שרגיל להורידו, [שמא יבואו עננים ויוריד אותם, וכמ"ש בשו"ת הר צבי או"ח סי' קע"ג, וכן כתב בשש"כ פי"ח ס"ד, ואמנם בשו"ת אבני ישפה (ח"ז חאו"ח סימן ל' ענף ב') שיש מקום להקל בזה כיון שרגילים

פד הנקה

אסור לצאת עם פד הנקה, אך במקום שבלא זה יהיה צער הגוף ע"י הרטבת הבגד הסמוך לגופה מותר, אבל אם כוונתה רק למנוע את כללון הבגד אסור, אבל אם תפור ומודבק לבגדה מותר, כיון שהוא טפל לבגד³⁶.

סימן ט

דיני עירובי חצירות

דיני ופרטי חיוב עשיית עירובי

חצירות

דין עירובי חצירות

אסור חז"ל לטלטל חפצים בשבת משטח פרטי לשטח צבורי כגון מהדירה לחדר מדרגות, או מבית לבית, [כגון מחצר זו לחצר אחרת] שמא יבוא להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא א"כ יעשו עירובי חצירות, דהיינו לערב בין כל הישראלים שחשובים כדיורין אחד³⁷. ואף כשאין

כט ע"א מדפי הרי"ף ד"ה ובמוך, ובמרדכי סימן שנד, בסמ"ג לאוין סה, ובהגהות מימוניות פרק יט משבת פ"ל.

ולהלכה פסק בשו"ע סי' ש"א סי"ג "לא יצא הזב בכיס שעושה להצילו מזיבתו שלא יטנף בה, וכן אשה נדה שקושרת בגד לפניה שלא תתלכלך בדם נדותה אסורה לצאת בו, אם לא יהיה סנר עשוי כעין מלבוש, אבל אם קושרתו כדי שלא יכאב לה הדם ולא תצטער מותר לצאת בו", והסכמת הפוסקים שיש להתיר, אף שהוא לא צמוד לגופה, וכמ"ש בשו"ת אג"מ חיו"ד ח"ג סימן מז אות ג', ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רמז, ובחוט שני שבת ח"ד עמ' קכה.

³⁶ . בספר מסורת משה ח"ג או"ח אות רכו, ובספר מנחת איש שבת פכ"ו סנ"ז, ועוד הובא בספר מסורת משה שיש להתיר רק במקום צער, אלא א"כ תפור ממש ע"ש, ואמנם נראה שאם מודבק כפד וכו"ל יש להתיר,

³⁷ . שו"ע סי' שס"ו ס"א ומשנ"ב סק"ב, ובמשנ"ב סק"ד כתב להביא בזה לשון הרמב"ם וז"ל: שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת, כלומר שכולנו מערבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחברו אלא כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו כן

כיון שהורגל בהם. אלא א"כ יש חשש שיורידים³³, ולכו"ע אם מספר העדשה גבוה, ואין חשש שתוריד אותה ברה"ר, מותר ללכת בהם. אך בכל אופן מי שמחליף ממשקפים לעדשות, ועדיין לא הורגל בהם, ואין לו מספר גבוה, ויש חשש שמא יורידים, במקום שהוא ספק רה"ר דאורייתא ואין בו עירוב, יש להחמיר בזה.

מכשיר שמיעה

מותר לצאת במכשיר שמיעה, [אם אינו יכול להסתדר בלעדיו] אף במקום ספק רה"ר דאורייתא כיון שנחשב חלק מגופו, אף אם אינו מחובר לגופו³⁴,

טלטול פד

מותרת אשה לצאת בפד הנמצא בבגד הסמוך לגופה, אף במקום שהא חשש רה"ר דאורייתא, כיון שעשוי שלא תצטער בו, ובמקום שעשוי שרק שלא תלכלך בדם נדתה אם דבוק לבגדה הרי הוא טפל לבגדה³⁵

³³ . מצינו בזה כמה טעמים בפוסקים, א' כיון שאין חשש שמא יפלו (אול"צ ח"ב פרק כג תשובה א') ב' כיון שדינים כמלבוש כיון שצמודות לעינים (שו"ת אז נדברו ח"ז סימן מד).

ויש שהחמירו, יש שאסרו בזה ע"פ המבואר בשו"ע סי' שג ס"א שכיון שיש להורידו בטבילת מצוה, והרי הוא חוצץ, ובחוט שני שם סק"ו, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות ח"א סימן רמ"ח. ועכ"פ בלא הורגל בהם יש להחמיר, עי' בשש"כ פ"ח סי"ז.

³⁴ . הגרמ"פ והו"ד בספר רישומי אהרן ח"ב או"ח סימן שא אות ג', וכ"כ בשש"כ פרק לד סכ"ח ובהערה קח בשם הגרשז"א, וגם כי אין חשש שמא יבוא להורידו.

ואמנם בשו"ת הר צבי או"ח סימן קעד כתב לאסור, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן לז שאם יכל לצאת בלעדיו הרי הוא משוי, אלא א"כ אינו יכול לצאת בלעדיו והמכשיר מהודק לגופו, וכ"כ שם בח"ב סימן קיג.

³⁵ . בגמ' בשבת דף סד ע"ב אשה יוצאה במוך שהתקינה לה לנדתה, ונחלקו רש"י ותוס' בהיתר דעת רש"י שמותר כדי שיבלע הדם ולא ילכלך את בגדיה, אבל דעת התוס' שהטעם הוא כדי שלא יפול על בשרה ויתבייש וא"כ נמצא שהיא מצטערת, והביא בב"י שכן דעת הר"ן שם דף

שמחמיר שלא לטלטל אף במקום שיש עירוב טוב, צריך לעשות עירוב חצירות.

ובמקומות נופש שאין עירוב יש להזהר שלא להוציא מהבית לשיבה, או מהשיבה לבית.

התנאים שהעירוב חצירות מועיל

כדי לעשות עירוב חצירות, צריכים ב' תנאים. א]. רק אם כל הבנין או המתחם מוקף מחיצות כראוי, ולכן שעושים עירוב חצירות בבנין או בוילת נופש וכדו', צריך שכל הבנין והחצר יהיה מוקף, או לעשות את העירוב חצירות עד הדלתות של קומת כניסה. [כיון שהחצר אינה מוקפת] ואם הקירות והדלתות אינם שלמים, א"א לטלטל בבנין או בקומת קרקע.

אם יש רק פתח באמצע המחיצה המשמש ככניסה ויציאה לבית אין צריך לעשות עירוב חצירות.

ב]. אם גרים באותו בין גוים או מחללי שבת, אין העירוב חצירות מועיל, ודינו כמו שיתבאר להלן. [אלא א"כ באותו קומה סגורה שגרים בה רק שומרי תורה ומצוות].

סדר עשיית עירוב חצירות

כדי לעשות עירוב חצירות, צריך לקחת פת, ולערב בה את כל המקום.

א]. שיעור הפת - בזמנינו שיש הרבה אנשים בכל בנין, שעושים עירובי חצירות, לכתחילה יש לקחת כמות של שמונה או תשע ביצים, ובשעת הדחק או בדיעבד יוצאים ידי חובה בשיעור של ששה ביצים⁴¹. ושיעור כביצה פת, הוא שני זיתים, והוא נפח של שתי קופסאות גפרורים רגילות המצויים בזמנינו⁴². ושיעור 9 ביצים לחזו"א הוא 895.5 סמ"ק, ולדעת הגר"ח

בדעתו לטלטל מצוה לעשות עירוב חצירות שלא יבוא לטלטל באיסור³⁸.

בריקת המקום לפני שבת

הבאים להתארח ביישובים ובמקומות נופש כגון בבית הארחה או שמשכירים צימר וכדו' אף אם יש מחיצה במתחם הצימר, צריך לבדוק שהמחיצה שלימה, וגם צריך לבדוק את השאלות של שכירות ושל קרפיות, וגם בהרבה פעמים יש בניות ושיפוצים שיכולים להזיק לצורת הפתח וכדו'. [כיון שבדרך כלל בהרבה מקומות נופש שאין בו קהילות שמקדקות במצוות ואין מי שדואג לעירוב במקום, ולפעמים כשר רק בדיעבד ולפעמים אף פסול מעיקר הדין כידוע, אף ביישובים שמוקפים גדרות בטחון וכדו' יש בהם הרבה מקומות שאינם נחשבים כמחיצה בדיני עירובין, ואף בשכונות שיש בהם הרבה שומרי תורה ומצוות כגון בטבריא ישנם שכונות שאי אפשר לסמוך שם על העירוב].

איסור הוצאה במקום שאין עירוב

אסור להוציא מהבית למחוץ לבית ולחצר, בלא עירוב. ולכן אסור להכניס מהבית לחדר מדרגות כלים ששבתו בחצר³⁹.

עירוב חצירות במקום שיש עירוב

במקום שיש עירוב שכונתי או עירוב עירוני אינו צריך לעשות עירובי תחומין⁴⁰. אך מי

יד כולנו שוה בכל מקום שאחז כל חד לעצמו והרי כולם רשות אחד, ובמעשה הזה לא יבוא לטעות ולדמות שמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים עכ"ל.

³⁸ . כמבואר בשו"ע או"ח סי' שס"ו סי"ג מצוה לחזר אחר עירובי חצירות, ובמשנ"ב שם סקע"ח.

³⁹ . בביה"ל (סי' שע"ב ד"ה שמא) ובחזו"א (או"ח סימן קד סק"א) מבואר שאסור לטלטל חפץ אף מהבית לחדר מדרגות, ואמנם בשו"ת אור לציון (ח"א סימן לא) כתב שאין צריך עירובי חצירות לחדר מדרגות משום שנחשב כבית שער של רבים שהוא כדירה בלא בעלים, וכתב בשער הציון (סי' ש"ע סק"ו) שלדעת התוס' בעירובין (דף פה ע"א ד"ה שני) דירה כזו אינה נחשבת לדירה וגם אינה כחצר, ואמנם בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק כג תשובה יג) כתב לחזור בו וכתב שאסור לטלטל דרך חדר מדרגות בלא עירובי חצירות, ושכן מבואר בחזו"א (או"ח סי' צ"ד סק"ב), יעו"ש, וכן כתב לדינא בספר עמק החכמה (סי' כ"ו).

⁴⁰ . עי' סי' שפ"ז ושם סקי"ב.

⁴¹ . עי' שו"ע סי' שס"ח ס"ג ומשנ"ב סקי"ב ושער הציון סקי"א וחזו"א סי' ק' סק"ז.

⁴² . משנ"ב סי' שס"ח סקי"א מבואר ששיעור הביצים הם כקליפתן, וראה מה שביאר בזה בתוספות שבת סק"ו, והוא שני קופסאות גפרורים, וכתבאר בשערי יוסף דיני שיעורי המצוות.

לרבע ארבע אמות על ארבע אמות⁴⁹. ולכן לכתחילה אם במטבח אין את הגודל הנ"ל אין להניח שם את פת העירוב, כגון במה שמצוי שמניחים את החלה במקרה או במקפ"א⁵⁰, [אך בדיעבד בודאי שאינו מעכב]. ולכתחילה צריך להניח את העירוב בכלי אחד ולא בשני כלים⁵¹.

ה. הבנת עניין העירוב - צריך להבין את מטרת העירוב, שבמה שעושה נותן רשות לכל שותפי העירוב להכנס לביתו ולאכול את פת העירוב⁵².

ו. ברכה על העירוב - במקום שאין עירוב שכונתי ואי אפשר לסמוך עליו בשום צד, מברך אקב"ו על מצות עירוב⁵³, אך במקום שיש עירוב שכונתי או עירוני או במושב, ומחמיר שלא להניח, אינו מברך מספק על העירוב. וכן ישנם הרבה מקומות שהרבנות עושה עירוב חצירות, ולכן אי אפשר לברך מספק [ואם לא בירך על העירוב, אין הברכה מעכבת את העירוב⁵⁴]. ובהרבה מקרים מניחים עירוב חצירות בלא ברכה, ולכן בכל פעם שעושים עירוב חצירות צריך לברר עם מורה הוראה אם עושים עירוב חצירות בברכה.

ז. נוסח העירוב - לאחר הברכה, ואם לא מברך לאחר הזכיה, אומר "בהדיך עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית ומחצר לחצר ומגג לגג ומבתים וחצרות למבוי וממבוי לכל הבתים והחצרות שבעיר הזו, לנו ולכל הדירים בעיר הזאת ולא כל מי שיתווסף בהם, ויועיל לכל שבתות השנה וליום הכיפורים ולכל ימים טובים, וכן לימים טובים של גלויות כל זמן שהעירוב קיים או חלק ממנו"⁵⁵, ובמקום הצורך יאמר

נאה הוא 518.4 סמ"ק⁴³, ובחלות שמוכרים בחנויות יש בה שיעור 9 ביצים - כ-350 גרם.

ב. מהי הפת - אפשר לקחת מצות או חלה גדולה, [אפשר גם לערב בפת הבאה בכיסנין⁴⁴] ונהגו לקחת מצות [א' כדי שיוכל להשאיר את המצות לעירוב חצירות אף לפסח, ב' כיון שהמצה אינה מתעפשת מהר, ואם יעשה על חלה, יצטרך לערב כל שבת, ויכול לשכוח מלערב⁴⁵].

ג. זיכוי הפת לכל הדיירים - לכתחילה יזכה את הפת-עירוב חצירות על ידי אחר שאינו מבני ביתו הקטנים או הגדולים הסמוכים על שולחנו או על ידי אשתו⁴⁶. אך אם קשה לו לזכות ע"י אחר, אפשר לזכות ע"י אשתו או אחד מבניו הגדולים⁴⁷.

ד. מקום הנחת הפת - צריך להניח את הפת-עירובי חצירות בבית שגודל ד' אמות על ד' אמות לדעת החזו"א 2.32 על 2.32 מטר, ולדעת הגר"ח 1.92 על 1.92 מטר, ואותו בית יהיה ראוי לדירה⁴⁸. ולכתחילה צריך שיהיה החדר בריבוע, ארבע על ארבע ולא שהוא ארוך וקצר ויש בו

⁴³ . ע"י לוח שיעורים ומידות חז"ל.

⁴⁴ . כנתבאר מדברי השו"ע סי' שס"ו ס"ח ובמשנ"ב שם, וראה עוד מש"כ בזה לגבי עירובי תבשילין בשערי יוסף הלכות יו"ט ובמה שהארכתי שם לגבי עירובי תבשילין בקוגל שנח' הפוסקים אם דינו כפת שלכתחילה אין לערב בו, ונראה דה"ה בנ"ד.

⁴⁵ . ע"י סי' שס"ח ס"ה ומשנ"ב שם.

⁴⁶ . שו"ע סי' שס"ו ס"י.

⁴⁷ . כמבואר ברמ"א שם וז"ל: ובדיעבד סומכין על דברי המקל בעירוב וכן גדול שיש לו אשה אע"פ שסמוך עול שולחן אביו מזכין ע"י אפילו לכתחילה, עכ"ל, ולכן בדיעבד מקילים כדברי המיקל, ובפרט בעירוב חצירות שנעשה לחומרא.

⁴⁸ . כתב בשו"ע סי' שס"ו ס"ג וז"ל: ואין מניחים אותו בחצר אלא בבית שראוי לדירה, לאפוקי בית שער אכסדרה ומרפסת וצריך שיהא בו ארבע אמות על ארבע עמות ואפילו הוא של קטן ואם רגילים לתנו תמיד בבית ידוע אין להם לשנותו ולתנו בבית אחר מפני דרכי שלום וכו' עכ"ל וחזו"א סי' ק"י סקכ"ח.

⁴⁹ . משנ"ב סי' שס"ו סקכ"ב, ובחזו"א או"ח סי' ק"י סקכ"ח מבואר שהוא לעיכובא.

⁵⁰ . ע"פ דברי השו"ע והמשנ"ב והחזו"א הנ"ל.

⁵¹ . ע"י שו"ע סי' שס"ו ס"ד.

⁵² . ע"י שו"ע שם.

⁵³ . שו"ע סי' שס"ו ס"ד.

⁵⁴ . שו"ע סי' שס"ו ס"ו.

⁵⁵ . ע"י משנ"ב סי' שס"ו סקפ"ג, ובספר עירובי חצירות סימן לה.

מהם דיורין של ישראל או גויים לאסור

דיורין של ישראל או של גויים שאוסרים וצריכים לשכור מהם רשותם, צריכים לגור שם שלושים יום, אבל מי שלא בא ליותר משלושים יום וגם לא נשתהה יותר משלושים יום אינו חשוי כדיורין לאסור אפילו אם הוא רגיל לאסור, ולכן בדרך כלל בבית מלון שלא באים שם ליותר מל' יום אינו חשוי דיורין לאסור.

אם רק יהודי אחד גר בבנין

אם יהודי אחד גר בבנין עם הגוי, אינו צריך לעשות עירובי תחומין⁵⁷. ואף אם היהודי נמצא בשני דירות ואוכלים ביחד, וגרים וישנים כל אחד בבית אחד, הגוי אינו אוסר עליהם, ואין צריכים לעשות עירובי תחומין ומותר להוציא מהבית לחצר ומהחצר לבית באותו בנין ובכל החדר מדרגות⁵⁸.

עירוב תחומין בבית מלון שיש רק יהודי אחד

אם נמצא בבית מלון שיש רק יהודי אחד, מותר לטלטל בתוך המלון עד פתח המלון, וכנ"ל.

משרת או עובד זר שגר בבית הישראלי

אם יש משרת או עובד זר שגר בבית הישראלי אין צריך לשכור ממנו את רשותו⁵⁹.

בצקרה "העירוב והשיתוף יחולו כמו שכתוב בנוסח ברשותי כדת".

דיני טלטול במקום שיש נכרים או מחללי שבת

במקום שיש נכרים או מחללי שבת בפרהסיא פוסלים את העירוב וצריך לשכור את רשותם או להניח חפץ ברשותם בקביעות, ולכן קודם עשיית העירוב יש לברר היטב אם יש במקום ישראלים או גויים ומומרים לחלל שבת בפרהסיא בין אם הם אורחים ובין אם הם עובדים, וכן צריך לברר היכן מקום אכילתם האם בחדרים או בידר האוכל או במטבח וכדו', וכן צריך לברר אם באין שם אנשים לגור שם באמצע שבת שאז צריך לשכור שוב, ורבים מקילים שבשעת הדחק יש להקל שהאינם שומרי תורה ומצוות שבזמנינו דינם כתינוקות שנשבו⁶⁰.

ובדיעבד אינו מעכב, משנ"ב שם סקפ"ד.

⁵⁶. עי' שו"ע סי' שפ"ה וסי' שפ"ב א' יב ט"ו וביאור הלכה ד"ה אם, והנה מה שישראל מחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי, כתב בקרבן נתנאל עירובין פ"ו סי"ג אות מ' כתב להביא דעת רבינו ירוחם ח"א נתיב יב חט"ז שאם הוא דר יחידי עם ישראל אין צריך לבטל את רשותו, כיון שהוא כנכרי גמור, וכן כתב בשו"ת דברי מלכאל ח"ג סימן יח, ואמנם בהגהות רעק"א סי' שפ"ה ובשו"ת מהדו"ק סי' ז' כתב בשם האבן העוזר עירובין סח ע"ב, וכן הביא הקרבן נתנאל שם בשם שו"ת יד אליהו סימן יב שצריך להחמיר לדונו כישראל ואסור, כיון שאע"פ שחטא מ"מ ישראל הוא, ובשו"ת תשורת שי ח"א סי' שיי"ח כתב שאע"פ שמן הדין מומר דינו כנכרי שהרי אם היו רואים הרעק"א ואבן העוזר א דברי רבינו ירוחם היו מבטלים דעתם מ"מ בעל נפש יחמיר על עצמו מאחר שיצא הדבר מפי האבן העוזר להחמיר, והחזו"א או"ח סי' פ"ז סקי"א כתב להקל בזה, ובספר חכמת הלב פ"ז הערה ט"ו הו"ד הגרנ"ק זצ"ל שיערב בלא ברכה, והגר"ע יוסף זצוק"ל העלה לדינא בהליכות עולם ח"ד עמ' ש העלה שלכתחילה צריך המומר לבטל רשותו אך הוסיף שמ"מ בשעת הדחק יש להקל גם בלי ביטול רשות, ובלבד שיהא דינו כמומר גמור שאינו כגוי, אבל אם אפשר להחשיבו כתינוק שנשבה אסור לטלטל בחצר עד שיבטל את רשותו. יעו"ש, ואמנם לדינא הוראת הפוסקים שמחלל שבת יש לשכור ממנו ובדיעבד אין לטלטל.

⁵⁷. שו"ע סי' שפ"ב ס"א.

⁵⁸. משנ"ב שם סק"ג ובחזו"א או"ח סי' פב סקט"ז שבכה"ג לא גזרו חז"ל כלל כיון שאין דירת הנכרי חשובה דירה ע"ש.

⁵⁹. כמבואר בפרי מגדים סי' שפ"ב א"א סק"ב ואמנם המהרש"ם בדעת תורה ס"א כתב להקשות מדברי השו"ע סי' ש"ע ס"ו שנראה שאינו אוסר, ונשאר בצ"ע בזה, ואמנם נראה דלמעשה יכול להעבירם חדר ואינו כבית שלהם ממש, וכן כתב בספר תיקוני עירובין עמ' 286 שבעובד זר אין צריך לשכור אלא א"כ שישעו לשבת עם הזקן ישאירו אותו בבית לבד, שאז צריך לעשות שכירות. והטעם ע"פ מש"כ בביה"ל סימן שע בד"ה אינם אוסרים דאם בעל הבית יכול לסלקו מדירתו אינו אוסר, וא"כ ה"ה כאן שאפשר להעביר את הגוי חדר, וע"ע בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים פרק יג שהאריך בזה, ובמש"כ בזה בשערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית הישראלי בהל'

צורת השכירות מגוי

שעושיין עירובי חצירות ושוכר מגוי אפשר לשכור ממנו בשני אופנים, לשכור ממנו את רשותו ואז צריך לשכור מכל אחד מהגויים, או לשכור ממי שיש לו דין שכירו ולקיטו ברשותו דהיינו ממי שיש לו זכות להניח חפץ כל שהוא במקום שהגוי אוכל בשבת.

שכירות מהמשטרה או המחברת חשמל

במקומות שגרים גוים ואינם שומרי תורה ומצוות ומחללי שבת בפרהסיא, ישנם כמה דרכים לשכור את השכירות מהגוי, לפי סדר העדיפויות לכתחילה, א'. לכתחילה עדיף לשכור מהגוי בעצמו, וכמו שיתבאר להלן ב'. שכירות מהבית משפט - בג"ץ, ג'. שכירות מהחברת חשמל, אם המונה נמצא באותו קומה שגר בה הגוי או המומר, ד'. שכירות מהמכבי אש, ה'. שכירות מהמשטרה בשעת הדחק⁶⁰.

שבת שנראה דלמעשה אי"צ שכירות, וראה מש"כ כה"ג לגבי מזוזה.

⁶⁰ בחזו"א או"ח סי' פ"ב סק"ט כתב שנהגו בזמנם להשכיר משוטר העיר והטעם כיון שיש לו רשות להכנס לכל חצר אף שלא ברשות, עי"ש, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן צ"ז אות יד, וז"ל: בענין הגוים ואינם מודים בעירוב שישנם שם, כבר נהגו מימות עולם לשכור מראש העיר בורגער מייסטר, או מראש המשטרה כמש"כ הגאון מהרש"ם ח"ה סי' ל"ג וח"ט סי' כ' ועוד הרבה אחרונים, ואעפ"י שכהיום נשתנו חוקי המלכות ורשות של אלו להכנס לבתים מוגבל יותר מאז, מכ"מ לעשות ככל האפשר, ובדרך סניף אפשר לצרף גם מש"כ גאון עולם הבית מאיר או"ח סוס"י שפ"ב דיש מקום לומר דבזה"ז לא צריך כלל לשכור כיון דממילא גרים ישראלים בין הנכרים ואעפ"י שמרן הח"ס או"ח סי' צ"ב מדחה סברא זו בב' ידיים מכ"מ כיון שגם הגאון גינת ורדים כלל ג' סי' כ"ב כ' כזה כמש"כ הגאון דע"ת סי' שפ"ב, ונהי דרוב הפוסקים לא ס"ל כן והלכה כוותיהו מכ"מ לסניף בעלמא כדאמרינן גאונים אמיתיים האלה. עכ"ל, וכן הובא דעת הגר"ש דבילצקי זיע"א, וכן כתבו לדינא בספר אורחות שבת פרק כח הערה קמח שכתבו שם בשם הגרש"א זצ"ל שכתב להקל בזה וציין לשו"ת גינת ורדים כלל ג' סכ"ב שהאריך בזה והסיק שאם בשעת חירום יש לשלטון זכות להשתמש כרשויות התושבים אזי יכול השלטון להשכיר את רשותם אם בידו לעורר מדנים ולייצור מצב חירום מ"מ לשלטו בכללתו ישנה הזכות הזו אם יסכימו האנשים המוסמכים לכך ולכן אפשר לשכור מפקידי השלטו כגון מהמשטרה יעו"ש,

צורת עשיית השכירות מגוי

אופן עשיית השכירות מגוי או מומר, ייתן שקל לבעל הדירה ויאמר לו "זה לשכירות חצרך"⁶¹ [-בזה אני שוכר ממך את כל הרשות שלך].

שיאמר להם רשותי מבוטלת לכם, ואז אינו אוסר עליהם, ויכול לבטל אך בשבת מפני שאינו קנין אלא סילוק מהרשות⁶².

דיני עירוב חצירות בבית מלון/בתי הארחה/צימר

האופנים שאין צריך עירוב חצירות כבתי מלון הבא לבית מלון או לצימר לשבת ישנם אופנים שצריכים לעשות עירוב חצירות כדי לטלטל, וישנם אופנים שאין צריך לעשות עירוב חצירות, ודלהלן.

א. אם יש עירוב במקום הבית מלון, כגון בית מלון בשכונה חרדית, אין צריך לעשות עירובי תחומין, [אלא א"כ יש שם אינם שומרי תורה ומצוות או גוים, ובד"כ אינו מצוי, ואין צריך לחשוש לכך, ואפשר לסמוך על תפיסת יד של בעלי המלון לדעת המשנ"ב, וכמו שיתבאר להלן]. ולכן ישנם בתי מלון שיש בהם עירוב חצירות ועירוב של כל המקום מוגדר, בישוב ניר עציון יש עירוב מהודר בכל הישוב, במלון כינר, יש עירוב לטלטל בכל המלון, במלון לביא יש עירוב לטלטל בכל בנייני המלון, [מכתב מאת הג"ר מנחם הכהן מושקוביץ שליט"א, ניתן

וכ"כ שאפשר לשכור מהמשטרה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן קג, ח"ח סימן כ') שיש להקל בשכירות מהמשטרה, ואף שאינם יכולים להכנס בכל האופנים, מ"מ אפשר שקל, כיון שדינו כשכירו ולקיטו, וסיים שם שמה שנוקטים בזה לקולא, כדי שיש למה לסמוך על המון העם שמטלטלים בכל מקום שיש עירוב. ואמנם בספר אמרי מאיר (עמ' קד) כתב בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א שלא מועיל שכירות מהמשטרה וצריך לשכור מבית המשפט יעו"ש, וכן כתב בספר עירובי חצירות עמ' קלב, וכן כתב בספר חכמת הלב פ"ו סל"ב יעו"ש ולכן נראה שאם ישכרו מהבג"ץ או מהבית משפט, הרי הוא מועיל, אך בודאי שלכתחילה מהדירים לשכור מהגוי עצמו, וע"ע בהלכות שבת בשבת ח"ג עמ' תסז.

⁶¹ שו"ע סי' שפ"ה ס"ג וס"ה וכה"ח סי' שפ"ב סקל"ב.

⁶² שו"ע סימן ש"פ.

אך ישנם אופנים שאף אם המנהל גר במקום צריכים עירובין חצירות. **א.** אם הבעלים גוי או שאינו שומר תורה ומצוות אין נטפלין אליו⁶⁵, וצריכים לעשות עירוב חצירות. **ב.** אם במתחם הצימר או בבית מלון גרים שני בעל בתים, אינם טפלים אליו, וצריכים לעשות עירוב חצירות⁶⁶. **ג.** אם נמצאים במתחם הצימר או הבית מלון, גוים או אינם שומרי תורה ומצוות. **אך** יש אופנים שיש להקל מדין שכירו ולקטו כמו שיתבאר להלן.

ד. במקום שבעל המלון יכול להעביר את האורחים חדרים, ממקום למקום, מחמת כל סיבה שהיא, רבים מקילים שנחשב שאין החדר מיוחד לאורחים, ואין צריך עירוב חצירות⁶⁷. אך יש מחמירי שאף אם הבעלים יכול לסלק אותם או להעביר אותם מחדר לחדר צריך עירוב חצירות⁶⁸.

ה. יש מקילים אם יש לבעל הבית תפיסת יד דהיינו כלים שנמצאים בחדרי האירוח⁶⁹,

⁶⁵ . משנ"ב שם סק"ס, וע"ע בשער הציון שם סקל"ו. וחזו"א סימן צ' סקל"ד.
⁶⁶ . שו"ע ומשנ"ב שם.

⁶⁷ . גמ' בעירובין דף עב ע"א ובתוס' שם ד"ה ומודין כשמקצתן שרויים בחצירות, וביה"ל סי' ש"ע ד"ה אינם סי' שפד ד"ה אינו, שאם יכול לסלקו בכל עת אינו נחשב כדייר.

ובנשמת אדם (ע"ג ד') ובשו"ת מהרש"ם (ח"ו סימן י"ז) בדעת הב"י שדי ביכולת להחליף חדריהם ע"ש. וכ"כ לדינא בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קפ"ו) [וכ"כ לגבי בית חולים בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן לה אות כד)] ובשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן קמ).

⁶⁸ . ביה"ל (סי' ש"ע ס"ח ד"ה אוסרים) הביא בזה מח'. וכן דעת החזו"א (סימן צ' סקל"ב וסקל"ג) שדוקא אם יש את כל התנאים אינם אוסרים, משום שאינו קשור לבעלות אל הדירה אלא הדירורין בפועל ע"ש. [ונפק"מ לדעת החזו"א בבחור שתינוק שנשבה ופירש, לדעת החזו"א יש לאסור כיון שהוא קשור לדירורין, אבל לדעת הב"י והמשנ"ב אינו אוסר, כיון שאין לו קניין בדירה].

⁶⁹ . נח' הפוסקים בבנין או כגון בית מלון וכדו' שיש לו מיטות שולחנות וכסאות אם זה שבעל הבית יכול להחליף את הכסא בשבת נחשב שיש לבעל הבית שם תפיסת יד, אך דעת החזו"א או"ח סי' צ"ב ע"פ דברי

לברר אצלו לגבי בתי מלון במספר 4142100-050 בערבי שבתות וחגים 14:30 עד כניסת שבת וחג, ובכל ערב מ11 בלילה עד 11 וחצי בלילה].

ב. בצימר מאותו משפחה שכולם אוכלים באותו מקום או בבית מלון אם כל הנמצאים במתחם אוכלים ממטבח אחד אף אוכלים בכמה חדרי אוכל שונים, דינם כבית אחד, וכל המלון בבנין אחד או שכל המתחם מוקף מחיצות אין צריך עירוב חצירות. אף שיש חדרים רבים שישנים בהם ואף אוכלים בהם אכילת ארעי, כיון שכולם אוכלים את האכילה העיקרית של סעודות השבת בחדר אוכל אחד, אזי נחשב שיש שם רק דירה אחת, כי הקובע לשם דירה הוא מקום האכילה. **אך אם יש אדם אחד שאוכל בחדרו מהאוכל שלו או במק"א [כגון בבית חב"ד] סעודות שבת, צריך לעשות עירוב חצירות⁶³.** ויתבאר דינו להלן.

ג. אם גר במקום מנהל או בעל הבית או סתם אדם שגר אם זה יותר משלושים יום, אין צורך בעירוב חצירות, עבור כל אלו שבאים להתארח, כיון שהוא גר שם בקביעות והם טפלים אליו⁶⁴.

⁶³ . בשו"ע (סי' ש"ע ס"ד) כתב "אנשי חצר שהיו כולם אוכלים על שולחן אע"פ שכל אחד יש לבו בית בפני עצמו אינם צריכים עירוב מפני שהם כאנשי בית אחד", וכתב במשנ"ב (שם סקל"ו) שאע"פ שכל אחד משלו, כיון שאוכלים על שולחן אחד אינם צריכים לערב.

וכתבו הפוסקים שכל שאוכלים ממטבח אחד, אף שאוכלים בכמה חדרי אוכל או בכמה מקומות או בחדרים פרטים, דינם כסמוכים על שולחן אחד, וכ"כ לדינא בשו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן שכ"ה) ולכן בבית חולים או בשיבות שכולם אוכלים ממטבח אחד, אין צריכים לעשות עירוב חצירות ע"ש, וכ"כ לדינא בשו"ת רבבות אפרים (ח"ב סו"ס ק"כ). וכ"כ בספר שמירת שבת כהלכתה (פי"ז סי"ז), וכ"כ בספר הלכות שבת בשבת (ח"ג עמ' תסג) שאף שהכל מבושל במטבח אחד מועיל, אך לדעת החזו"א כתב שלא מועיל ואף באופן שאוכלים בחדרם שאוסרים זה על זה מ"מ אם הפת של כולם נמצא במטבח או בחדר אוכל בבין השמשות סומכין עליו משום עירוב ושיתוף, אע"פ שלא סמכו וחשבו עליו מערב שבת לשם עירוב ע"ש.

⁶⁴ . שו"ע סי' ש"ע ס"ח.

דיני שכירות מגוי במקומות נופש ומלונות

במקומות שיש גוי או אינו שומר תורה ומצוות, בתוך שטח המתחם של הבית מלון, צריך לשכור את רשותו לפני עשיית העירוב חצירות.

השכירות נעשית או מהגוי בעצמו כגון עובד/שומר שגר שם אפשר לשכור ממנו, וכן אפשר לשכור מהמשכיר, אך זה מועיל רק לפני שהוא השכיר את החדרים לשוכרים.

יש אפשרות לשכור מהמשכיר רק אם הוא יכול לסלק את השוכרים/עובדים/שומר כל זמן מחדר לחדר, או שיכול להכנס להניח חפץ שלו במקומות האכילה שלהם.

ולכן אם העובדים אוכלים בחדרם אפשר לשכור ממנהל שיש לו סמכות להכנס לחדרים⁷³, ולכן אם אין משהו שיכול לסלק מחדר לחדר ולא יכול להכנס לחדרם, אי אפשר לשכור מהמשכיר לאחר שהשכיר את החדרים.

ולקטו, כיון שיש לו רשות להשתמש שם, אבל אין לו רשות להשתמש שם אינו מועיל וכ"כ בביה"ל סי"ד ד"ה ועדיין.

ואמנם בחזו"א סי' פ"ב סק"ט כתב שבשכיר ולקט היינו דוקא כשדרינ' עמו בחצר, אבל בחזו"א סי' פ"ט סק"ל כתב שאף שאינו לן בחצר מהני, ובסקל"ב שם כתב שיש להסתפק בזה, ובחזו"א (סי' צ' סקל"ח) כתב בזה"ל: דנראה דתפיסת יד מהני אף באין בעל הבית דר בבית זה אלא בחצר ואם תיקנו כל העיר אף בדר בחצר אחרת עכ"ל.

ואולם בר"ן (דף כח ע"א מדפי הרי"ף) נראה שתפיסת יד מועילה דוקא אם בעל הבית דר באותה חצר, וכ"כ לדינא בפסקי ריא"ז (כ"ו דין כ"ד) כתב להדיא שצריך שידורו עמו בחצר, וכ"כ לדינא בספר הלכות שבת בשבת (ח"ג עמ' תסא).

⁷³ בשו"ת חיים שאל (ח"ב סימן כב) כתב שלא דוקא בעל הבית אלא ה"ה שכירו וכו' שדר שם בקביעות, וכן כתב לדינא בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן קמ סק"א).

אך לדברי הר"ן ופסקי הרי"ד והחזו"א שם אפשר שצריך דוקא את בעל הבית.

[כגון כלי מיטה או מצעים, וכדו', אך שולחן ומיטה אינה מועילים לתפיסת יד, ויש מקילים שאף כלי מיטה מועילים לתפיסת יד⁷⁰] או כלים בחדר אוכל⁷¹, אין צריך לעשות עירוב חצירות, כיון שדינו כשכירו ולקטו, מאך רבים מחמירים שאינו מועיל להתיר כיון שבעל הבית לא גר באותו מתחם, וגם החפצים שבחדר אף אם כל האוכל מגיע ממטבח אחד זה זה מועיל רק אם גרים במקומות האירוח בחינם, אבל במקום שמשלמים על מקום האירוח [שוכרים] זה לא מועיל, וכן יש לדון שאם הבעל הבית לא גר שם, אינו מועיל שלא שייך לומר שהוא נטפל לבעל הבית⁷².

השו"ע סי' ש"ע ס"ב שלא נחשב שיש לבעל הבית שם תפיסת יד ואסור לטלטל ללא עירובי חצירות.

אך בשו"ת מי יהודה (או"ח סו"ס מז) כתב שכיון שביד בעל הבית לקחת את המיטה והשלחן ולהחליפם באחרים ולאחרים אין רשות להוציא את הכלים ממקום למקום נחשב שיש לבעל הבית שם תפיסת יד, וע"ש, וכ"כ לדינא שו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן קמ, קמא קמב), ואמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' נ"ד) כתב שלדינא אינו נחשב שיש לבעל הבית תפיסת יד ורק בשעת הדחק אפשר להקל בזה, וכ"כ הגר"מ גרוס שליט"א בספר מנוחת אמת שלדינא קשה להקל בזה.

⁷⁰ ודנו הפוסקים באיזה חפצים מועיל תפיסת יד, שלגבי המיטה או השולחן וכדו', כתב בחזו"א או"ח סי' צ"ב ד"ה תשובה שמיטה ושולחן אינם חשובים כתפיסת יד, וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה פרק יז הערה נח בשם הערוך השולחן, וכן כתב לצדד בשו"ת דבר אברהם ח"ג סימן ל', וכן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ה סימן לד וכמו שדייק מדבריו משו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן נה, ואולם בשו"ת בצל החכמה ח"ה סימן קמ כתב להביא ממש"כ בשו"ת מהרש"ג או"ח סי' קכב ועוד אחרונים שמשמע שאפילו חפץ המושאל או מושכר לדייר חשוב כתפיסת יד, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה ח"א חאו"ח סי' קמ"א.

⁷¹ וכמו שנראה מדברי השו"ע (סי' ש"ע סעיף ח') שכתב בזה"ל: מי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילתו היא העיקר ושם הוא אוסר, עכ"ל, וכיון דמקום הפת הוא העיקר הרי גם התפיסת יד צריך היות שם ולא סגי במה שיש תפיסת יד בחדרים אחרים, וכן כתב בערך שי (סימן ש"ע).

⁷² מדברי השו"ע נראה דאף שהבעל אינו דר שם, וכן נראה מדברי הבי"ל שם שכתב שצריך שיהא לו רשות להשתמש בבית או בחצר ע"ש, ובמשנ"ב שם סק"ט כתב בשם הלבוש שאף אם אינו דר שם מועיל להיות שכירו

עירוב, ואף אם יש שני חדרי אוכל כגון מה שמצוי בישיבות גדולות או שאוכלים בשני זמנים שונים, או שיש בחורים שאוכלים בחדרם מכל סיבה שהיא או שיש חדר נפרד לעובדי המטבח שאוכלים לבד, אין צריכים לעשות עירובי חצירות, [אבל אם יש בחורים שאוכלים מאוכל שלהם, והמתחם לא מוגדר ואין את כל האופנים שנ"ל, צריכים לעשות עירובי חצירות].

אך היינו דוקא אם הישיבה נמצאת במקום שאין בה עירוב שכונתי או עירוני, אבל אם הישיבה במקום שיש בו עירוב שכונתי או עירוני הרי הם נכללים בכלל העירוב, ואין צריכים לעשות עירוב נפרד, וכנ"ל.

אך אם ישנם עובדים זרים שישנים במתחם הישיבה, צריכים לעשות עירוב חצירות, או לשכור מהם את מקומם, אך יש לדון כיון שיש רשות להנהלת הישיבה להוזיז אותם ממקומם והמקום רק מושאל להם וגם יש חפצים בחדרם ששייכים להנהלת הבית מלון, אין צריכים לעשות עירוב חצירות⁷⁵.

דיני דבר שהיה במקום בלא עירובי חצירות בחצר וכדו'

דבר שהיה בכניסת שבת בחצר או בחדר המדרגות ולא בתוך אחת הדירות מותר להוציאו גם בלא עירובי חצירות מחצר לחדר המדרגות או מחדר המדרגות לחצר, אולם עדיין אסור להכניסו מחדר המדרגות או מהחצר אל אחת הדירות.

ולכן בית מלון או מקום נופש כגון מתחם צימרים שיש בו הרבה נופשים או בית הארחה וכדו' ולא עירבו בו עירובי חצירות, מחמת ששכחו או שאי אפשר לערב שם, החדר אוכל והחדר בבית מלון או הצימר נחשב כדירה, ואילו הלובי והפרוזדורים והמסדרונות והבית הכנסת וכן כל השטחים האחרים מוגדרים כחצר, ואסור להוציא דבר מהדירה לאחד מהמקומות

אם אוכלים בחדר אוכל אפשר לשכור ממנהל החדר אוכל.

טלטול בבית מלון שאין בו עירוב חצירות

במקום שאין עירובי חצירות בבתי מלון, ישנו חילוק בין המקום מוגדר כבית-חדר אוכל, לבין הקום שמוגדר כחצר-חדר שינה בית הכנסת פרודזור, שמותר לטלטל ממקום המוגדר כחצר, כגון מחדרו לבית הכנסת, אבל לטלטל מהחדר אוכל-בית לחצר-חדר שינה, אסור לטלטל, כיון שנחשב שמטלטל מהבית לחצר. [אך היינו דוקא אם הוא באותו בניין או שכל מתחם הבית מלון מוקף היטב].

דיני עירוב חצירות בבית חולים וישיבות

עירוב חצירות בבית חולים

בבית חולים אם כולם אוכלים ממטבח אחד אין צריך עירובי חצירות.

אך ישנם כמה אופנים שצריכים לעשות עירוב חצירות אף בבתי חולים.

א. אם אוכלים כל אחד בנפרד, וכמצוי והרבה אוכלים מאוכל בפני עצמם, צריכים עירוב חצירות, אף אם כולם יהודים.

ב. אם יש שם נכרי או חילוני שמתאשפז שם שלושים יום ומעלה, צריך לשכור מהם או לשכור ממנהל הבית חולים.

אך במקומות שיש עירוב וכולם שם יהודים שומרי תורה ומצוות, אין צריך עירוב תחומין, ולכן בבית חולים מעייני הישועה ובבתי חולים בירושלים [ועוד, וכל בית חולים לגופו] שיש בו עירוב אין צריך לעשות עירובי תבשילין⁷⁴.

עירוב חצירות בישיבה

בישיבה שהבחורים דרים וישנם שם, אם כולם אוכלים בחדר אחד, אינם צריכים

⁷⁴ . וראה עוד בספר עירובי חצירות עמ' תקפט בקיצור ההלכות מה שהאריך עוד בכל פרטי דינים אלו,

⁷⁵ . וכנ"ל לגבי עובד זר בבית הישראל.

טואלט בשירותים, יכול לטלטלו בשינוי ואין צריך לבקש מגוי.

הכאת אוכל

מי שאין לו סעודת שבת, כגון שנשאר בחדרו והאוכל נמצא במקום אחר, מותר לו לומר לגוי להביא לו אוכל, וכ"ש להביא לו יין לקידוש.

דיני המחיצות וצורת הפתח

ישנם הרבה דברים שצריך לשים לב בעירוב בישובים ומקומות נופש שאינם פוסלים את העירוב, שהמחיצות וצורת הפתח כראוי, וכתבתנו כאן עיקרי הדינים בקצרה.

דיני המחיצות

צריך שהמקום יהיה מוקף מחיצות בגובה מטר 96 ס"מ לפי השיעור הגדול.

צריך שהגדירות יהיו בתוך שלשה טפחים לרצפה. 24 ס"מ לפי השיעור הקטן לחומרא.

ד' מחיצות

המחיצות צריכות לגדור את השטח מכל הארבע צדדים, אך אפשר שיהיה בהם פתחים, [לא בזויות] עד עשר אמות [4.80 לפי השיעור הקטן לחומרא] בתנאי שיהיה עומד מרובה על הפרוץ.

הפינות והזוויות

הפינות והזוויות צריכות להיות סגורות שלא יהיה בהם פתח, אם יש בהם פתח יותר מארבע טפחים [32 ס"מ לפי השיעור הקטן] צריך שיהיה בהם צורת הפתח.

דיני צורת הפתח

אפשר לעשות מחיצות גם ע"י צורות הפתח.

צורת הפתח נעשית על ידי עמוד מצד אחד ועמוד מצד השני, ומשקוף או חוט מעל שני העמודים.

הללו או להכניס דבר מאחד המקומות הללו אל הדירה.

ולכן אסור להוציא אוכל מהחדר אוכל או מהחדר הפרטי אל החצר או אל המסדרון, וכן אסור להוציא כלי או עגלה או ספר מהחדר הפרטי אל החצר או המסדרון או אל בית הכנסת ללא עירוב חצירות.

הוצאת דבר שהיה בחצר אל החצר

אך מותר להוציא כל דבר שהיה בכניסת שבת באחד המקומות הנחשבים כחצר אל מקום אחר הנחשב כחצר ולכן מותר להוציא כלי אוכל ושתיה ממסדרון או פרוזדור אל החצר הפתוחה או להיפך, או ספר מבית המדרש אל החצר וכדומה או להיפך.

ולכן מותר לטלטל חפצים ועגלת תינוק הנמצאים ברחוב, מלפני השקיעה עד צאת הכוכבים, כיון שהיא נחשבת ככלי ששבת בחצר ומותר לטלטלו מחצר לחצר כשהיא מעורבת, ולכן ברחובות שהמחיצות של העירוב כשרות, וכל הבעיה היא רק בשכירות מהגויים והמומרים, מותר לטלטל את העגלה ברחובות המוקפים מחיצות, אך אין להכניס את העגלה והחפצים לבית.

הוציא בשוגג

אם הוציא בשוגג כל דבר מחדר האוכל או מהחדר הפרטי אל הפרוזדור או אל החצר אל המסדרון, אז אסור להוציאו לגינה או לבית המדרש, וכן אסור להחזירו אל החדר האוכל או אל החדר הפרטי.

בגדי האדם

דין הבגדים שעליו הרי הם בטלים מגופו, והיכן שמורידן אסור להוציאן מאותו מקום.

כמקום כבוד הבריות

במקום כבוד הבריות מותר לטלטל מהחצר אל הדירה או להיפך, ולכן שאין לו נייר

או בכפר שלא לצאת מהמושב יותר מאלפיים אמה.

יציאה מחוץ לתחום בכתי חולים

מצוי לצאת מבנק ברק לבתי חולים שבסביבה, אך ישנם בתי חולים שהם בתוך ריבועהעיר, כגון בית חולים תל השומר ואיכלוב, אבל ביה"ח בלינסון רחוק יותר מאלפיים אמה, וצריך עירובי תחומין, ועזר מציון מניחים עירוב תחומין בערב שבת לכל מי שרוצה לסמוך על העירוב תחומין, אך אם רוצה לחזור מהבית חולים לבני ברק יכול לחזור רק לצד המזרחי של העיר בני ברק, [שיכון ה' רמת אהרן, ומעיני הישועה], אבל לא יכול לחזור לבתוך העיר⁷⁶.

שיעור אלפיים אמה

אסור לצאת מחוץ לעיר יותר מאלפיים אמה שהוא 960 מטר [לפי השיעור הקטן, ולפי השיעור היותר גדול קימלוטר 152]. והוא מרחק הליכה 10-15 דקות, ולכן אדם ששובת במושב וכדו' אסור לצאת מחוץ למושב יותר ממרחק של 10 דקות הליכה.

ישוב שאינו מגודר

ישוב שאינו מגודר, אם יש רוח בין הבתים כשני בתים, אין לו דין של עיר, ואסור ללכת יותר מאלפים אמה ממקום ששבתו שם בשבת.

מתי מותר לעשות עירובי תחומין

אם צריך ללכת מחוץ לתחום, כגון לצורך מצוה או לבקר חולה או לצורך טיול בשבת, יערב בערב שבת עירובי תחומין בסוף התחום, וע"י זה יכול ללכת משם עוד אלפיים אמה, ואם עירב לדבר הרשות עירובו חל, ואחר שעירב לדבר מצוה יכול ללכת גם לדבר הרשות⁷⁷.

ערים שמחוברות בכנינים

אם הערים מחוברות בבנינים ואין רווח של קמ"א אמה ושליש אמה בין הבנינים אין

דיני המשקוף

אם המשקוף או החוט, אינו ממש מעל העמוד, אלא מצידי העמוד פסול.

עמידת המשקוף ממש מעל העמודים

המשקוף לא צריך להיות ממש מעל העמודים אף אם הוא נמצא בגובה והעמודים מתחתיו, די בכך.

וכמו כן צריך להקפיד:

(א). שהחוט העליון יהיה מתוח ולא יזוז ברוח.

(ב). שהחוט העליון לא יתעגל כלפי מטה.

(ג). שלא יהיה הפסק בין הלחי להחוט העליון, כגון עצים או קצה של גג.

דיני העמוד

גובה כל עמוד עשרה טפחים שהוא כמטר כנ"ל.

העמוד של הצורת הפתח אם הוא נמצא בתוך מקום המוקף בגדר, הרי זה אינו מועיל.

צריך שהעמוד יהיה יציב ולא יזוז ברוח. [וכן צריך שיכול לעמוד על זה דלת של קש].

עשיית לחי

יש מעלה גדולה בלעשות עמוד רחב [לחי] שכך גם אם המשקוף או החוט לא ממש מדיוק עדיין יהיה מעל המחיצה.

סימן י

הלכות עירובי תחומין

זהירות מיציאה מחוץ לתחום במקומות נופש

צריך להזהר במקומות הנופש שיוצאים לטייל בשבת שלא לצאת מחוץ לעיר אלפים אמה מהעיר ששובת בה והוא משום עירובי תחומין, שיעור אלפים אמה הוא קרוב לאלף מטר, כ960 מטר, ומצוי מאוד שנמצאים במושב

⁷⁶ עי' ספר קרית אריאל סימן י'.

⁷⁷ שו"ע סי' תט"ו ס"א ומשנ"ב שם.

בריווח שיספיק לכל היוצאים⁸⁴, אך אותו אדם שיוצא בכך צריך להתכוין לכך בערב שבת⁸⁵.

דיני מי שיצא מחוץ לאלפיים אמה

עבר ויצא

מי שיצא מחוץ לאלפיים אמה אם יצא במזיד אין לו אלא ד' אמות, ואם יצא בשוגג וחזר בשוגג הרי כאילו לא יצא, ואם נכנס בשוגג למקום אחר המוקף מחיצות מותר לו ללכת בתוך המחיצות, ואם חזר במזיד יש לו רק ד' אמות⁸⁶.

חזר לעיר ששבת בה

אבל אם חזר לעיר ששבת בה בתחילת שבת יש לו את כל העיר⁸⁷.

דוגמא מעשית עבר ויצא במקומות נופש

אף אם אדם יצא מחוץ לעיר מרחק של קילומטר גם אם הוא הגיע לבתוך העיר, אסור לו להמשיך בתוך העיר, מאחר שעבר שיעור של 960 מטר, ואף שכעת הוא נמצא באמצע העיר, וכגון השוכנת במושב בר יוחאי יכול ללכת לשוב מירון, רק בתחילת העיר, אבל אין אפשרות ללכת לקבר הרשב"י.

אם מגיע בהיתר כגון לבית חולים בעיר אחרת, יש לו דין כרגלי כל העיר.

צריך לעשות עירובי תחומין, אך אם יש רווח כנ"ל אין בזה איסור תחומין⁷⁸. ובזמנינו בהרבה מקומות וכן בירושלים יש הרבה שכונות שלא מחוברות יחד ויש בהם חששות איסור של עירובי תחומין⁷⁹.

ריבוע העיר

עיר שהיא עגולה עושין לה זוויות ורואים אותה כאילו היא מורבעות לד' רוחות העולם, ורק לאחר מכן מודדים את השיעורים הנ"ל⁸⁰.

סדר הנחת עירובי תחומין

מי שרוצה לצאת בשבת מחוץ לתחום שביתתו, יעשה עירוב תחומין, ויש בזה כמה פרטים.

א. יקח מזון שתי סעודות או שיש בו ללפת או לקינוח שתי סעודות⁸¹ ואם מערב להרבה אנשים צריך לכל אחד כשיעור הנ"ל⁸², ובזמנינו נהגו להניח בצלים כשיעור שתי סעודות לכל אדם.

ב. מברכים "אשר קדשנו במצותיו וציונו על מצות עירוב", ובמקום שמערב מספק לא יברך.

ג. יאמר נוסח העירוב, "בזה העירוב יהיה מותר לי לילך למחק ממחר ממקום זה אלפים אמה לכל רוח". ואם מערב לכמה שבתות יאמר "יהא מותר לי לילך בכל השבתות וכו' ". וצריך שהאוכל יהיה ראוי לאכילה במשך כל השבתות⁸³.

אפשר אף להניח עירובי תחומין לרבים, ויאמר המערב שמניחו לעירוב לכל מי שירצה מבני העיר לסמוך עליו ויניח כמה שיעורי עירוב

⁷⁸ . שו"ע סי' שצ"ח ס"א.

⁷⁹ . ראה בהרחבה בספר דרך התחומין, ויתבאר במק"א ואכמ"ל.

⁸⁰ . שו"ע סי' שצ"ח ס"ב וס"ג.

⁸¹ . עי' שו"ע סי' ת"ט וסי' שפ"ו ס"ה.

⁸² . סי' תי"ג.

⁸³ . שו"ע סי' תט"ו ס"ד ובמשנ"ב שם.

⁸⁴ . שו"ע סו"ס תי"ד.

⁸⁵ . שו"ע סו"ס תט"ו וסי' תי"ג, וביה"ל שם.

⁸⁶ . שו"ע סי' תה ס"ח.

⁸⁷ . עי' שו"ע סי' ת"ה ס"ו וז' וסי' ת"ז ובמשנ"ב שם.

לירושלים ורואה את הקובה של בית המקדש שהיא עזרה אז חייב להשתחוות כנגדה ולקרוע את בגדיו וכו' עכ"ל, וכ"כ בספר ארץ ישראל (סימן כב אות ז) שרק אם רואה את רצפה העזרה קורע, אבל אם רואה את הכותל אינו צריך לקרוע. אמנם בפאת השלחן (סימן ג' אות ב') כתב שאף הרואה את כיפת המסגד קורע, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שו"ת ישא יוסף או"ח ח"ג סי' קמ"ז) וע"ע בספר עיר הקודש והמקדש (ח"ג עמ' רטז). ועפ"ז נראה ישוב למנהג העולם שלא קורעים, כיון שלא רואים את הכיפה, או את העזרה, [וכ"כ בשו"ת ישיב יצחק (חלק לד סימן כב) שנהגו להקל ויש לסמוך על השיטות שאם לא רואים את קרקע העזרה לא נקרא מקום המקדש, והוסיף שאם באים בפעם הראשונה בחיים לכותל או אחר זמן רב ראוי לקרוע משום צער חורבן המקדש ע"ש. ובעיקר דין זה אם בעיני לראות קרקע העזרה. אמנם הו"ד החזו"א באורחות אבינו (ח"ב עמ' קמט) שקורעים גם על הכותל מספק ע"ש, ובאגן הסהר (ח"ב עמ' 63) ובחזו"ע (ד' תעניות עמ' תלח) כתב שדי לראות את הכותל לבד או את הכיפה. ולמעשה כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל בקונ' אחר כתלנו (אות ב') שהמנהג לקרוע בראיית הכותל אם לא יראה את מקום המקדש, אבל המיקל ואינו קורע כלל על ראיית הכותל המערבי כל זמן שלא רואה את מקום המקדש או כיפת המסגד יש לו על מה לסמוך, כיון שהכותל של היום אינו ברור שיש לו דין מקדש לגבי קריעה. וכ"כ לצדד במועדים וזמנים (שם) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' קס"ב) ובשו"ת תשובות הנהגות (ח"ז סימן סח) שבשעת הדחק ידקדק לראות רק את הכותל ולא את מקום המקדש, וכן כתב לצדד זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א]. ויש לדון בזמנינו שמתחת מסגד הזהב שאינה מקום אבן השתיה ומקום המקדש הוא ממול מקום רחבת הכותל המערבי בזמנינו, ולפי"ז מש"כ הב"ח על הקובה שצריך לקרוע, למעשה על הקרובה, אין צריך לקרוע, ורק אם רואה את מקום העזרה ממש צריך לקרוע, ובפרט לפי מש"כ בזה"ק שלא יהיה שום בנין על מקום המקדש, ומ"מ המנהג הפשוט שנהגו רבים לקרוע אף על ראיית הכתל המערבי, וכן מנהג ירושלים. [וכ"כ בב"ח בריש דבריו, שאף רואה מקום הכותל צריך לקרוע, וכן נראה מדברי המשנ"ב (שם סק"ו) שלא הביא כל דברי הב"ח שקורע רק אם רואה את מקום העזרה, וכן כתב בספר נבואה שעריך (עמ' מח) בשם המהר"ל דיסקין, וכן הו"ד החזו"א באורחות רבינו שם, וכן המנהג הפשוט].

ב. בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סימן קי) כתב ללמד זכות בזה, ע"פ דברי הרידב"ז שכל החיוב

סימן י"א

שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש

חובת הקריעה על הכותל

שאלה: האם בזמנינו יש חיוב לקרוע כשרואה את הכותל.

תשובה: אף בזמנינו הרואה את מקום המקדש, כשמגיע לכותל צריך לקרוע. אמנם המקילים שלא לקרוע כשאינם רואים את מקום המקדש רצפת העזרה ואף כיפת המסגד, ורק את הכותל המערבי, יש להם על מה לסמוך [אמנם אם הולכים להר הזיתים או בעיר העתיקה ברובע היהודי בגגות שרואים את מקום המקדש, אף שרואים מרחוק יש לקרוע כדין, וע"ע במשנ"ב (סי' תקס"א סק"ז)].

ואפשר לקיים דין לכתחילה ע"י שישמור חולצות ישנות, וכל פעם שמגיע לכותל יקרע בהם, [כמו כן יכול לקרוע בחולצה שכבר קרע בה, וכדלהלן, או במכונת חולצות בכותל המערבי או יקנה לפני זה חולצה זולה מאוד].

מקור: בגמ' במו"ק (דף כו ע"א) ונפסק בשו"ע (סי' תקס"א ס"ב) שצריך לקרוע כשקורע על המקדש, עד לבו, כדעת הרמב"ם (פ"ה מתעניות הי"ז). וכבר מצינו תמיהו הפוסקים על הנוהגים שלא לקרוע. וכמ"ש בשו"ת הרידב"ז (ח"א סימן תרמ"ו) אע"פ שהוא פשוט לפי שראיתי שאין העם נזהרים בזה שלא לקרוע לגרים בירושלים, ואתה תהיה מן הנזהרים וא"כ חזינן שקרא תגר ע"ז ע"ש, והו"ד בברכ"י (סימן תקס"א סק"ב), שלא נהגו בכך. והו"ד בשע"ת (שם). [בשו"ת דברי יואל (ח"א סימן ל') כתב שבזמן הרידב"ז לא נהגו לקרוע, וכמו שכתב בברכ"י, א"כ אנו מה נעני אבתריה. עכת"ד, אמנם כמו שיתבאר להלן מדברי הפוסקים שעוררו שיש חיוב לקרוע על הכותל].

אמנם בפוסקים מצינו כמה לימודי זכות, על מנהג העולם שאין קורעים על הכותל. [א. כיון שיש חיוב לקרוע רק כשרואה מקום המקדש ממש וכמ' שאיתא בגמ' ובשו"ע, אמנם בב"ח (שם) להדיא "מצאתי בליקוטים כשאדם בא

שערי שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש יוסף מח

ולמעשה הסכימו הפוסקים שהוא חיוב גמור,

וכ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סימן לז אות ג') שחיוב גמור, וכ"כ לתמוה בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן עח) "ומה שהמנהג שהעולם משתמטים אפילו מחיוב קריעה על מקום המקדש ועושים תחבולות שונות להפטר מזה, אין זה מנהג ותיקים, ודברי הש"ס מו"ק כ"ו, וטור ושו"ע סי' תקס"א מטפחים על פניהם". עכ"ל, [וכן הו"ד הגריש"א (אשרי האיש ח"ג פרק עג סי"ב) וכן האריך במועדים וזמנים (ח"ז עמ' רי) ועוד].

איזה בגדים הטעונים קריעה

שאלה: איזה בגדים טעונים קריעה על הכותל.

תשובה: המנהג לקרוע רק את החולצה שלבוש בו.

מקור: דעת הרמב"ם (שם) שצריך לקרוע כל

כסות מעליו כדין קריעה על פטירת אביו או אמו, עד שיגלה את לבו, וכן פסק בשו"ע (סי' תקס"א ס"ד), אמנם דעת הראב"ד (עה"ר שם) שכל מה שהשוו קריעה זו כדין קריעה לאביו ולאמו רק לגבי איחוי, אבל לקרוע את כל הבגדים שעליו לא השוו, וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם (שער הקריעה דף יז ע"ד). וכתבו הפוסקים שהמנהג כדעת הראב"ד והרמב"ן, [וכן הו"ד החזו"א (אורחות רבינו ח"א עמ' שיח), וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' עג) שהמנהג להקל שקורעין טפח רק בבגד אחד, וכן כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ח סו"ס מג) שכיון שהוא מדרבנן אפשר להקל ודברי השו"ע צ"ע מדוע פסק דלא כהראב"ד והרמב"ן יעו"ש, וכ"כ בחזו"ע (ד' תעניות עמ' תלח ותלט) וכ"כ הגר"ש דבילצקי צ"ל (זה השלחן ח"ג עמ' סב, קונ' אחר כתלנו אות יג), וכן האריך לדינא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן שלא ח"ד סימן קלא) וכן השיב הגר"ח"ק (דולה ומשקה עמ' ריב) ואכמ"ל].

הורדת החליפה קודם הקריעה

שאלה: האם צריך להוריד את החליפה קודם הקריעה.

תשובה: לבני ספרד: מעיקר הדין אין חיוב

להוריד את החליפה, כיון שדינו כבגד של כבוד, ויכול לקרוע רק את החולצה שלבוש בה, [ע"פ השו"ע (יו"ד סי' שמ ס"ט) ושולחן גבוה (שם סק"ל) ובארוכה בשערי יוסף פסקי הלכות אבילות. ולכן

קריעה הוא משום העגמת נפש על חורבן בית המקדש, אבל בזמנינו באריכות הגלות, שכבר הורגלו בכך, ואין עוגמת נפש יתירה, לכן אין צריך לקרוע הבגד, ולמעשה כתב שבדאי מי שיראת ה' בלבבו, צריך לקרוע את הבגד. וכע"ז כתב לישב ולדחוק מנהג העולם במועדים וזמנים (ח"ז עמ' רי) שלאחר שבאים לכותל מידי זמן, אין מרגישים כאב החורבן. אמנם נראה שכל זה הטעם הוא הקריעה משם עוגמת נפש, אבל לדעת הרמב"ם והשו"ע שהוא כדין קריעה על אביו ואמו, אין זה קריעה של עוגמת נפש, כמו שהקטן מקרע על אביו ואמו וכמ"ש בשו"ע (יו"ד סי' שמ סכ"ז) וביאר בט"ז (שם סקט"ו) משום עוגמת נפש, משא"כ הכא שחיוב הקריעה מדינא, משום צער ומרירות. (ע"י מאירי מו"ק דף כב ע"ב).

ג. הגר"א נבנצל שליט"א (ספר ירושלים במועדיה בין המצרים עמ' רמג) כתב שאף שמי שגר בכל ערי ארץ ישראל, אם יכול היה לבוא במהירות, אינו צריך לקרוע. וכן הובא בשם הגרש"ז אולמן צ"ל שבזמנינו נוסעים לכותל תדיר כמו מי שגר בירושלים, ולכן אף מי שאינו גר בירושלים דינו כמי שגר בירושלים כיון ששיירות מצויות, ולכן נהגו להקל בכך. אמנם כמו שיתבאר להלן שאף לגבי ירושלים החדשה, נחלקו הפוסקים. [וכע"ז הובא דעת הגרש"ז"א (הליכות שלמה תפילה עמ' רפח) שכל שדר בירושלים וגם יכול בקל לבוא שם, ואעפ"כ לא בא ל' יום, שאינו מרגיש כראוי את צער החורבן, ומשום כך המנהג שאינם קורע ע"ש, ולכן אף בזמנינו שבקל אפשר לבוא מכל מקום לירושלים].

ד. בשו"ע המקוצר (סי' תקס"א הערה יב) כתב שיש

ללמד עליהם זכות, שהרי אולי יש סמך לפטור מקריעה לגמרי, על דרך שנתנו כמה אחרונים טעם למנהגם שאין קורעים העומדים על המת בשעת יציאת נשמה, כי ראו שע"ז לא יילכו אליו כדי שלא יצטרכו לקרוע, ונמצא מת יחידי בעגמת נפש, וכדלהלן בחלק יורה דעה הלכות גוסס הערה י'. כמו כן כאן עדיף לשכינת עוזינו שיבואו בניה להתחנן ולשפוך שיח לפניה בכותל המערבי אשר ממנו לא זזה מעולם, ודוק. ומכל מקום למעשה אין להקל. עכ"ד.

שערי שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש יוסף מט

דיני הקריעה

שאלה: באיזה דיני הקריעה, צריך להקפיד.

תשובה: א.] לכתחילה יש לקרוע **בציוד**

השמאלי של הבגד, ויתחיל לקרוע

מהצווארון לאורך הבגד, [חידושי הר"ן (מו"ק דף כב ע"ב) מאירי (שם) שצריך שילכו צדדי הקריעה לשני הכיוונים] לכיוון מטה לצד שמאל באורך טפח [10 ס"מ לחזו"א ולהגר"ח נאה 8 ס"מ]. ובדיעבד אם קרע בצד ימין [כמו שקורעים על שאר קרובים] יוצא יד"ח [ספר אר"י (סי' כ"ב) קרא עלי מועד (פי"א ס"ז)]. **ואם קורע באותו חולצה או חליפה שקרע בה פעם שעברה על הכותל, לבני ספרד:** צריך להמשיך לקרוע בה טפח, כדין הקריעה על אביו ואמו. (עי' שו"ע יו"ד סי' שמ סכ"ב). **ולבני אשכנז:** יכול להמשיך לקרוע בה אף מעט. (עי' שו"ע שם סכ"א, ותורת המועדים סי' תקס"א בשם הגר"ח, ובחוט שני ענינים שנים עמ' שעו, כיון שהוא מאותו ענין של הקריעה).

ב.] וצריך לקרוע ביד (שו"ע סי' תקס"א ס"ד) ומ"מ

אפשר להתחיל את הקריעה במספרים [אף

בבית, כיון שאי אפשר להכניס מספרים לכותל], ואחרי שקרע את שפת הבגד ימשיך את הקריעה ביד. [עי' מאירי (מו"ק דף כב ע"ב) משנ"ב (שם סקי"ג), ופת"ש (יו"ד סי' ש"מ)]. אם קרע רק במספרים, בדיעבד יצא יד"ח. [אף שלדעת השו"ע לא יצא ידי חובה (רמב"ם שו"ע שם ועי' שו"ע סי' שמ ס"ד ואור זרוע אבילות סי' תי"ח אות ט') מ"מ כיון שכנתבאר דעת הראב"ד והרמב"ן שאין דין הקריעה כדין אביו ואמו, א"כ בדיעבד יוצא יד"ח בכלי, ואף על אביו ואמו, וכ"כ בדברי סופרים (סי' שמ סקצ"ד)] ויש מקילים לקרוע הכל במספרים (שו"ת מנח"ש ח"א סי' סג).

ג.] אף שבקריעה על אביו ואמו כתב בפת"ש (יו"ד

שם סק"א) שיקרע ע"י אחר משום עוגמת נפש,

אמנם בקריעה על מקום המקדש לא נהגו בכך.

ד.] צריך לקרוע מעומד. (שו"ע סי' תקס"א ס"ד)

והקורע מיושב לא יוצא ידי חובה, וחוזר

קורע (שו"ע יו"ד סי' שמ ס"א) ולכן צריך להזהר שקורע על ערי ירושלים או ערי יהודה שלא יקרע מהרכב, כיון שהקורע מיושב לא יצא ידי חובה, אך חולה וזקן שאינם יכולים לקום בדיעבד יוצאים יד"ח בקריעה במיושב.

נראה שאף אם רגיל שלא ללכת רוב הזמן ברחוב ללא חליפה, מ"מ דינה כבגד של כבוד, וע"ע בזכרון בצלאל (עמ' לט) ובשו"ת יבי"א (ח"ו חיו"ד סי' ל"ב) **ולבני אשכנז:** כיון שמעיקר הדין יש לקרוע אף החליפה, [עי' רמ"א שם, ובט"ז (שם סק"ה) בשם המשאת בנימין והש"ך בנקודות הכסף (שם)] לכן צריך להוריד את החליפה לפני הקריעה, [אורחות רבינו (ח"א עמ' שיט) שו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן של"א)].

ולכן אם בזמן שרואה את המקדש, לבוש

בחליפה, צריך לקרוע את החליפה, ולכן

אם קונה חולצה בכותל או שרק בכותל מחליף לחולצה אחרת, לכתחילה לא יסתכל על מקום המקדש ועל הכותל לפני הקריעה, אך למעשה מקילים שיכול להוריד את החליפה ואח"כ לקרוע את החולצה, (גליון מהרש"א סי' שמ ס"ט בשם הכנה"ג הגה"ט סק"ל ובדברי סופרים יו"ד ריש סי' שמ). **ולכן אם שכח להוריד את החליפה, יכול להוריד את החליפה ולקרוע, [ויש מקפידים שלאחר מכן ישאר בלי החליפה, כי אם ילבש את החליפה יתחייב בקריעה. (ע"פ דעת הרמב"ם שחייב הקריעה, כדין הקריעה על אביו ואמו, הגר"ח ק' נחמת ישראל עמ' רנח) ולכן לכתחילה יביא חליפה ישנה ואותה יקרע, וכן נוהגים רבים], והחזו"א נהג להקפיד להוריד אף את הטלית קטן לפני הקריעה, כדי שלא יתחייב לקורעו מספק, ולבש טלית גדול, כדי שלא יצטרך לקורעו. [ע"פ מש"כ בדעת תורה (יו"ד סי' שמ ס"י) שא"צ לקרוע רק הטלית גדול, אבל טלית קטן נחשבת בגד שלובש תמיד וצריך לקרוע, וכמובא בקונטרס הזכרונות (סי' כח ס"ט) בשם החזו"א]. אך להלכה לא נהגו לחוש לדברי החזו"א ולהוריד את הטלית קטן. [וכמ"ש בשו"ת משיב דבר סוף ח"כנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות אבילות].**

אמנם אין חיוב לקרוע את סוודר כיון שנעשה

להגן מהקור [וכמ"ש באורחות חיים (ח"ב עמ'

תקסו) בשם הראב"ד לפטור מקריעה בגד שלובש מחמת הקור ע"ש], אמנם סריג שנעשה ליופי, לכתחילה צריך להחמיר שחייב בקריעה. ואף לבני ספרד יש להורידו לפני הקריעה. אולם מעיל חורף, לכו"ע אין צריך לקורעו, כיון שאינו נעשה לכבוד וגם לא נחשב מלבוש שלובשים כל הזמן, ולכן אי"צ להורידו לפני הקריעה. (חוט שני אבילות, דיני הקריעה).

שערי שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש יוסף נ

אטומה, מ"מ כיון שקורע קריעה די בכך, ובפרט אם לא רואה מקום המקדש עצמו, וכן"ל).

ג. יקרע בשפת החולצה למטה, כיון שיש אומרים שאף אם קורע על אבל משאר

קרובים, יוצא יד"ח קריעה. [וכמ"ש בסמ"ק (סי' צ"ז) ובתניא (שמחות פ"ט) שנהגו העולם לקרוע למטה וסמכו בשאר מתים כדעת רבי יהודה. וכ"כ ברמ"א (סי' שמ ס"ב) בשם המהרי"ו (דינין והלכות סימן י') ובכל בו (סימן קיד) שאם קורע בשולי הבגד יצא ושכן נהגו להקל לקרוע בשולי הבגד, ולכן בתלמיד חכם שנפטר נהגו להקל בכך. וכמ"ש בערוך השולחן (סי' שמ סקכ"ב) שת"ח שנפטר יקרעו בשולי הבגד. וכ"כ בחכ"א (קנב סק"ד) שבקריעה על קרובים, אפשר לסמוך על הקריעה בשולי הבגד, וכ"כ ובקיצור שו"ע (סי' קצ"ד סק"ו) שקריעה שקורעים העומדים בצד בשעת קריעת נשמה, די לקרוע בשולי הבגד, וע"ע בשו"ת וישב משה (ח"א סי' קכב). ואמנם באבילות דעת הרמב"ם (פ"ח מאכל ה"א) והרמב"ן (תרת האדם עמ' ס) שהקריעה צריכה דוקא להיות למעלה מבית הצוואר, ולא למטה, ואף אם קרע למטה לא יצא, וכן פסק בשו"ע (סי' ש"מ ס"ב) וכ"כ לדינא בחכ"א (כלל קנב ס"ב) וכ"כ בהגהות רע"א (שם) בשם שו"ת תורת חסד (סי' נ"ה) בשבט יהודה (סי' שמ) כתב שלא מהני, וכ"כ ביפה ללב (ח"ג חיו"ד סי' ש"מ אות ג) וכ"כ בנהר מצרים (עמ' קלה), וא"כ ה"ה בקריעה על הכותל, נראה שאין להקל בכך, וכשם שבדיני קריעה על המתים לא יצא בכך יד"ח קריעה, אמנם נראה שבשעת הדחק הגדול, אם לא יקרע עדיף לקרוע שם, ובהגהות רעק"א (שם) כתב בשם שו"ת פרח מטה אהרן (ח"א סי' צ"ט) שבדיעבד יוצאים יד"ח הקריעה למטה, וכ"כ בשכנה"ג שם והו"ד בגליון מהרש"א שם, ובמשמרת שלום (סימן ק' סק"ב) בשם הזכור לאברהם וכ"כ הגר"ש דבילצקי זצ"ל (קונ' אחר כתלנו סי"ד). אמנם לקרוע בגופיה למעלה לא מועיל, כיון שדינו כבגדי זיעה.

ד. לפני שמגיע לכותל ומתחייב בקריעה, יכול

להשאיל חולצה והחליפה לחבירו, ואם אינם שלו, אלא שאולים פטורים מקריעה, כיון שחבירו מקפיד שלא יקרע את הבגד, [ואף שבהשאלה יכול לקרוע אם לא מקפיד חבירו, וכמו שמוכח בגמ' במו"ק (דף כו ע"ב) ובשו"ע (יו"ד סי' שמ סל"ד) האומר לחבירו השאילני חלוקך שאבקר את אבא כשהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו, ומבואר שאף שהבגד אינו שלו, מ"מ מעיקר הדין יכול לקורעו, וכ"כ להוכיח הקה"י (הגר"ח"ק בקרא עלי מועד עמ' קג) וכ"כ הגר"ש דבילצקי בקונ' אחר כתלנו אות כ"א, אמנם אף שידוע שנמצא בכותל המערבי, מ"מ שמקפיד עליו אינ יכול לקרוע, וכ"כ בשו"ת אבני ישפה (ח"ג סי' נ"ט) שאם מתנה עמו שלא יקרע מהני. וכן הו"ד הגר"ח"ק (קרא עלי מועד שם) וכן הובא שנהג הגר"א גינחובסקי זצ"ל (אגן

ה). לאחר הקריעה, אינו יכול לתפור את הקריעה בבגד לעולם, אך יכול לתפור את הקריעות בצורה שאינה מיושרת. [שו"ע (סי' תקס"א ס"ד) כדין קריעה על אביו ואמו ומשנ"ב (שם סקט"ז)].

ו. לאחר הקריעה יש מקפידים להשאיר את הבגד הקרוע בכל זמן שנמצא במקום החורבן [הגר"ש"א (קונטרס הליכות והנהגות עמ' 26) עיטורי מרדכי (בין הזמנים עמ' דש) כיון שלדעת השו"ע חיוב הקריעה על אביו ואמו נשאר בבגד קרוע על ז' ימים ויש עליו חיוב קריעה], אמנם לדינא מותר להתפלל עמו, אך המנהג להחליף את הבגד לאחר הקריעה, כיון שכבר קרע נמצא בתוך ל' יום לקריעה הראשונה. [אורחות רבינו (ח"ב עמ' קמח) הגר"ח"ק (קרא עלי מועד פרק יא) ובקונ' אחר כתלנו (אות יז) וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' של"א) ויש להסתפק אם אף לדעת השו"ע יש להקל כיון שחיוב הקריעה הוא משום מרירות בזמן הראיה, אבל אינו דין של זמן מסויים של צער, 16וע"ע באשרי האיש (ח"ג עמ' תצט)].

סדר העדיפויות בקריעה

שאלה: מי שלא הביא חולצה או חליפה ישנה, לקרוע על הכותל, מה יעשה.

תשובה: יש אומרים שלא ילך לכותל, אם אינו

יכול לקרוע. [הגר"ש אלישיב זצ"ל (ספר מנשים באוהל או"ח אות רא) וכן הו"ד הגר"ח"ק (שו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' קעד אות א') וכן השיב הגר"ח"ק (ספר מועדי הגר"ח ח"א תשובה שע"א ובספר קרא עלי מועד פ"א הערה ז)].

אמנם לדינא יש בכך כמה וכמה אופנים. א.

כשיגיע לכותל לא יגיע מלמעלה דרך הרובע יהודי, אלא מהצד, ויוריד עיניו למטה, כל הזמן שלא יראה מקום המקדש, ורק כותל המערבי, כנ"ל שבאופן כזה, מעיקר הדין אינו חייב בקריעה.

ב. יקח חולצה ישנה מחבירו שקרע, וילבש

אותו, וירחיק ג' אצבעות [-6 ס"מ] מהקריעה של חבירו ויקרע טפח, וכן השלישי. [ע"פ השו"ע (יו"ד סי' שמ סכ"א) וע"ע בקרא עלי מועד (עמ' צח) בשם הגר"ח"ק]. ואפשר אף להפוך את החולצה מאחורה ולקרוע (שו"ע שם). [ואף בחולצה בזמנינו שאינה

שערי שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש יוסף נא

ולאחר שכבר ראה את מקם המקדש אינו חייב לקרוע את הגופיה, כיון שדינה כבגדי זיעה, ונפטר מחובת הקריעה עד שלושים יום, ולאחר מכן יכול ללבוש את הבגדים. [וכן הו"ד הגר"א גניחבוסקי זצ"ל (אגן הסהר ח"ב עמ' 64)]. אמנם אינו לכתחילה, כיון שכעת זה הבגד שלובש לכבוד, וכעת מתחייב בקריעה, אמנם יל"ע וכי אדם שחולצתו נחשבת כבגדי זיעה, יהיה פטור מקריעה, אלא כיון שעשוי לכבוד, אלא י"ל כיון שחולצה עיקרה לכבוד חייב בקריעה, משא"כ בגופיה שכל עיקרה לזיעה, אין חיוב לקרוע, אמנם לדברי החזו"א שהוריד הטלית קטן יל"ע.

הפקרת החולצה

שאלה: האם אפשר להפקיר את החולצה, כדי להפטר מקריעה.

תשובה: לא מועיל להפקיר את חולצתו כדי להפטר מקריעה כיון שעדיין הוא לובש את החולצה.

מקור: נראה כמה טעמים מדברי הפוסקים מדוע לא מועיל להפקיר את החולצה. א. כיון שלכתחילה צריך הפקר בפני ג', וכ"כ בשו"ת אבני ישפה (ח"ג סימן נט) שבגמ' (נדרים דף מה ע"א) שמדרבנן בעינן שלשה וכאן לא שייך להתיר שחכמים יתירו לו להפקיר בפני אחד כדי שלא יעבור על איסור, שהרי יכול לקיים המצוה, ולא יתירו לו חכמים לסייע לו להמנע מהמצוה, אבל כתב שם שאם באמת יפקיר נראה שבאמת יפטר מקריעה על המקדש. ע"ש. ב. בשו"ת אבן ישראל (ח"ח סי' מ"ג) כתב שההפקר לא יועיל לפוטרו מקריעה, כיון שלא צריך דוקא קריעה דוקא בבגדים דידיה, ולא של הפקר, אלא בגדים שהוא לבוש בהם, וכנ"ל לגבי בגד בהשאלה, ג. עוד כתב בשו"ת אבן ישראל (שם) שאף אי נימא דבעינן בגדים דידיה דוקא, הרי מחויב לחזור ולזכות בהם, כדי לקיים מצות קריעה, וכן הו"ד הגר"ח ק"ק זצ"ל בתורת המועדים על השונה הלכות (סי' תקס"א סוף סק"א) שאף אם יפקיר בפני שלשה לא נפטר מקריעה שהרי אין דין שיהיה בגד שלו בשביל לקרוע דהרי גם בגד שאול קורעים בו וא"כ כיון שיש עליו בגד שמותר לו לקרוע צריך

הסהר ח"א עמ' 149). אמנם בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' קל"א ח"ה סי' קס"ה) כתב שאינו מועיל ואף אם אומר לחבירו שמקפיד שלא יקרע, כיון שמה שאומר לו אינו מרשה לו רק מהשפה ולחוץ ע"ש, וכן הו"ד הגרי"א בהערות (עמ"ס מו"ק דף כ' ע"ב) שמפני שהקונה אינו מקפיד על כך שלא יקרע הבעלים את הבגד שהקנה לו] אך אינו לכתחילה, כיון שלכתחילה אין לעשות הערמה. [וכמו שיתבאר להלן לגבי הקנאת הבגד לחבירו בקנין סודר].

ה. כל אחד יקנה לחבירו את החולצה בקנין סודר בתנאי שאינו מסכים לקורעו, אך דעת רבים מהפוסקים שאף בדיעבד אינו מועיל. [מכמה טעמים, א. כיון שאנן סהדי שחבירו אינו מקפיד שיקרעם, וכנ"ל לגבי השאלה, ב. כיון שאינו נחשב מתנה והשאלה גמורה וחסר בדעת קנה, ע"פ הגמ' בנדרים (דף מח ע"א) שכל מתנה שאם אינו מקדישה, אינה מתנה, וכן הו"ד הגרשז"א (מעדני שלמה עמ' ס). אמנם מאידך כיון שנעשה בקנין גמור, אינו נחשב שלו, וכמו שנתבאר בארוכה בשערי יוסף (הגעלת כלים, בדיני טבילת כלי חשמל). ג. כיון שמפקיע את עצמו ממצות הקריעה, וכן כתב בשו"ת אור לציון (חלק ג' פרק ל' בביאורים לתשובה ה') שאינו נכון לנהוג כן. וכ"כ בשו"ת פאת שדך (ח"א סי' נ"ז) שהוא הערמה לבטל דברי חז"ל, וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (שם) שהרי הוא מכניס את עצמו לאונס. אמנם באונס קודם זמן החיוב, אמנם נתבאר בארוכה שיש בכך סתירת הסוגיות, ואריכות גדולה בפוסקים, ואכמ"ל. ד. עוד טעם כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז סימן ס"ח) שאף אם נימא שחבירו אינו מסכים לו לקרוע את הבגד, הרי מ"מ אם יציע לשלם לו עבור החליפה החדשה בודאי שישכים, וא"כ כיון שחייב לקרוע מסתבר שחייב להוציא ממון מכיסו כדי שיכול לקרוע את החליפה, ועוד כיון שכל מה שחבירו הקנה לו את הבגד שלא יקרע הרי הוא איסור ולכן הקונה עצמו אינו רשאי למנוע לקרוע את הבגד עכ"ל, ודבריו חידוש עצום דכיון שאם מקנה את הבגד קודם זמן החיוב, אין עליו חיוב קריעה. ה. עוד יש לדון לפי מש"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א אות קפה) שדן שם ברואה את הכותל בשבת האם יש חיוב קריעה במוצאי שבת, ומצדד שם שחיוב קריעה זו היא חובת גברא שחל עליו תיכף אף אם אינו לובש בגדים רק שאין לו אפשרות לקיים חיוב עד שילבש שיוכל לקרעו ע"ש. ולפי"ז אף בבגד בהשאלה לאחר מכן יש עליו חיוב קריעה, אמנם דבריו מחודשים, ולכן נראה שאם לבש בהשאלה, אינו מחויב אח"כ לחזור ולקרוע].

ו. אם אין לו עיצה אחרת, יכול להוריד את כל בגדיו העליונים חוץ מהגופיה, למשך כמה דקות, ויסתכל כך כל רצפת העזרה ועל הר הבית,

שערי שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש יוסף נב

(עי' ביה"ל סי' תקפ"ח), ובפרט שהקריעה לא נעשית שרואה את מקום המקדש.

ב. אם אין מעליה שני בגדים, יכולה לקרוע בשולי הבגד התחתון, וכנ"ל. [הגר"ש דבילצקי זצ"ל בספר זכרון בצלאל, וכנ"ל בארוכה].

ג. בשעת הדחק תקנה בגדה לאשה אחרת, ע"מ שאין רשות לקרוע. [וכנ"ל, וכן הורה הגרי"א דינר שליט"א].

חינוך קטנים לקריעה

שאלה: האם צריך לחנך קטנים לקריעה על הכותל.

תשובה: אין צריך לחנכם לקריעה, ואף בגיל חינוך, ואף בקרוב לגיל מצוות [שיועד להתאבל על ירושלים, כיון שאין מחנכים לאבילות, שכן אז יבנה המקדש].

מקור: כן נראה מדברי המג"א (סי' תקס"א סק"ו) והו"ד במשנ"ב (סקי"ז), [וכן הסכימו הפוסקים, וכ"כ בארחות רבינו (ח"א עמ' שכח) וכן הו"ד הגריש"א (שו"ת אבני ישפה ח"ב סימן נה ענף ה') וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סי' רפ"ה) וכ"כ והגר"ש דבילצקי זצ"ל בקונ' אחר כתלנו אות ג', וכן הו"ד הגר"ק (שו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' קע"ד אות א) וכן השיב הגר"ק (דולה ומשקה עמ' ריג) וכ"כ בספר מנוחת אמת (פרק יב הערה טו)].

ראה מקום המקדש ולא קרע ונזכר שהגיע לביתו

שאלה: ראה מקום המקדש ולא קרע ונזכר שהגיע לביתו, האם צריך לקרוע.

תשובה: כיון שחיוב הקריעה הוא רק בזמן הראיה בשעת חימום, וכעת נמצא בביתו או במקום אחר אינו חייב לקרוע. [עי' פת"ש (יו"ד סי' שמ סקט"ו) ושו"ת מנחת שלמה (מהדו"ק סימן עג סק"ה) שחיוב הקריעה, כדין ברכות הראיה, ועי' בקונטרס הזכרונות (סימן כח אות ט') בשם החזו"א שלאחר שהלך משם אין חיוב קריעה].

לקרוע. עכ"ל, וכן הו"ד הגר"א גניחבוסקי זצ"ל (אגן הסהר ח"ב עמ' 64). [ד]. עוד כתב בשו"ת אבן ישראל (שם) כיון שאין על זה שם הפקר, ואין כאן הפקר בלב שלם, שהרי כל מה דמפקירן הוא, מפני שחס על בגדיו, א"כ איך נימא דמפקירו בלב שלם, אשר בזה יהיה לו היזק יותר גדול מהקריעה, ואנן סהדי, דאינו מפקירו בלב שלם. יעו"ש.

בחור שבגדיו שייכים להוריו

שאלה: האם בחור ישיבה חייב בקריעה שבגדיו שייכים להוריו.

תשובה: בחור ישיבה אף אם אביו אינו מסכים שיקרע על ראיית מקום המקדש, מ"מ חייב בקריעה, כיון שהבגד שייך לו ללא שיוור, [ויש פוסטים, כיון שהבגדים שייכים להורים].

מקור: בשו"ת להורות נתן (ח"ב סימן לט) ששייך בזה דין נחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, וכן כתב בשו"ת שרגא המאיר (ח"ה סימן עד) וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז שם) כתב שא"א לומר שהאבא נותן את הבגד לבן שלא יקרע כיון שהבן חייב לקרוע את הבגד אז האב מסכים לספק לו צרכיו ולקרוע, ע"ש. ואף אם האבא לא מסכים, מ"מ נראה כיון שהבגד שייך לו בקנין ללא שיוור יכול לקרוע.

חובת הקריעה לנשים

שאלה: האם יש חיוב קריעה לנשים.

תשובה: חייבת בקריעה [אם רואה מקום המקדש וכנ"ל] ויש בכך כמה אפשרויות.

א. תלבש חולצה עליונה לפני הקריעה, ותקרע בעזרת נשים של הכותל או במקום צדדי. [וכן הו"ד הקה"י בארחות רבינו (עמ' שיח), וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ספר פנינת המקדש פ"ז הערה צ') וכן הו"ד הגר"ק (רבבות אפרים שם), וכן כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל שם, וכן השיב הגר"ק שם]. אבל אינה יכולה לקרוע בבית הכסא, ואף בבית הכסא בזמנינו אין דינו כבית הכסא דפרסהאי [כיון שאין הצוואה נופלת מיד], כיון שאסור לקיים מצוה במקום מטונף לכתחילה

שערי שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש יוסף נג

מקדשינו (עמ' טז) כתב בשם בעל המעיל שמואל שיש להקל בזה, וכן השיב הגר"א נבנצל שליט"א (ספר ירושלים במועדיה בין המצרים עמ' רמה).

ה. בחנוכה ופורים אין צריך לקרוע [שו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן יב) נטעי גבריאל (בין המצרים פרק ק' סכ"ה) הגרש"א שטרן שליט"א (קונ' שריד בית מקדשינו עמ' טז) שכיון שאלו ימי משתה ושמחה אין צריך לקרוע] ויש מבני אשכנז שמחמירים לקרוע. [בכרמי יהודה (או"ח עמ' שלז) והגר"ח"ק (מועדי הגר"ח ח"א תשובה שעג), וכן כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל בקונ' אחר כתלנו אות ח'].

ו. אף בתשעה באב צריך לקרוע, ואף שנקרא מועד. [הגרש"א (הליכות שלמה מועדים פרק ט"ו אורחות הלכ הציון 45)]. ואף למקילים שכל יום שאין אומרים בו תחנון, אפשר שאף בת"ב צריך לקרוע.

ז. חתן בשבע ברכות אינו קורע, אך ביום החתונה צריך לקרוע, כיון שעדיין אינו בתוך שבעת ימי המשתה. [בקונ' אחר כתלנו (עמ' כה) הגרש"א בספר שלמי שמחה (עמ' ססו) שא"צ לקרוע, והגר"ש"א בספר אשרי האיש (ח"ג פרק מג סי"ט)]. ויש מחמירים שאף בתוך השבע ברכות צריך לקרוע. [מועדי הגר"ח (ח"א עמ' תשובה שעז) אפריון לשלמה (פרק יב ס"ה)].

ח. בעלי הברית, אינם חייבים בקריעה כיון שהוא יו"ט שלו [שו"ת משנת יוסף (ח"ט סי' קמ"א) ויש מחמירים. [הגר"ח"ק (מועדי הגר"ח ח"א תשובה שעו)].

ט. בערב פסח, אין צריך לקרוע, כיון שיש לו דין מועד. [עי' אור זרוע (סי' תל"ב) ושו"ע (יו"ד סי' שצ"ט ס"ג), והגר"ש דבילצקי כתב בקונ' אחר כתלנו (אות ז') שהמיקל יש לו על מה לסמוך].

מותר לכתחילה לבוא לכותל המערבי בזמנים שפטורים מקריעה, [ספר ארץ ישראל (סימן כב סי"א)].

מי שראה את הכותל בזמן שפטור מקריעה

שאלה: מי שגר מחוץ לירושלים וראה את הכותל המערבי ביום שבת או ביום טוב או בחול המועד ובזמן שאינו קורעים, והגיע שוב

הזמנים והימים שבהם לא קורעים

שאלה: מה הם הזמנים והימים שבהם לא קורעים על מקום המקדש.

תשובה: א. שבת, ויום טוב אין קורעים.

ב. אף בחול המועד, אין צריך לקרוע. [עי' שו"ת תרומת הדשן (סי' רפ"ח) ורמ"א (או"ח סי' תקמ"ז ס"ו ויו"ד סי' שמ סקל"א), וכה"ח (או"ח שם סק"ל) שנוהגים לקרוע רק על אביו ואמו, ושו"ת מנח"ש (ח"א סימן עג) כתב שאף שקורעים על אביו ואמו מ"מ הכא דומה למקלט עצמות שלא לקוע בחול המועד, וכ"כ בחזו"ע (ד' תעניות עמ' תלט) שו"ת אול"צ (ח"ג עמ' רפא) ועוד טעם כתב בחוט שני (נושאים שונים עמ' שעו) שאי"צ לקרוע בחול המועד כיון שאבילות ישנה אי"צ לקרוע בחול המועד].

ג. בערב שבת ובערב יום טוב לאחר חצות ובר"ח ובאסרו חג, ובו הימים לאחר חג השבועות או בכל יום שלא אומרים בו תחנון, רבים נהגו להקל שלא לקרוע, כיון שלא אומרים בו תחנון, [ספר ארץ ישראל (סי' כב ס"ט) וכן הו"ד הגרש"א זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק ט"ז הע' י"ז) וז"ל: ומה שנהגו להקל שלא לקרוע בכל יום שאין אומרים בו תחנון, לא הורה בזה רבנו להדיא לא להקל ולא להחמיר, ופעם נשאל בזה ע"י האדמו"ר בעל 'בית ישראל' מגור ז"ל, וענה רבנו שאין לכך מקור בדברי הפוסקים, אבל כך נהגו. אולם הוא עצמו דקדק שלא יעברו עליו שלשים יום בלא ראית הכותל המערבי. עכ"ל, וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' עב) וכ"כ בחזו"ע (שם) שהולכים אחר המנהג והמנהג להקל וכדין ספיקא דרבנן לקולא, וע"ע בשו"ת אג"מ (ח"ה סי' לז אות ב', וחיו"ד ח"ג סי' נ"ב אות ד)] **ולבני אשכנז:** יש לקרוע אף בערב שבת או בערב יו"ט או בר"ח ובאסרו חג ובו ימים לאחר שבועות. [קונטרס הזכרונות (סי' כח ס"ח) בשם החזו"א, וכן הורה הקה"י באורחות רבינו ח"ב עמ' קמט)]. ומ"מ המגיעים לכותל בערב שבת, מיד לפני שרואים את מקום המקדש, יקבלו שבת, ובכך יהיו פטורים מחובת קריעה.

ד. במוצאי שבת דינו כערב שבת שנהגו להקל עד חצות, אך לבני אשכנז לקרוע במוצאי שבת אף אם הוא בגדי שבת, [הליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' שצד) שבמוצאי שבת צריך לקרוע, וכן השיב הגר"ש"א (אשרי האיש או"ח ח"ג פרק אות יז) וכ"כ בשו"ת משנת יוסף (ח"י סי' צ"ד אות ד') וכ"כ בשו"ת תשובות ונהגות (ח"א סי' של"ד), ואמנם בקונ' שריד בית

שערי שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש יוסף נד

בשול"ת דברי יציב (או"ח סימן פ"ט אות ז') כיון שמדמים לברכת שנתן ארך אפים שהאידנא אין מברכים, להא"ר כיון שרוב העולם ראה אף שהוא לא ראה, ולכן כיון שרוב אנשי ירושלים רואין המקדש בכל ל', אף אם קרה שלא ראה פטור. עוד כתב בשול"ת דברי יציב (שם) ליישב שאולי מרוב הדחקות והעניות ששררו חששו חכמי הזמן שאם יצטרך לקרוע על לבו, ואינו מאחה לעולם, לא יוכל לעמוד בזה ע"ש. ולפי"ז ה"ה הגר בירושלים החדשה, [וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה (תפילה פרק כג הערה 116) וכ"כ בחזו"ע (ד"ת עמ' תלט) וכ"כ בשול"ת משנת יוסף (ח"י סימן צד אות ג', ובחלק יא סו"ס צ"א)]. ולמעשה דעת רבים מהפוסקים שהגר בירושלים העתיקה צריך לקרוע ורק המתגורר בעיר העתיקה סמוך למקום המקדש אין צריך לקרוע, [וכן הו"ד הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פרק עג אות יב), וכ"כ הגר"ש דבילצקי זצ"ל בקונ' אחר כתלנו אות יא, והוסיף עוד שהעובר ע"ז נקרא עברין, וכ"כ בשול"ת תשובות והנהגות (ח"ד סו"ס קל"א)].

בחורי ישיבה שלומדים בירושלים ולהיפך

שאלה: בחורי ישיבה שגרים מחוץ לעיר ירושלים, אך ישנים במשך השנה בפנימיה בישיבה, האם דינם כדין תושבי ירושלים, וכן להיפך.

תשובה: בחור ישיבה שלומד בירושלים, אף נוסע לביתו, מ"מ כיון שרוב השנה נמצא שם, דינו כתושב ירושלים. אך בחורי ישיבה שגרים בירושלים ולומדים בבני ברק, דינם כמי שגר בבני ברק וחייבים בקריעה, אלא א"כ מצוי שחוזרים לביתם פעם בשבועיים, ורגילים לנסוע לכותל מהמערבי, שנראה שדינו כתושב ירושלים.

קריעה על ראיית ירושלים בחורבנה

שאלה: האם רואה את ירושלים העתיקה, בחורבנה, צריך לקרוע.

תשובה: רבים מחמירים לקרוע אף בזמנינו על ירושלים העתיקה, אך מנהג העולם להקל בכך, כיון שיירושלים בשליטת ישראל. ואין יודעים גם מהם גבולות העיר העתיקה, אבל עכ"פ כשקורע כשרואה את מקום המקדש, ראוי

לכותל תוך שלושים יום, האם צריך לחזור ולקרוע.

תשובה: אינו צריך לקרוע, כיון דאידיחי אידיחי.

מקור: אף שהובא דעת החזו"א שצריך לקרוע,

וכ"כ בשול"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סו"ס נ"ב), כתב שצריך לקרוע, וכן כתב לדינא בשול"ת משנת יוסף (ח"ט סו"ס קמ"א), ואולם לדינא בשול"ת ישכיל עבדי ח"ח או"ח סי' כ"ה אות ד' סק"ב שאין צריך לחזור לקרוע כשיכנס שם שנית כיון שכל החיוב הוא בשעת חימום, [וכן כתב לדינא שול"ת מנחת שלמה ח"א סימן עג חזו"ע ד' תעניות עמ' תמ, וכן כתב הגר"ש דבילצקי זיע"א בקונ' אחר כתלנו אות י', וכן כתב בשול"ת תשובות והנהגות ח"א סימן של"ד].

קריעה בתוך שלושים יום

שאלה: היה בכותל, ושוב הגיע לאחר שבוע לכותל, האם צריך לחזור ולקרוע.

תשובה: בתוך שלושים יום, אינו חייב לחזור ולקרוע. (שו"ע סי' תקס"א ס"ה).

חיוב הקריעה לתושבי ירושלים

שאלה: האם מי שגר בירושלים חייב לקרוע.

תשובה: תושבי ירושלים שדרים בירושלים, אף אם עבר עליהם שלושים יום שלמים, שלא ראו את הכותל אינם צריכים לקרוע, כיון שהם קרובים וסמוכים למקום בית המקדש. ולכן אף מי שמתגורר בירושלים החדשה פטור מלקרוע, אם רגיל ללכת לכותל, אבל אם אינו רגיל ללכת לכותל, לכתחילה כשרואה את מקום המקדש, צריך לקרוע.

מקור: כתב בשול"ת הרידב"ז (ח"ב סי' תרמו) שהדר

בירושלים חייב לקרוע כיון שבכל שעה שרואה את מקום המקדש מתחדש עליו עגמת נפש, ומ"מ כתב שאין העם נזהרים בזה, והו"ד בברכ"י (שם) שהדר בירושלים צריך לקרוע, אך מ"מ לא נהגו לקרוע, וכ"כ בא"ר (שם סק"ח) וכן כתב בספר אר"י שתושבי ירושלים כבר נהגו שלא לקרוע, ונחלקו הפוסקים מה הדין בירושלים החדשה, ובטעם שבירושלים לא קורעים, כתב

שערי שאלות ותשובות המצויות בדיני קריעה על הכותל ומקום המקדש יוסף נה

קריעה על ראיית הרי יהודה

שאלה: האם רואה ערי יהודה כגון את עיר חברון, צריך לקרוע.

תשובה: מעיקר הדין הרואה ערי יהודה צריך לקרוע, אך בזמנינו כיון שיש מקומות ששולטים בהם היהודים, וכן אין אנו יודעים מה הם ערי יהודה נהגו שלא לקרוע.

מקור: בברכ"י (סי' תקס"א) כתב שנהגו שלא לקרוע על חברון, אף שלכתחילה אין לסמוך על זה, ובמשנ"ב (סק"ב) כתב שהרואה את ערי יהודה בחרבנן אפילו יושבין בהן ישראל כיון שהישמעאלים מושלים בהם מיקרי בחורבנן, ולמעשה כתבו הפוסקים שא"צ לקרוע, א]. כיון שבזמנינו האם בישובן ובחורבנן היינו בלא ישוב כלל, וכמ"ש בב"י (ריש סי' תקס"א). ואמנם דעת הב"ח (שם) שבחורבנן היינו בשליטת הגויים, וראה מה שנ"ל לגבי קריעה על ירושלים בחורבנה. ב]. בספר עיר הקודש והמקדש (ח"ג פרק יז עמוד רטו) שהיום לא נהגו לקרוע על ערי יהודה מפני שרובן ככולן לא ידועות ע"ש, ובמועדים בהלכה (עמ' שעא) העיר בדבריו שבזמנינו הם ידועות. ונראה שאף אם נמצא במערת המכפלה, שהיא בחברון, כיון שהיא בשליטת ישראל, וגם יש ישוב יהודי, וכנ"ל שלדעת הב"י בחורבנן היינו בלא ישוב, ולכן אין חיוב לקרוע, וספק דרבנן לקולא. ג]. שבזמנינו שערי יהודה בשליטת ישראל אי"צ לקרוע, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה (ח"ד סימן ע' אות יא) וכ"כ בחזו"ע (ד' תעניות עמ' תלז) שהטעם שנוהגים שלא לקרוע משום שאין אנו יודעים המקום המדויק של ערי יהודה וגם שהיום ערי יהודה בשליטת ישראל, ע"ש, והעירו שבזמנינו 80 אחוז מחברון נמסר לפלסטינים וא"כ יש לקרוע, אך כנ"ל שלא קורעים מחמת שלא יודעים המקום המדויק, ולכן אי"צ לקרוע.

סדר ונוסח הקריעה

הנוהגים לקרוע על העיר העתיקה יאמרו "ערי קדשך היו מדבר ציון מדבר היתה ירושלים שממה", וקורע.

שיכון על הקריעה על ירושלים בחורבנה. ויאמר גם את הפסוקים שאומרים על ירושלים.

מקור: כתב בשו"ע (שם) שהרואה ירושלים בחורבנה אומר בית קדשנו וכו' וקורע. וכתב בכה"ח (שם סק"ד) שיש לקרוע בראיית חומות העיר העתיקה, אך היינו דוקא בחומה שהייתה בזמן הבית ולא בחומה שבזמנינו.

ונחלקו הפוסקים האם יש חיוב קריעה על ירושלים בחורבנה בזמנינו, כיון שעתה ירושלים היא בשליטת ישראל. ודעת רבים מהפוסקים שבזמנינו כיון שהיא בשליטת ישראל אי"צ לקרוע, [וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח או"ח סי' כה אות ד' סק"ג), וכ"כ בשו"ת שואל ונשאל (ח"ג סימן תג), וכן כתב בשו"ת בית מרדכי ח"א סימן לג, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן ע' אות יא, וכ"כ בחזו"ע (ד' תעניות עמ' תלז)].

ואולם רבים מחמירים, בכך, מכמה טעמים, א].

בשו"ת באר משה (ח"ז עמ' שי) כיון שצריך שיהיה מלכות בית דוד, ב]. בספר אורחות רבינו (ח"א עמ' שיח) הו"ד הקה"י שאינו נחשב בשליטת ישראל מכיון שאמריקה מעונינים שנחזיק בעיר העתיקה יעו"ש, ג]. בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סו"ס עג) כתב עוד טעם שצריך לקרוע על ירושלים העתיקה בזמנינו, וז"ל: חושבני דכל זמן שרואים עדיין בעיר הקדש והמקדש כנסיות של נכרים וגם קברי עכו"ם וכו', ואין אנו יכולים למעקר פולחנא נוכראה, עדיין היא בחורבנה. עכ"ל, וכן השיב הגר"ח ק (אשיחה עמ' שסז ד]. כיון שלמעשה אין בכולה ישוב יהודי, וכ"כ בבירור הלכה (או"ח קמא ח"ג סי' תקס"א, עמ' ש"ז), ומכל הטעמים הנ"ל נראה דיש לקרוע, [וכ"כ בספר זכרון בצלאל (עמ' קמד) שלמעשה נראה שיש להחמיר לקרוע על העיר העתיקה גם בזמן הזה, וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סימן שפ"ג) ע"ש וכ"כ במועדים וזמנים (ח"ה סי' שמ"ח)].

ואמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' ע"ח) כתב שאף שמן הדין יש לקרוע, מ"מ נהגו להקל כיון שכעת המקום הוא בשליטת ישראל ונתמעט החורבן, והנח להם לישראל. ע"ש. ועוד נראה כיון שאין יודעים מהם גבולות העיר העתיקה.

בכשרות דתו תורתנו הקדושה זה נקרא מוחזק בכשרות. אבל אם מיקל במצוות ואיסורים אינו נאמן [וכמ"ש בערוך השולחן שם].

שבאים לבדוק את כשרות הכלים, צריכים לבדוק שני דברים.

[א.] את כשרות הכלים, אם צריכים הגעלה או לא, ואם אפשר להגעילם.

[ב.] אם הכלים צריכים טבילה, כיון שישנם הרבה כלים, שצריכים טבילה, אם המקום בבעלות ישראל צריכים טבילה, ויש מקילים בהם כדין כלי סחורה, [ויתבאר להלן] ואם המקום בבעלות גוי כגון בחו"ל, [ואין בכלים חששות איסור, כגון שמשכיר רק ליהודים, או שיש כשרות במקום] הכלים אינם צריכים טבילה. [וישנם עוד פרטים בדיני טבילת כלים, ויתבאר להלן].

רשימת הכלים לפי סדר הא' ב'

אופה לחם

אופה לחם מותר להשתמש בו, כיון שאין בו חשש שלא הפרישו חלה, כיון שאי אפשר לאפות בו יותר מקילו, אמנם צריך להזהר שהוא נקי ואין בו חשש תולעים. ורק במקומות שיש ספק של טריפות או שהכניסו חומרים אחרים, אין להשתמש בו. כיון שאי אפשר להכשירו, וצריך לעשות לו ליבון חמור.

בלנדר

בלנדר, צריך להגעיל את כל הסכינים והפלסטיק, [כיון שאולי השתמשו בו בבשרי או בחלבי רותח, או חתכו בו דבר חריף].

ברזים

אפשר להשתמש כרגיל בברזים. [ויש מחמירים לערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון].

כשרואה את מקום המקדש ישתחוה כנגדו ויאמר "בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה".

ואחר כך יברך דיין האמת "ברוך אתה מלך העולם דיין האמת". וקורע.

ואומר "כי כל משפטי צדק ואמת, הצור תמים פגעלו כי כל דרכיו משפט, א-ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו".

ולאחר מכן יאמר פרק ע"ט מתהילים בכוונה עצומה, ויבכה ויעורר ליבו להתאונן ולהתאבל ולדאוג על חורבן בית המקדש כמי שמתו מוטל לפניו.

סימן י"ב

מדריך לכשרות המטבח בנופש

בירור כשרות הכלים במקומות הנופש

המגיע למקום נופש בארץ ישראל, כגון בצמרים [מתחמי נופש בתי הארחה וכדו'] ואינו יודע מהו כשרות המטבח, ואינו יכול לשאול כעת את בעל הבית, או שאי אפשר לסמוך על בעל הבית, כיון שאינו שומר תורה ומצוות [או שאינו מוחזק בכשרות עי' שו"ע ורמ"א (יו"ד סי' קי"ט ס"א) שנח' האם "עד אחד נאמן באיסורים", צריך שיהיה מוחזק בכשרות, שדעת השו"ע שאינו צריך שיהיה מוחזק בכשרות, ואם אינו חשוד נאמן כדין עד אחד נאמן באיסורין, ודעת הרמ"א שצריך שיהיה מוחזק בכשרות, מ"מ בזמנינו יש להחמיר שצריך שיהיה מוחזק בכשרות. (עי' שו"ת אור לציון חיו"ד פ"ז תשובה ח').]

ומיהו בכלל מוחזק בכשרות, כתב בערוך השולחן (סי' קי"ט סקי"א) שמוחזק בכשרות, אין הכוונה שיהא ירא אלהים מריבם או חסיד וצדיק "אלא כל שמתנהג ע"פ דת ישראל, מניח טלית ותפילין ומתפלל ג' פעמים בכל יום ונוטל ידיו לאכילה ומנהיג את בני ביתו

טאבון

טאבון דינו כ"גריל גז", כמו שיתבאר להלן, אך צריך להזהר לנקותו היטב. ואם קשה לנקותו כמצוי, אין להכשירו.

טוסטר

טוסטר [-לחיצה], אי אפשר להכשירו, אם אינו יודע אם השתמשו בו לבשרי או לחלבי או לנבילות או טריפות. [ובשעת הדחק במקום ספק ואין חשש בסתמא לנבילות וטריפות, ורשום על הטוסאר חלבי, אפשר להשתמש בו בשני כיסויים].

טוסטר אובן

טוסטר אובן, אם מגיע לחום של 250 מעלות, אם משכיר את הדירה מספק אינם שומרי תורה ומצוות, ואין חשש נבילות וטריפות, ע"י שינקה אותו היטב שלא ישאר שם שיורי מאכל, וידליק על 250 מעלות למשך שעה, [ויש מחמירים שטוסטר אובן בשרי שעברו והשתמשו בו בחלבי, אי אפשר להכשירו, כיון שאפשר שדינו כתנור קטן שמלא זיעה, אך מ"מ אף למחמירים אפשר להכשירו ויכול להשתמש בו שהוא מכוסה או במאכל יבש]. אך במקום ספק נבילות וטריפות, או בחו"ל מגוים, דינו כדין תנורים שיתבאר להלן שלכתחילה ראוי שלא להכשירם, ובפרט בטוסטר אובן שמצוי בו הרבה לכלוכים בצדדים וקשה לנקותו היטב.

כוסות זכוכית

כוסות זכוכית, אף אם אינו יודע מה כשרותם, לבני ספרד: יכול להשתמש בהם אף בחם, ולבני אשכנז: אפשר להשתמש בהם רק בצונן, [כשיודע שהם טבולות, ויש מקילים במקומות הנופש, כיון שדינם ככלי סחורה].

כוסות חרס/פורצלן

כוסות מחרס או פורצלן, לבני ספרד: מותר להשתמש בהם ללא הגעלה, כיון שרוב תשמישם בכלי שני, ולבני אשכנז: אין להכשירם. (עי' שו"ע יו"ד סי' ק"ה ס"ב).

כוסות פלסטיק

כוסות פלסטיק אף לבני אשכנז אפשר להשתמש בהם רק בצונן, ואין צורך להכשירם.

כיריים

אפשר להשתמש בכיריים ובחצובות אם הם נקיים, ולשים את הסירים על החצובות, ואינו צריך להגעילם, כיון שכלי אינו בוליע מכלי ללא רוטב (עי' רמ"א יו"ד סי' צ"ב ס"ח ורמ"א או"ח סי' תנ"א ס"ד ומשנ"ב שם סקל"ד, ושו"ת אג"מ חיו"ד ח"א סי' נט ושו"ת אול"צ ח"ג פ"י תשובה ג'). אך להניח עליהם אוכל כגון לקלות חצילים וכדו' יש להחמיר. [ויש מחמירים לנקותם היטב ולעטוף את החצובות בנייר כסף עבה].

אם ישנו קולט אדים במקומות נופש בחו"ל כיון שיש חשש שמשתמשים בו לטריפה, ועולים שם אדים בחום שהיד סולדת בו, יש לכסותו בנייר כסף. [עי' בשערי יוסף הגעלת כלים עמ' פה].

כיורים

מותר להשתמש בכיורים כרגיל, בין בכיורים מנריסוטה/מחרס/חרסינה/פורצלן, [כיון שאין מגיע בליעות מהכיור לסירים ולכלים], ובכיורים מחרס יש מחמירים שלא לשטוף בכיור כלים במים חמים בחום שהיד סולדת 40 מעלות, ולא להשאיר בתוך הכיור כלים שהכיור מלא עם מים למשך 24 שעות. [אך מעיקר הדין בדיעבד מותר, ואכמ"ל].

כיור אחד

הנמצאים במקומות נופש שישנו רק כיור אחד לבשרי וחלבי, מותר להדיח את הכלים החלבים והבשרים באותו כיור, אך יזהר להשתמש רק במים שאינם רותחים בחום שהיד סולדת בהם בכלי ראשון או במים רותחים מהברז, ויזהר שלא להשהות שם את הכלים ביחד (עי' שו"ת מנח"י ח"ב סימן ק').

כירה חשמלית וקרמית ואינדוקציה

כירה חשמלית/קרמית/אינדוקציה, מותר להשתמש בהם נקיים, מכל שאריות מאכל או רוטב של הבישולים הקודמים,

באיסור, צריכה ליבון (עי' שו"ע יו"ד סי' קכ"א ס"ד ובש"ך שם סק"ח) וכיון שא"א לדעת אם השתמשו בה בלא שמן, אין להגעילה. (עי' שו"ע יו"ד שם וסי' תנ"א ס"ד, וערוך השולחן יו"ד שם סקי"א, ובשו"ת אור לציון חיו"ד פרק מ' תשובה ד').

אך בשעת הדחק ובמקום הפסד, שאין מחבת אחרת, אפשר להגעילה, כיון שסתם כלים אינם בני יומם [נראה כמה טעמים, א' כיון שאינה בת יומה כתב ברמ"ע מפאנו סי' צ"ו שדי בהגעלה, וכ"כ בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' קי) ובפת"ש (סי' קכ"א סק"ז) ובחוט שני (פסח עמ' קכט), אך היינו דוקא אם אינה בת יומה, ב' במקום הפסד מרובה וכמ"ש בשו"ע הרב (מהדו"ת סי' קכ"א סקל"ז) ובחכ"א (כלל עד ס"ו) ובביה"ל סי' תנ"א סי"א) ובשערי יוסף הגעלת כלים עמ' כט].

מחבת טפלון

מחבת מצופה טפלון בחו"ל או במקומות נופש שיש לחוש שהשתמשו בו אינם שומרי תורה ומצוות, אין להכשירה, כיון עשוי מטפלון ואי אפשר לעשות ליבון למצופה טפלון, וגם שא"א לדעת אם השתמשו בה במעט שמן, אין להכשירה, (עי' שו"ע יו"ד סי' קכ"א ס"ד, וביה"ל סי' תנ"א סי"א ד"ה מותרת בהגעלה, ושו"ת יורו משפטיך חאו"ח סימן ט"ז).

מיני בר

מיני בר, אם נקי, אין בו שום חשש. [ואף אם השתמשו במים חמים לתו כלי שיש בו איסור, ועולה ממנו אדים, (עי' שו"ע יו"ד סי' צ"ב ס"ח), א' בדרך כלל אין חשש כיון שאינם בחום שהיד סולדת בו, ונתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות בשר בחלב, ב' כיון שדינם כזיעת כלי שני, ואינו אוסר בדיעבד (עי' רמ"א סי' קה ס"ב)]. **ומשום טבילת כלים**, א' ישנם הרבה מיני בר שפטור מטבילת כלים, עם הכשרים או שההרכבה נעשית באר"י או ע"י יהודי, ב' יש להקל כדעת הפוסקים שדינם ככלי סחורה שאי"צ טבילה, [ובצירוף דעות הפוסקים שכלי חשמל פטורים מטבילה, וכמו שיתבאר להלן בדיני טבילת כלים].

מיקרוגל

מיקרוגל שאינו יודע מה כשרותו, אף אם יש ספק או יודע שהשתמשו בו למאכלות אסורות, **לכתחילה יש להכשירו, וצורת הכשרתו**

ואין צריך לחוש שמא השתמשו בהם לאיסור ואי"צ לשים נייר כסף, [א' כיון שעשויים מזכוכית ודינם ככלי זכוכית שאינם בולעים, ב' ואף אם בולעים, דינם כדין כיריים של גז, כיון שאין האוכל נוגע בהם, אך יש להקפיד שיהיו נקיים]. ויש מחמירים לכסות את הכירה חשמלית בנייר כסף, והאינדוקציה במשטח "סיליפלוס" או במתאמי אינדוקציה ממתכת. [וראה מה שנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות הגעלת כלים].

מגבות

מגבות מטבח, מכובסות אפשר להשתמש בהם.

מדיח כלים

מדיח כלים, אם יש חשש שמשתמשים במדיח גם לבשרי וגם לחלבי, וכ"ש במקומות בחו"ל שמשתמשים לנבילות וטריפות, אי אפשר להשתמש באותו מדיח כלים, כיון שאי אפשר לדעת שלפני שהדיחו את הכלים ניקו אותם לגמרי משיירי בשר או גבינה, [כיון שאף למקילים להשתמש במדיח כלים לבשרי או חלבי, רק אם מנקים את הכלים היטב. (עי' שו"ת יבי"א ח"י חיו"ד סימן ד', ילקו"י איסור והיתר ח"ב סי' פ"ו ספ"ו, שו"ת יורו משפטיך ח"א חיו"ד סי' כ"ג)] ולכן המדיח כלים נאסר.

ולכן אם רוצים להשתמש במדיח כלים שאינו יודע מה מצבו, אם המדיח כלים מגיע לחום גבוה של 100 מעלות, ואפשר להכשירו באופן הנ"ל, א' שיפתח את המדיח וינקו היטב מכל שיורי המאכל, [ואם א"א לנקותם היטב יעשה שם ליבון קל], ב' להפעיל את המכונה בלא כלים בשטיפה אחת במים רותחים. ג' לשים בתוך המכונה חומרי ניקוי חזקים שפוגמים את האוכל, (עי' שו"ת מנח"י ח"ב סימן ק', וילקו"י פסח ח"א עמ' שעד מנוחת אמת עמ' תעא, הליכו"מ ביה"מ עמ' שעד). ויש רבים שמחמירים שא"א להכשירו, (עי' שו"ת אג"מ חיו"ד ח"ב ס' כ"ח וכ"ט). [וכן יש אומרים שצריך להחליף את הרשתות כיון שא"א לנקותם היטב (עי' אהלי יסורן פ"ד הערה 87), וראה בארוכה בשערי יוסף הגעלת כלים עמ' קיד].

מחבת [רגילה]

מחבת רגילה שאינה מצופה טפלון אם יש ספק אם היא בשרית או חלבי אפשר להגעילה, או בליבון קל, אבל אם יש לחוש שהשתמשו בה

ולגבי המקציף חלב, באר"י אין לחשוש לאיסור, [כיון שאף חלב רבנות מעיקר הדין אין בו איסור, כנתבאר בדיני כשרות].

מכונת קוביות קרח

מכונת קוביות קרח, אינם צריכים כשרות.

מלחיה

אפשר להשתמש במלחיה מזכוכית אף אם אינה טבולה, אם המלח נמצא שם. [ע"פ דברי המהרי"ל דיסקין שריקון הכלי, אף שהתמלא באיסור, מותר להשתמש בו, ואף במלח שאינו יודע אם כשר, בד"כ אין חשש איסור].

מנגל גריל גז

אם משתמש בגריל גז, במקומות שיש חשש שהשתמשו בו להכשרים שאינו סומך עליהם, מספיק לעשות ליבון קל שידליק את הגריל על החום הכי גבוה, למשך זמן כחצי שעה ויותר, כשיעור שיוכל להאדים, אך אם יש חשש שהשתמשו בו לבשר או חלב, לנבילות וטריפות אם מגיע ל-400 מעלות צזליוס, ידליקו על החום הכי גבוה למשך כחצי שעה, ויש לנקות את הכיסוי של הגריל גז ואח"כ לכסותו בשעת הליבון כדי שגם הוא יתלבן, וכבולעו כך פולטו, ואם לא לבנו אותו יש להזהר שלא לסגור את הכיסוי של הגריל גז, [ויש מחמירים שצריך לעשות ליבון חמור שהוא חום שמגיע ל-470 מעלות לכו"ע, ויכול להשתמש בו אף ללא החלפת הרשת, אך כיון שבדרך כלל לא מגיע ל-470 צריך להחליף רשת, ורק אם הוא חשש רחוק ידליק אותו על החום הכי גבוה, ויכסה את הרשת בנייר כסף או ברשת חדשה וישתמש בו כך. (שמעתי מהגרע"פ)].

מנגל חד פעמי

מנגל חד פעמי, אם משתמש בו רק פעם אחת אינו צריך טבילה, [ואף הרשת אינה צריכה הגעלה, ולמחמירים להגעיל כלים חדשים אפשר להגעילה ע"י שיניח אותה על האש לדקות ספורות, עד שתתחמם].

מנגל גחלים

מנגל גחלים אם נמצא במקום שומרי תורה ומצוות, וכל החשש שלא השתמשו בו להכשר שאינו מהדרין, אין צריך להכשירו. [וכמו

כך, א' לחכות 24 שעות שלא השתמשו, ויש מקילים בכך, ב' לנקות היטב הצלחות והדפנות, ג' להניח בתוכו כוס עם מים רותחים עם סבון שפוגם כגון אמה, ד' הצלחת אינה צריכה הכשר, כיון שעשויה מזכוכית, אך ינקה אותה היטב מכל לכלוך, ה' להפעיל את המיקרוגל עד שהמים מתאדים בד"כ 10-15 דקות. וראוי להשתמש בכיסוי, ולגבי הצלחת, לבני ספרד: אינה צריכה הכשר, כיון שעשויה מזכוכית, ולבני אשכנז: מועיל הכשר כיון שבד"כ אין מניחים עליה אוכל, אך במקומות נופש כיון שאינו יודע מה היה צורת השימוש שבה, יש לשפוך עליה מים רותחים. (עי' קובץ מבית לוי ח"ז עמ' עה, שו"ת תשו"ה ח"ב סי' ריב)].

ואם אינו יכול להכשירו, [כגון בשימוש באופן חד

פעמי או במקומות עבודה וכדו'] יכול לחמם את

האוכל בשני כיסויים [המאכל בתוך קופסה ועטוף בניילון נצמד] (עי' שו"ע יו"ד סי' ק"ח ס"א ורמ"א שם סי' צ"ב ס"ח, כיון שיש בו דין זיעה, והגר"צ אבא שאול זצ"ל בשו"ת דרשת וחקרת ח"ב יו"ד סי' ד' אות ב', ובספר הלכות פססח פט"ז הערה קנו בשם הגרמ"פ ובקובץ מבית לוי ח"ז עמ' כה). [ואף שיש מקילים שמעיקר הדין אף אין צריך להכשירו, כיון שהזיעה של המיקרוגל מתקררת עד שמגיעה אל הדפנות, ולכן אין צריך להגעילה. (שו"ת להורות נתן ח"ז סימן סב) מ"מ לאחר המחקרים הדפנות מתחממות, ולכן יש להכשירו (קובץ נתיבות הכשרות חט"ו עמ' 66). **אך יש מקילים שא"צ לחכות 24 שעות כדי להכשירו.** (עי' ילקו"י פסח ח"ב סי' תנ"א ס"י). [ויש מחמירים שאינו מועיל לו הגעלה כלל, אם יש חשש שהשתמשו בו לשאר איסורים, (קובץ נתיבות הכשרות שם בשם הגריש"א) ובשערי יוסף הגעלת כלים עמ' צב].

מכונת קפה

מכונת קפה מותר להשתמש בה, לכו"ע, אם ידוע

שהשתמשו במכונה רק עם קפסולות של קפה בלי טעמים, אך אם לא ידוע במה השתמשו במכונת קפה, יש מחמירים שלא להשתמש בהם, אך להלכה אפשר להגעילם צריך לנקות את המכונה היטב מכל שיירי מאכל, ואח"כ יש להגעיל את כלי ההכנה של המכונה, והמקציף של החלב, [וישנם מכונות שאפשר להגעילה ע"י הפעלת תוכנית ריקה, ע"י שירוקן קפסולה, ויפעיל את המכונה, תוכנית אחת].

להגעילו שמא חתכו בו פירות של טבל או שביעית, ויש בו דוחקא דסכינא (עי' ש"ך יו"ד סי' צ"ד סקל"א) אך הוא חשש רחוק מאוד].

סירים

סירים שאינם מצופים טפלון, [שאינו יודע אם השתמשו בהם לבשרי או לחלבי] מותר להשתמש בהם רק ע"י הגעלה, ואפשר להגעילם בב' אופנים, א' הגעלה בכלי ראשון, ירתיח את הסיר עד למעלה עד שהמים יבעבעו, ולשפוך עליו מים רותחים מיחם שישפוך לכל הצדדים (עי' שו"ע סי' תנ"ב ס"ו), ב' הגעלה בתוך כלי, ויקח את הסיר הקטן ויגעיל אותו בתוך הסיר הגדול, שימלא אותו מים עד למעלה, ויחמם אותו לחום הכי גבוה, ויכניס חצי מהסיר, ואח"כ יכניס עוד חצי, (שו"ע סי' תנ"א ס"א). ואין צריך לפרק את הידיות בסירים שבזמנינו שהידיות מחוברות היטב, אך צריך לנקות היטב את החריצים שבין הידית לסיר

מ"מ במקומות של אינם שומרי אף ע"י הגעלה אין ראוי להשתמש בהם, א' כיון שבצימרים וכדו' באים הרבה אנשים ויכול להיות שהשתמשו בהם לבשל נבילות או טריפות, או פעם אחת בישלו בהם בשר ופעם אחת חלב, ב' כיון שלכתחילה יש לחוש שהכלים צריכים טבילה, [אך בכלים בבית הגוי אין חשש זה, כיון שנמצאים ברשות הגוי]. לכן לכתחילה צריך להביא להביא כלים מהבית לצימר.

סירים שמצופים טפלון, שאם הם מאינם שומרי תורה ומצוות או גויים, שיש חשש שהשתמשו בנבילות וטריפות, דינם כמחבתות שמצופות טפלון שכיון שיש חשש שהשתמשו בהם במעט שמן, וצריכות ליבון חמור שא"א להכשירם. אמנם הוא רק חשש בהכשר שאינו סומך עליו, אפשר להכשירם.

סכו"ם

סכו"ם, אם אינו יודע אם הוא בשרי וחלבי, אי אפשר להשתמש בהם רק לאחר הגעלה וטבילה. [וצורת הגעלתם, כף/כפיות, שמשתמשים בהם בכלי שני, אפשר להגעילם בתוך ספל של מים רותחים, בסכינים/מזלגות, לבני ספרד: מעיקר הדין אפשר

שיתבאר להלן לגבי תנורים]. אך **אם נמצא במקום של אינו שומרי תורה ומצוות**, כיון שיש חשש שבלע איסור, וצריך ליבון חמור, וא"א להגעיל את הרשת, א"א להשתמש במנגל, אלא א"כ מחליפים לרשת חדשה כגון רשת ממנגל חד פעמי. אבל מותר להשתמש בבסיס של המנגל אף ללא הגעלה, [כיון שאין בליעה עוברת מכלי לכלי ללא רוטב, וגם הדלקת המנגל בגחלים לפני השימוש מכשירה את המנגל וכבולעו כך פולטו]. אך יש מחמירים שאף את הבסיס של המנגל צריך להכשיר, ע"י שימלא את כולו גחלים ויביעירם כיון שנחשב ליבון חמור ואת שפת המנגל יעטוף בנייר כסף עבה.

ואם אין רשת חדשה, יש לעטוף את הרשת בב' ציפויים של נייר כסף, [כיון שאין בליעה עובר מכלי לכלי ללא רוטב]. ויש להזהר שלא יקרע הנייר כסף באמצע השימוש.

מנגל חשמלי

מנגל חשמלי, אם השתמשו בו אינו שומרי תורה ומצוות או בחו"ל, כיון שצריך ליבון חמור, ואי אפשר להכשירו כיון שאי אפשר ללבן את גופי החימום.

מעבד מזון

מעבד מזון, דינו כבלנדר וכנ"ל.

מצנע

מצנע בחו"ל או מאינו שומר תורה ומצוות כיון שיש חשש שהשתמשו בו באיסור אי אפשר להכשירו, [ואף שמשתמשים רק לחם, כיון שהלחם ללא כשרות יש בו הרבה חששות כשרות, הפרשת חלה, קמח אינו כשר, חומרים שאינם כשרים ועוד] **אבל אם הוא ספק כגון שמשכיר את הדירה משומר תורה ומצוות**, אין לחשוש שהשתמשו באופן האסור, [כיון שמשתמשים בו רק לחם לחם, ורק לאחר מכן מורחים עליו אוכל, אין לחשוש לאיסור].

מקלף

מקלף אפשר להשתמש בו אף אם לא ידוע למה השתמשו בו, [אך לדעת המחמירים בטבילת כלי סחורה, צריך להטבילו, ויש מחמירים אף שצריך

צלחות מפלסטיק, לבני ספרד: מועיל הגעלה בכלי שני, וכבולעו כך פולטו, ולבני אשכנז: אף שצריכים הגעלה בכלי ראשון, מ"מ מחמירים שלא להגעיל כלי פלסטיק.

פותחן

פותחן נקי אפשר להשתמש בו, [אף אם אינו יודע למה השתמשו בו].

פחמים

אין להשתמש בפחמים שלא יודע אם השתמשו בהם באיסור, אך במקום ספק אפשר להקל, [עי' בשו"ת אערוך שולחן (סימן י"ב) שכתב שכיון שהאש דולקת כל הזמן וכל שומן שנוטף מיד נשרף מה שנגע בפחמים טעמו פגום, ומ"מ לכתחילה יש להחמיר בזה, אך במקום ספק או בהכשר שאינו מהדרין יש להקל].

פלטה חשמלית

פלטה חשמלית, מותר לחמם עליה סירים, אם היא נקייה, ואם רוצים לחמם עליה חלות, צריך להניח על הפלטה נייר כסף עבה, [או להדליק את הפלטה למשך שעה].

קומקום ומיחם חשמלי

קומקום/מיחם חשמלי, ואין לחשוש שמא עירו מתוכו לדבר איסור או שמא חימומו/המיסו בתוכו מאכל האסור באכילה.

קרש חיתוך

קרש חיתוך מפלסטיק/עץ אפשר להשתמש בו בצונן אם הוא נקי, אך אין לחתוך בו דברים חריפים.

שולחנות

שולחנות בין זכוכית ובין שיש, אפשר להשתמש בהם כשהם נקיים.

שיש

שיש בין שעשויים משיש או שיש קיסר או משטחי גירסוטה, כשהשיש נקי מותר להניח על השיש סיר חם, בין במקומות אירוח באר"י מאינם שומרי תורה ומצוות ובין בחו"ל,

להכשירם בכלי שני, ולבני אשכנז ויש מחמירים מבני ספרד: להכשירם בכלי ראשון].

סכין

סכין אין להשתמש בו ללא הגעלה, ואם משתמש בו רק בצונן כגון לחתוך לחם או פירות, די לנקותו בצמר פלדה או בסקוצ' ברייט. [ויש מחמירים (הגריש"א, דבר חריף פ"ח הערה נג, חוט שני פסח פ"י פי"ח סק"א)]. אם עבר והשתמש ללא נעיצה, אם הסכין אינו בן יומו בדיעבד אינו נאסר, [ואף בדבר חריף, כיון שאינו בן יומו אינו נאסר לדעת השו"ע, ועוד כיון שרוב תשמישו בצונן ועוד טעמים, ואכמ"ל].

סקוטש

כיון שראוי לייחד סקוטש לחלבי וסקוטש לבשרי, [מחמת שהרבה סעמים בהם מצויים בהם שיורי מאכל ושוטפים את הכלים במים רותחים]. אך הנמצא במקומות נופש ויש שם סקוטש שאינו יודע למה השתמשו בו, לכתחילה יזהר להשתמש בו רק במים שאינם רותחים בחום שהיד סולדת, [אך בדיעבד אינו נאסר, מחמת כמה טעמים והוא חשש רחוק].

ציפסר

ציפסר, אם יש חשש שבישלו בו מאכלים שאינם כשרים או טריפות, כיון שקשה להכשירו א"א להשתמש בו. [ראה מה שנתבאר לגבי פסח בשערי יוסף פסח].

צלחות וכלי הגשה

צלחות/כלי הגשה מזכוכית, לבני ספרד: מותר להשתמש בהם אף בחם, ולבני אשכנז: אפשר להשתמש רק בקר שיוודע שהם טבולות.

צלחות או כלי הגשה מפירקס או דורלקס או קרול, דינם ככלי זכוכית, [אך יש מקילים שאף לבני אשכנז מועיל הגעלה (שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' פ"ו)].

אך **צלחות מחרס/חרסינה/פורצלן** אין להשתמש בהם, משום בליעות איסור, ואף אי אפשר להגעילם, (שו"ע סי' תנ"א ס"א וסכ"ג ומשנ"ב שם ס"ק קסג).

סימן י"ג

דיני טבילת כלים במקומות הנופש

א. בצימר/בית מלון, לכתחילה מחמירים שהבעלים צריכים להטביל את הכלים, בלא ברכה. אך רבים מקילים שדינם ככלי סחורה, יש להם על מה לסמוך, [ועכ"פ ראוי שיקנו את כל הכלים לגוי, ויחזרו וישאלו ממנו] ולכן רבים שנמצאים במקומות הנ"ל אף בבעלות יהודי, אינם צריכים לברר את הכלים הנ"ל טבולים.

ב. אכילה במקומות הנ"ל שהכלי אינו טבול, יש מחמירים [מבני אשכנז] אם יודע שהכלי אינו טבול, לאכול רק בחד פעמי, [או שכבר מזגו לו יכול לאכול], אך מ"מ אם אין אפשרות אחרת לאכול, [כגון בצלחות ומזלגות וקומקום חשמלי] אפשר לסמוך על דעות הפוסקים שדינם ככלי סחורה, ולאכול מהם, [אף אם לא מזגו לו] 53.

ג. במקום ספק, אם בעל הצימר או הבית מלון הטביל את הכלים, אפשר להקל שאינו צריך טבילה.

ד. כלי סחורה [וכן במקום שאין עומדים לשימוש אישי כגון במשרדים וכדו'] שהם כלי חשמל, לבני ספרד: אפשר להקל שאינם צריכים טבילה⁸⁸, ולבני אשכנז: לכתחילה יש לעשות בהם פירוק מעשה אומן ע"י יהודי, ובדיעבד כיון שאינם טבולים אפשר להקל שאינם צריכים טבילה. [ועכ"פ אך לבני ספרד יש לחוש לכתחילה לפוטרים מטבילה ע"י פירוק מעשה אומן]⁸⁹. ולכן מכוונות של פופקרן/סוכר/ ברד/מכשיר להכנת נקנקיות/פורס לחם בחנות. אם עומדים לשימוש בחנות, שרבים מקילים בכלי סחורה, שאינם

מגויים אם הוא נקי אין צריך לחוש, אך יש להקפיד שלא להניח על השיש אוכל חם ללא כיסוי. [א' כי בדרך כלל לא מצוי שיהיה שם איסור, והולכים בכלי אחר רוב התשמישו בצונן, ב' כיון אין עובר בליעה בלא רוטב ואף שיש מחמירים מ"מ אינו מעיקר הדין, וא"כ נראה דלדינא אי"צ עירוי במים רותחים], ויש מחמירים במקומות שמשכיר את הדירה מאינם שומרי תורה ומצוות, או מגויים שלא להניח על השיש סיר רותח, או להכשיר את השיש בעירוי מכלי ראשון או לכסות את השיר בנייר כסף עבה.

תנורים ותבניות ורשתות

תנורים ותבניות ורשתות, במקומות נופש באר"י, אם יודע שהבעל בית שומר תורה ומצוות ויודע שהתנור בשרי, אין צריך להכשירו, ואם הוא דתי, ואף של אינו שומר תורה ומצוות כיון שבדרך כלל אין חשש שהשתמשו בו לנבילות וטריפות, יש להדליקו על חום הכי גבוה, למשך כשעה, ולהשתמש רק בתבניות אלומיניום או בנייר אפייה עבה, או שישתמש בתנור בשני כיסויים.

אבל במקומות נופש בחו"ל שמשכירים דירה מגויים, אף שלכתחילה ראוי שלא להכשיר את התנור, ואין להשתמש בו, אך במקום הצורך אפשר להשתמש בתנור, וכבולעו כך פולטו. (עי' שו"ע יו"ד סי' קכ"א ס"א, ובספר אהל יעקב תערוכות עמ' תרצב, ובהגעלת כלים עמ' שסב בשם הגרש"ק גרוס, ובשו"ת ישא יוסף ח"א חיו"ד סי' כ"ג). [ואף בתנורי טורבו, ואין חוששים לשירי מאכל שנמצאים שם, כמו שמחמירים בפסח, ששאני הכא בדיני בשר בחלב כיון שנותן טעם לפגם מותר].

תנור פירוליטי

תנור עם תוכנית פירוליטי יפעיל את התנור על תוכנית פירוליטי [-ניקוי עצמי] על החום הכי גבוה. ואין צריך להמתין 24 שעות לאחר השימוש בהם, ואף אין צריך לנקותם לפני, אלא אפשר להכשירם מיד לאחר השימוש מהבשרי או מהחלבי. [ויש מחמירים לייחד תבניות נפרדות לבשרי ולחלבי, ויכניס את התבניות בתוך הפירוליטי].

⁸⁸ . כנתבאר בהרחבה בספר שערי יוסף הלכות טבילת כלים, שמעיקר הדין כלי חשמל פטורים לגמרי מטבילת כלים, ולדעת הב"י פטורים כדין כלי סחורה, ורק טוב להחמיר, ולכן כיון דיש ספק ספיקא פטורים, אך מ"מ אם אפשר בקלות יקנה לגוי באודיתא.

⁸⁹ . כנתבאר בסוף ספר מקווה ישראל במכתב הגרמ"מ קראפ שליט"א שכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

הכלים אלא כשמשמש הוא בעצמו בכלים, וכ"כ בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ו סימן נ). וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת (תליתאה ח"ג סי' כב) והו"ד בשו"ת שרידי אש (חיו"ד סי' כא אות ד'). וכ"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סימן ה' אות קלו) ובשו"ת לבושי מרדכי (חיו"ד סי' פ"ג אות ג'), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן מד). ואף שיש אומרים קשה להסתמך על קולת הדרכי תשובה, כיון שכל ההיתר הוא בכלי סחורה שהם בעצמם עומדים לסחור בהם ולהשכיר אותם, משא"כ בכלי שעומד לשימוש אכילה ושתיה, וכ"כ בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג ס"ס כב) ובשו"ת עמק התשובה (ח"ח סי' קכא). ובשו"ת אור לציון (חיו"ד פרק לט תשובה טו) וכתב שם שאין בזה היתר אלא בשעת הדחק למיקל יש לו על מה לסמוך. ולפי"ז יש יותר קולא בכלי קיטרינג, שאינם צריכים טבילה, כיון שעומדים להשכרה. וכ"כ להדיא בדע"ת (יו"ד סי' קכ ס"ח ד"ה ויש מי שאומר), ובשו"ת הראשון לציון (ח"א חיו"ד סימן ו'). אך למעשה אפשר להסתמך ע"ד הדרכי תשובה ועוד, כיון שדעת כמה ראשונים שחיוב טבילת כלים הוא רק מצוה, ואינו איסור, וכן מוכח ממה שנפסק להלכה שאם השתמשו בכלי שאינו טבול, מותר להשתמש בו. ויש לזה עוד ראיות ואכמ"ל, ולכן כיון שאינו מצוה שלו, יכול להשתמש בכלי סחורה.

ז. עוד טעם כתב בשו"ת מנחת שלמה (מהדו"ת סי' סח אות ב') שבבית מלון או במקום אחר שנותנים לו אוכל, מותר להשתמש בכלי, כיון שעתה אינו יכול ללכת לטבול אותו, כיון שהאיסור השתמשות הוא רק מדרבנן, יכול להשתמש בו כעת בלי טבילה. אך יש לדחות דאף בשבת נימא שהוא אנוס, אך יש לחלק דשאני בשבת שהוא בעלים הכלי, משא"כ הכא, ובצירוף דעת הפר"ח ועוד שפטור.

ח. בשו"ת פרי השדה (ח"ב סי' קט) כתב שהקונה צלוחית עם מי סודה או שכר אינו צריך טבילה, כיון שאינו מתכוון לקנות את הצלוחית אלא רק כשואל, וא"כ האוכלים במקום שלא טבלו את הכלים י"ל דאיסורא לא ניחא ליה דליקני.

ט. עוד צירוף כתב בשו"ת מנחת אשר (ח"ג סימן ס') בהרבה בתי מלון שהוא חברה בע"מ, ואפשר שאין חייבים בטבילת כלים, כיון שהתורה לא ניתנה לגופיים משפטיים וכנ"ל.

י. עוד יש לדון שעד כאן כל החיוב טבילה הוא על המקומות, אבל עצם השימוש אין איסור, וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן שנו"ו) להוכיח בדעת החזו"א.

ומ"מ הסכמת הפוסקים בשם החזו"א להחמיר, וכ"כ בספר טבילת כלים (כהן, פ"ג הערה כד), וכן הורה הגריש"א בספר אשרי האיש (יו"ד פ"ט אות נז) והגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי (חלק טו עמ' פג) ובחוט שני (טבילת כלים סקי"ח) ועוד.

צריכים טבילה, ויש להם על מה לסמוך, מ"מ לכתחילה יש לפוטרו מטבילה, וכנ"ל, ומ"מ אם כבר מזגו לו, אף שהכלי אינו טבול, יכול לאכול, [כיון שדינו כריקון וכנ"ל]⁹⁰.

⁹⁰. לגבי כלים העומדים להשכרה כגון כלים של קיטרינג או גמ"ח השכרת כלים, הכלים חייבים בטבילה בלא ברכה, כדין שואל את הכלים מישראל, וכמ"ש באיסור והיתר הארוך (אות פט) והו"ד בט"ז (שם סק"י), [ושם תמה על הרמ"א שלא פסק דין זה לדינא] ובש"ך (שם סקט"ז). אבל דעת הפר"ח (סק"ב) לדייק מדברי הב"י (סי' קכ ס"ח) והשו"ע, שפטור מטבילה, כיון שהראשון לא לקחו לצרכי סעודה, ולכן השני שהוא שואל אצלו פטור מטבילה, כיון שכל חיוב טבילה היינו דוקא אם הראשון קונהו לצרכי סעודה, ולכן השואל כלים מחנות כלים לצורך סעודה, יכול להשתמש בהם בלא טבילה. ומצינו עוד כמה צדדים להקל.

א. כיון שפסקינן כדברי הפר"ח, וכמ"ש בפת"ש (שם סק"ט) כתב בשם הבינת אדם (שער או"ה סי' ס"ה) כתב כיון שהרמ"א לא פסק דברי האיסור והיתר, וגם הפר"ח חולק ע"ד הט"ז והש"ך שבשואל מיהודי אינו צריך טבילה, ולכן בסעודות גדולות שיש חשש שישברו, במקום צורך, או שאין זמן, כגון בערב שבת, אפשר להקל שאי"צ טבילה. [ואפשר שכמו שנתבאר לגבי כלים חשמלים, שלא יתכן שיהיה חיוב טבילה, כיון שיהרסו, א"כ ה"ה לכלים אלו, אך למעשה קשה להקל מצד זה].

ב. עוד כתב בחכ"א שם שאפשר שכל מה שיש חיוב מדרבנן במשאל כלים, ליהודי, בכלים שחייבים מדאורייתא משא"כ בלי זכויות שהוא מדרבנן.

ג. עוד אפשר שבזמנינו הרבה צלחות הם מפורצלות, [כיון שקשה להטבילם] ולכמה דעות מהפוסקים אי"צ טבילה, ואפשר לסמוך על דעות הפוסקים הנ"ל, בצירוף דהוי כלי סחורה. [משא"כ בכלי מתכת כגון סכו"ם אפשר להטבילו בקל בתוך רשת מיוחדת, משא"כ בצלחות שיש חשש שישברו].

ד. הרבה פעמים דינו כשוכר, אם משלם לו על כל כלי שנשבר, וכמ"ש בפת"ש [שם בשם תשובות חינוך ב"י סי' נ"ב], ובדרכ"ת (שם סק"ע) ועוד, ואפשר לצרף דעת הפר"ח ועוד שפטור מטבילה.

ה. בערוך השולחן (סקמ"ה) כתב שהמנהג שלא להטביל לא כלי ברזל ולא כלי זכוכית, ויש לסמוך ע"ד המתירים.

ו. בדרכ"ת (שם) כתב להסתמך על הסברא שכלי סחורה פטורים מהטבילה, כיון שלא חייבה התורה, לטבול את

סימן י"ד

שאלות המצוית ביורה דעה

הזמנת אוכל כשהשליח אינו שומר תורה

ומצוות או גוי

שאלה: האם מותר להזמין אוכל בשרי, מוולט או תן ביס, ואינו יודע אם המשלוחן שומר תורה ומצוות או גוי, [והוא נוגע להרבה בנות חרדיות שיוצאות לשוק העבודה ומקבלות כסף כל חודש להזמנת אוכל לעבודה].

תשובה: לכתחילה יש להזמין אוכל בשרי

ממקום שישלחו את האוכל ע"י משלוחן שומר תורה או מצוות, ולא ע"י גוי או חילוני, אלא א"כ האוכל יהיה סגור בשני חותמות ושקיות של המסעדה [כמצוי בדרך כלל] או שהאוכל חתום בחותמת כשרות, שבזה אין איסור בשר שנתעלם מן העין, ומ"מ אף אם הזמין באופן האסור [והאוכל אינו סגור] אפשר לאכול את האוכל.

ומ"מ כנ"ל שלדעת הפר"ח ועוד מעיקר הדין מותר להשתמש בכלי סחורה ללא טבילה, ורק טוב להחמיר, וכן צידד בשו"ת יחו"ד (ח"ד סימן מד) ובשו"ת יב"א (ח"ז חיו"ד סי' ט' אות ג'), מבואר דיש להחמיר בזה, וכ"כ גם בהליכו"ע (ח"ז עמ' רסא בהערה). אך יש מחמירים גם בקיטרינג או בגמ"ח להשכרת כלים, כיון שיש לחוש לדעת הט"ז והש"ך שצריכים טבילה.

ויש שכתבו שלפי החוק, כל בעלי העסק חייבים לטבול את הכלים. ומ"מ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רנ"ח) כתב שנתברר שכל המלונות והמסעדות במציאות לא מטבילים את הכלים ע"ש, ולאחר הבירור, מקומות כגון מסעדות אולמות ובתי מלון בכשרות בד"ץ העדה החרדית, כל הכלים טבולים בהשגחתם. ולגבי שאר ההכשרים, נערך כעת בירור, וצריך לבדוק.

ונראה פשוט שאף אם חיוב טבילת כלי סחורה הוא מדרבנן או בכלים שהוא מדרבנן, כיון שיש לו מתירין, א"כ חייב לברר, ויש לדון אם חייב לברר גם בהפסד ממון, כגון באולם שידעו שלא טובלים את הכלים, ואז יצטרך לבטל את האירוע, ויש לדון אם בכשרות מהדרין, הרי זה יהיה מקח טעות, וע"פ המבואר בשו"ע (חו"מ סי' רל"ב), כיון שבג"ד אפשר שאינו רק חומרא.

מקור: אף באינו שומר תורה ומצוות יש לחוש

שמא יחליף את האוכל. (עי' שו"ע יו"ד סי' קי"ח ס"א וס"ח, וסי' קי"ט ס"ז ובכה"ח סי' קי"ח סק"ו וסקפ"ג וס"ק קיא)

אף שיש להסתפק אם דינו כתינוק שנשבה, שייך איסור של בשר שנתעלם מן העין, שבשו"ע יו"ד סי' קי"ח ס"ח כתב "הלוקח בשר ושלחו ביד אחר מעמי הארץ נאמן עליו אע"פ שאינו מוחזק בכשרות ואין חוששין שמא יחליף, ויש מי שאומר שאם הוא חשוד לאכול דברים שאין דרך הרבים להקל בהם, אף הוא חשוד להחליף". וה"ה במי שאינו שומר תורה ומצוות, ועוד נראה לפי המבואר בשו"ע סי' קי"ט ס"ז שדינו כחשוד, וא"כ דינו כגוי. וכן הורו הפוסקים לכתחילה בתורת חומרא, שהחשוד על הדבר אינו נאמן, אך מ"מ יותר קל, וכ"ש אם השליח מקפיד על כשרות, וכמו שהו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר רשומי אהרן (ח"א סי' קיח אות ב').

ואמנם יש לצדד כאן כמה צדדים להתיר. א.)

בזמנינו שיש אפשרות לעכוב אחרי השליח דרך המחשב, אם יש כאן היתר שמבואר בשו"ע סימן קי"ח ס"ז שאם שלח על ידי גוי בלא חותם אם אותצו מקום מעבר לרבים, מותר, הוא ירא שמא יראנו אחד מהעובדים ויתפס עליו כנגדו, ואף שברכב היתר זה אינו שייך (עי' שו"ת מבי"ט ח"א סי' ר"ח ד"ה אבל נוכר ושו"ת בית שלמה יו"ד ח"א סי' קפ"ז ד"ה אלא לגבי השולח בספינה או ברכבת) מ"מ בזמנינו רוב המשלוחים הם ע"י אופנוע, ואף אינו לכתחילה וכמ"ש בשו"ע שם, מ"מ בט"ז שם סק"א כתב בשם התורת חטאת כלל לב ס"ט שבשכונת ישראל יש להתיר ושכן נהגו, וכן כתב בחכמת אדם כלל ע' ס"ח, ובערוך השלחן סכ"ו, ויש שדנו שהאופנוע יכול ללכת למקום צדדי, וגם בזה י"ל שאפשר לעקוב אחריו כל הזמן.

ב.) עוד י"ל שאין לו הנאה ורווח בהחלפת הבשר

כמבואר בשו"ע ס"י, וגם יש לצדד שפרנסתו ע"י זה כמ"ש בפרי חדש סי' קי"ח סק"ח ד"ה תשובה, ואף שהרבה אחרונים חלקו ע"ד מ"מ אפשר לצרף דבריו במקום ספק, עי' בית שלמה שם, ושו"ת אבני צדק יו"ד סי' נד ומנחת פתים סי'

תשובה: אם אין אפשרות אחרת מותר להכנס למסעדה או לחנות בתחנת דלק שמוכרים שם גם מאכלים שאינם כשרים לקנות שם דברים כשרים כגון בקבוק מים, אך לקנות קפה שאין בו חששות כשרות וכמו שיתבאר להלן יש להתיר רק עם צמא מאוד. (ע' שו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' מ').

שתיית קוקה קולה בלא הכשר

שאלה: האם מותר לשתות קוקה קולה בלא הכשר.

תשובה: קוקה קולה ואף קוקה זירו, צריכים הכשר, [כיון שיש שם תמציות ממפעל אחר, ולא ידוע מה הרכיבים, אך המקילים יש להם על מה לסמוך כיון שבד"כ רוב הגלצירין הוא מן הצומח, ואף אם הוא מן החי סומכים על ביטול ברוב, (בירור הגרש"ז רווח שליט"א) אך בודאי שאינו לכתחילה, מעוד חששות, אלא א"כ יש על זה כשרות מוסמכת].

קפה ללא הכשר קפה בתחנת דלק

שאלה: האם אפשר לקנות קפה בתחנות דלק וכדו' ללא הכשר.

תשובה: אפשר להקל לקנות קפה שחור או קפה ללא טעמים, ללא הכשר בתחנת דלק וכדו', ואין בו חשש בישולי גויים, ושאר חששות.

מקור: יש בזה חמשה נידונים: א. משום שתיה

בבית גוים, עי' יד אפרים (יו"ד סי' קי"ד) שאסור רק בקביעות שקובע את עצמו לשתיה. ואם שותה בחוץ אין חשש זה לכו"ע, ב. **ומשום בישולי גוים** הרי קימ"ל דאין בישולי גוים בקפה, כיון שהרי הוא נאכל חי, [וכמבואר בחכמת אדם כלל ס"ו ובפתחי תשובה יו"ד סי' קי"ד סק"א]. ג. **ומשום שמא החלב רבנות** מעיקר הדין מותר לשתות חלב אף בכשרות רבנות, א' חשש טריפה, ובזה מעיקר הדין אזלינן בתר רובא, ב' משום חלב נכרי, בזמנינו אין חשש כיון שיש מצלמות והוי כנכנס ויוצא, ג' חליבה בשבת, אזלינן בתר הרוב, ד' משום מסייע, תליא במח' הש"ך והדגול מרבבה יו"ד סי' קנ"א, ולכן אין בזה איסור. ד. **ומשום**

קל ס"ד ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' שע"ב, וכן כתב בנ"ד מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' רכ"ח בשם הגרשז"א האם מותר לשלוח ממוסד אחד למוסד אחר קדירה עם בשר מבושל עבור התלמידים שם ע"י שליח חילוני שיש לו רכב בלי שישראל שומר תורה ומצוות מלווהו ובלי חותם בתוך חותם, וכתב שם שהציע את השאלה להגרשז"א זצ"ל והשיב בפשיטות שמותר ואין צריך לחוש כלל שמא יחליף בשר כשר בנבילה, והוסיף גם משום שירא הנהג שיפטרו אותו אם יתפשו אותו שמחליף את הבשר, עכת"ד.

ג. ועוד אפשר לצרף בזה עמש"כ הראשונים הריב"ש והרשב"ץ והו"ד בכה"ח שם ס"ק פט שאפשר חסמך על כתב הכשר החתום ביד בי"ד, וא"כ ה"ה הכא שאפשר להסתמך על הקבלה של בית העסק.

ד. עוד אפשר לומר בזה שכל האיסור של בשר שנתעלם מן העין הוא דוקא בגוי, אבל ביהודי אף שאינו שומר תורה ומצוות אף שהוא חשוד מ"מ לא מצינו בפוסקים ששייך בו הדין של בשר שנתעלם מן העין, ועם על הצירופים הנ"ל נראה שמעיקר הדין יש להחמיר בזה, אך מ"מ היכא דאפשר ראוי להקפיד בזה, אך מ"מ אם כבר נשלח אם אינו שומר תורה ומצוות ואף עם גוי מותר לכתחילה לאכול את האוכל.

ה. עוד נראה להקל אם ניכר שלא שינו ונגעו באוכל, וכמו שנתבאר בשערי יוסף הל' עובד זר בבית הישראל בדיני בשר שנתעלם בעין, וכן הביא בנ"ד בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפד בשם הגר"א נבנצל שליט"א, [וע"ע בדבריו בשו"ת מציון תצא תורה עמ' רנ] וכע"ז הביא שם בשם בעל האבני ישפה כיון שהאוכל מבושל שונה ממקום למקום וכל מטבח עושים בסגנון שלו הרי הוא כמו סימן ע"ש.

קניית בקבוק מים במסעדה לא כשירה

שאלה: האם מותר לקנות בקבוק מים וכדו' במסעדה לא כשירה.

אצלו פטור מטבילת כלים. (עי' קצות השולחן ח"ח סי' קמ"ו, ובשו"ת רבי עקיבא יוסף חיו"ד ח"ב ס"ל ד"ה ושמעתי).
אך רבים מחמירים שלא מועיל לעשות כן. (חוט שני טבילת כלים עמ' נח, והגריש"א בקונ' קיצור הל' טבילת כלים אות לא). [ועכ"פ הסומכים על הקולא שכלי חשמל אינם צריכים טבילה, וצריכים לחשוב בשעת הקנייה שאינם קונים את הכלי].

כניסה לכנסייה ומסגד

שאלה: האם מותר להכנס לכנסייה או מסגד לשם טיול.

תשובה: אסור להיכנס לכנסייה ולמסגד, ואף לחצר, ואף לשם טיול או סיקור אין להכנס. (שו"ע יו"ד סי' קמ"ט וסי' ק"נ ס"א, ובשו"ת חוט המשולש סי' כ"ח). ואף לעשות צרכיו אסור (ש"ך יו"ד סי' רמ"ט).

ולמסגד של ישמעלאים יש אומרים שמותר להכנס כיון שאינם עובדי ע"ז (עי' שו"ת יביע אומר ח"ז חיו"ד סי' י"ב).

והרואה בית ע"ז, יאמר "בית גאים יסח ה'". (שו"ע סי' רכ"ד ס"ג).

הסתכלות על כנסייה

שאלה: האם מותר להתפעל מיופי של כנסייה וכדו'.

תשובה: אסור להסתכל אף על דבר יפה מחוץ לכנסייה, ולכן אין להסתכל מבחוץ על ציורי כנסיות או להתפעל מהבתי ע"ז שלהם משום הרחק מן הכיעור. (הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקונטרס הליכות בין הזמנים עמ' 12).

כניסה לגני הבהאים או מנזר השתקנים

שאלה: האם מותר להכנס לגני הבהאים בחיפה ובעכו, או מנזר השתקנים סמוך לטלזסטון שיש בהם גינות שנעבדו לשם ע"ז.

שהכלי אינו טבול, אין בזה איסור, א' כיון שהוא רק ריקון, והמוכר מכין, ב' כיון שהוא כלי סחורה ודעת הרבה פוסקים שפטורים מטבילה, ג' דעת המנח"ש ועוד שפטור מטבילה כיון שאינו יכולה לטבול, ד' הרבה פעמים הוא כלי חשמל וגם חשובים כמחוברים לקרקע שדעת הרבה פוסקים שפטורים מטבילה. ה]. **ומשום כשרות הסוכר,** לאחר הבירור סוכר אינו צריך כשרות.

שכחו להטביל את הרשת של המנגל

שאלה: שכחו להטביל את הרשת, האם יש היתר להשתמש פ"א ולזרוק.

תשובה: הרשת חייבת בטבילה, אף אם משתמשים בה שימוש אחד, ולאחר מכן זורקים אותה לאשפה, אך ישנם ב' אופנים בשעת הדחק אם א"א ללכת ולטבול. [אך רשת של מנגל חד פעמי אינו צריך טבילה].

א]. יש מקילים להפקיר את הכלי, בפני שלושה, ולהשתמש בו בלא כוונה לזכות בו. (עי' שו"ת חדות יעקב מהדו"ת סי' מ"ב) **אך אינו לכתחילה,** [כיון שבשבת לא הזכיר השו"ע להפקיר את הכלי, (שו"ת זכר שמחה סי' קה, שו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א ס"ה אות קלו), אך אפשר ליישב ששני בשבת שנחלקו הראשונים אם אפשר להפקיר], אך בשעת הדחק לשימוש בזמן קצר אפשר ע"י הפקר בפני שלושה בני אדם שאינם קרוביו, [ולא מועיל להפקיר בטלפון] ויכון אח"כ שלא לזכות ברשת, וישתמש בה רק שימוש חד פעמי, [אבל שימוש חד פעמי בלא הפקר לא מהני]. (עי' שו"ת מנח"ש ח"ב סי' ס"ו אות טז, ובשו"ת מנחת אשר ח"ג סי' סא אות ב').

ב]. אם אין אפשרות אחרת, רבים מתירים ע"י הקנאת הרשת של המנגל לגוי בקנין אודיתא בפני שני עדים שהרשת שייכת לגוי פלוני שמכיר. (עי' שו"ע יו"ד סי' קס"ט ו"ז סקי"ד וש"ך סקל"ט, וקצוה"ח סי' קצ"ד סק"ד). ובשעת הדחק, יכול להקנות אף לגוי שמכירו בלא שני עדים, (כדעת הנהניבות סימן מ', וכתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הל' טבילת כלים).

ג]. יש מקילים בשעת הדחק שקונה את הכלי, ולהתכוין שלא לזכות בו שכיון שהכלי שאול

וכן מבואר ממש"כ בבית יוסף בשם רבינו ירוחם, שכתב, נראה לי הדר בפונדק דוקא שנותנים חדר בפני עצמו או עם שותפים ישראלים בפני עצמו או עם שותפים ישראלים בפני עצמם עכ"ד וממילא נראה שדוקא בפונדק שהרי הוא חשיב שהוא גר עם הגוי.

ואולם בשו"ת שבט הלוי (חלק י' סימן קפ) כתב בתשובה "מכ"מ מי שמשלם בפונדק אינו שוכר בית הפונדק דהיינו עצם הבית, אלא משלם עבור הזכות לדור בו וללון בו כפי הסכמת בעל הפונדק, ושכירות ליומא הוא כעין מכר כמבואר במק"א באורך גם אם קיי"ל שכירות לא קניא, משא"כ פונדקאות שלכו"ע אינו כמכר, ולא כעין מכר, וא"כ מי ששוכר דירה, אפילו ודאי אין דעתו להשתקע אם זה ככל דיני שכירות גזרו חז"ל חיוב מזוזה", וכ"כ הגר"ח"ק בפרשה סדורה על מסכת מזוזה סימן נט, והוסיף עוד וכתב שבפונדק מתחדשת השכירות כל יום ובידו של בעל הפונדק להוציא כל יום ולכן לא מיקרי ל' יום רצופים דכל יום היא שכירות חדשה, ובפחות מל' יום לא שייך בו יישוב אר"י דעד ל' יום דרך עראי דר בה עכ"ד. וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' סימן רלט, וע"ע בספר שבות יצחק מזוזה פרק ד' אות ד' בשם הגריש"א זצוק"ל שבית מלון שהתשלום בו על בסיס יומי ולא על בסיס חודשי הרי הוא כפונדק כי מעצם יעודו למלון אין בו קשר בין לילה לילה, יעו"ש, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות מזוזה.

פירות שנקטפים כפרדס

שאלה: הולכים לקטף פירות האם חייבים בתרומות ומעשרות.

א. פירות שנקטפו בשדה או בפרדס, [שבבעלות, אך לא בהפקר כדלעיל] ועדיין לא נגמרה מלאכתם [שלא נאסף כל הקטיפה לתוך ארגזים ומיכלים] מותרים באכילה ארעית בשדה ללא הפרשת תרומות ומעשרות, שאוכלים לאלתר בשדה, ואינו קובע עליהם סעודה,

ב. פירות שנקטפו בחצר מותרים רק לאחר הפרשת תרומות ומעשרות מהפירות, אפילו

תשובה: אסור להכנס שם, ואף יש שהקילו בזה כיון שאינם עובדי ע"ז אך מ"מ ראוי להחמיר בזה. (הגריש"א והו"ד בספר אשרי האיש חיו"ד ח"א עמ' צ"ד, וכן הורה הגרע"פ).

חיוב מזוזה במקומות הנופש

שאלה: המגיע למקום נופש, ורואה שאין שם מזוזה, האם מותר להיות שם.

תשובה: איתא בשו"ע (יו"ד סי' רפ"ו סכ"ב) שהדר ב"פונדק" אפילו בארץ ישראל עד שלושים יום פטור, מכאן ואילך חייב, ולכן מי שנמצא בבית מלון או בצימר וכדו' אף שאין בו מזוזה, עד שלושים יום דינו כ"פונדק" ופטור ממזוזה.

אמנם דירות פרטיות שגרים שם כל השנה ובימי בין הזמנים מושכרות לאחרים חייבים במזוזה.

ובחו"ל אף יותר משלושים יום, מותר לדור אף שאין בו מזוזה.

מקור: איתא בירושלמי (סוף מגילה) הדר בחו"ל והדר בפונדקי ארץ ישראל שלושים יום אינו צריך ליתן מזוזה, הדר בבורגנין שלשים יום צריך ליתן מזוזה, ויעו"ש בפני משה שכתב שהדר בפונדק בחו"ל אפילו שלושים יום אין צריך, ונפסק בשו"ע (סי' רפ"ו סעיף כב) "השוכר בית בחו"ל והדר בפונדק בארץ ישראל פטור ממזוזה שלושים יום, והשוכר בית בארץ ישראל חייב במזוזה מיד משום ישוב אר"י".

ובביאור ההבדל בין שכירות לפונדק, וכתב רש"י במנחות דף מד ע"א שלנים בו עוברים ושבים, וכן כתב בדף לג ע"ב שפונדק היינו בית שלנין בו עוברי דרכים בדרך יעו"ש, וכן כתב במאירי יומא דף י' ע"א וכן חלונות מלון הנזכרות בתלמוד המערב ור"ל פונדקאות העושיות בכרכים ללון שם עובדי דרכים לפעמים באקראי כשאין יכולין להגיע להעיר עכ"ל, ומבואר שפונדק הוא שינה ארעית,

תשובה: קטיף בטבע ומשלם על כך מראש, מ"מ מותר לאכול מהם אכילת עראי מבלי לעשר אותם ואף ששלמו על הפירות מ"מ כיון שקנו אותם שהם מחוברים מ"מ מותר לאכול מהם אכילת עראי בלי לעשר [שו"ע סי' של"א סצ"ו] ושי"ן שם ס"ק קיט] ויש מחמירים בכך שאם אוכל כמה פירות ויכול לקטוף כמה פירות שרוצה [ומקבל סלסלה], אסור אף לאכול אכילת עראי, וצריך להפריש תרומות ומעשרות בברכה, אבל אם קוטף פרי ואוכל ואח"כ קוטף עוד פרי ואוכל פטור מלהפריש תרומות ומעשרות [וכמ"ש במשנה (מעשרות פרק ב' משנה ו') האומר לחבירו הילך איסר זה בעשרים תאנים שאבור לי בורר ואוכל וכו', וברמב"ם בפירוש המשניות שם שהפירות נקבעו למקח ע"י מעשר אם מפרט מה לוקח מהאילן, ולכן כיון שנחשב תשלום על הקטיף הרי חייב להפריש תרומות ומעשרות בברכה וכן הו"ד הגריש"א והגרנ"ק בהליכות שדה (מס' עמ' 26)] ומחמת הספק ראוי לקטוף כמה פירות ביחד ולעשות תרומות ומעשרות בברכה, ואח"כ לאכול.

ערלה בקטיף פירות

שאלה: האם בקטיף פירות יש לחוש משום ערלה.

תשובה: בכל קטיף פירות, צריך לבדוק שאין בהם משום ערלה.

וצריך לברר ולבדוק שאכן יש נאמנות או שיש תעודת פיקוח [ובפרט שיש אומרים שאין לצרף לשנות ערלה את הזמן שהעץ גדל במשתלה].

ויש מקילים כיון שדינו כספק ערלה, [וכמ"ש בשו"ת יבי"א (ח"ו חיו"ד סי' כ"ד). וע"ע במשמרת הבית (דיני תערוכות) בארוכה מש"כ בדין ספק ערלה].

וישנם עצים שיש שם עוד בעיות נוספות, כגון בעצי רימונים או סברס או פטל או אוכמניות יש יחורים חדשים, אמנם בסברס אם קוטפים את הפירות הגדלים בגובה שמעל מטר וחצי, אין חשש ערלה.

ומ"מ צריך גם להזהר גם בדיני תולעים.

אם האכילה היא בדרך עראית, אך אם קוטף פרי אחד בלבד, מותר לאוכלו אף שלא בחצר שנקטפה ללא הפרשת תרומות ומעשרות (שו"ע סי' של"א סעיף פט), ויש בזה כמה תנאים, א]. מותר לאכול פרי נוסף רק באופן שקוטף פרי אחד ואוכל אותו [אף שלא מתחת העץ (יש שכתבו שאכילת עראי היא רק מתחת העץ, אך לא נמצא לכך מקור בפוסקים, ואכילת עראי היא אכילת פרי אחד)] ושוב קוטף אחד ואוכל אותו וכן הלאה, ואז אינו מתחייב בתרומות ומעשרות. [והחכ"א בשערי צדק (פ"ג סי"ז) כתב שכל פרי גדול שהדרך לאכול ממנו רק פרי אחד כגון תפוח גס וכיוצא בו אין לקטוף אפילו פרי אחד אלא חותך חתיכה קטנה מהפרי ואוכל בעודו על העץ ע"ש, ולכן יש מחמירים שמותר לתלוש רק פרי קטן. אבל למעשה מותר לאוכלו בלא מעשר אף שרגילים לאוכלו לחתיכות, וכ"כ לדינא במשפטי הארץ (עמ' קי) ובקדושת הארץ (עמ' צה)].

ב]. מותר רק פרי שהוא אחד, אם קוטף אשכול ענבים אסור לאכול בלי לעשר, אלא א"כ יקטוף ענב אחד ויאכל ואח"כ ייקטוף עוד ענב נוסף ויאכל. וכן רימון אסור לקטוף רימון שלם ולאוכלו אלא א"כ יקח ממנו גרגיר גרגיר שהוא מחוברו לאילן [משנה מעשרות (פ"ג מ"ט) ורמב"ם (פ"ד ממעשר הי"ז) ושו"ע (סי' של"א סעיף צא)], ומ"מ אם העץ נמצא בחצר שאינה משתמרת יכול גם לתלוש כמה פירות אם אוכלם בדרך ארעי [רמב"ם פ"ב ממעשרות ה"ח]. אך תפוז וקלמינטות וכדו' שיש בהם פלחים גם באחד אף בשדה או בפרדס צריך לעשר, כי נחשב שאוכל כמה ואינו נחשב אכילה עראית [עי' חזו"א (דמאי סימן ז' סק"כ וסקכ"ד) ובמשפטי ארץ (פ"ז כ"ז והערה 54)].

ג]. בתנאי שאוכל בדרך עראי ואינו קובע סעודה על הפירות האלו או שאינו אוכל אותם בתוך סעודת קבע [עי' רמב"ם פ"ג ממעשר, ובמשפטי ארץ (שם)].

ד]. בתנאי שאינו משלם עליהם לפני, וכמו שיתבאר להלן.

קטיף בטבע בתשלום

שאלה: קטיף בטבע בתשלום, האם חייב במעשרות.

סימן ט"ו

דינים המצויים בבית הקברות

לילה

אפשר לעלות בזמנינו אף לבית הקברות בלילה⁹¹. אך מ"מ אין לומר תהילים רק אחרי חצות, אלא אם כן זה עבור חולה שאז אפשר לומר תהילים לפני חצות, וי"ג מידות אי אפשר לומר רק אחר חצות. [אך על חולה שיש בו סכנה מותר לומר תהילים אף לפני חצות].

שבת ויו"ט

אין איסור לעלות לבית הקברות בשבת ויו"ט, אך הנשמות לא נמצאים שם, ולכן אין איסור ללכת לקברי צדיקים בשבת, ויש אומרים שיש אף מעלה בזה⁹².

⁹¹ . נשאלתי בזה, ולא מצאנו בספרי הפוסקים לאיסורא, ובספר קיצור דברי סופרים אבילות עמ' תשמה כתב שכמדומה המנהג שלא לעלות, והשבט הקהתי כתב לי שפעם הקפידו והיום לא, ובקברי צדיקים יש להקל. עכת"ד. וכן בספר לקט שאלות ותשובות המצוות (יו"ד עמ' 97) כתב בשם הגר"ק שגם בלילה אפשר ללכת לבית החיים ופעם לא הלכו לשם בגלל שזה היה מחוץ לעיר ומקום סכנה להיות שם ורק שאין ללון שם כמבואר בגמ' בחגיגה (דף ג' ע"ב) אבל להיות שם מותר, והוסיף הגרי"א דינר שליט"א שאפשר לעלות בלילה בפרט שהרבה פעמים זה חוסך ביטול תורה, עכת"ד. וכ"כ בספר גם אני אודך תשובות הגר"ש סגל שליט"א חלק ז' בסימן קי שלא מצא לאיסורא, לאיסורא בזה, ושיש להתיר לעלות לקברים אם הבית הקברות במקום ישוב כגון בב"ב.

⁹² . כן ראיתי שהשיב הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שאע"פ שאין נשמתו נמצאת בציון בשבת, בכ"ז יש תועלת מכך, מכיון שבתוספות במסכת סוטה (דף ל"ד ע"ב ד"ה אבותי) מקשים התוספות מה התועלת כלל בתפילה על קברי צדיקים, הרי בגמ' בברכות כתוב שהמתים לא יודעים מה שנעשה כלל בעולם הזה, ומתרצים התוס', שע"י שמתפללים בקברם מודיעים להם שפלוני התפלל והם מבקשים רחמים עליו. ולפי"ז גם כשמתפללים בשבת, מודיעים להם לאחר השבת שפלוני התפלל בקבר, וא"כ התועלת מכך היא כמו תפילה בחול. עכת"ד.

טיול ויציאה לנופש לאבל

שאלה: מהו גדר איסור טיול לאבל, והאם במקום צורך מותר.

תשובה: אסור לאבל [בתוך השנה על אביו ואמו]

לצאת לטיול (שו"ע יו"ד סי' שפ סעיף כה) עם קבוצת אנשים או חברים, טיול היינו מסלולי הליכה נסיעה בגי'פים נסיעה בסירות ים וכדו'.
אך ישנם כמה אופנים שאינם בכלל טיול:

(א). **נסיעה לקברי צדיקים**, כגון קבר הרשב"י וקברי צדיקים וכדו', אינו נחשב בכלל טיול.

(ב). **הליכה רגלית** אינה בכלל טיול האסור אף שהוא בחברת מרעים.

(ג). **במקום בריאות הגוף והנפש** מותר לאבל לנסוע לבית מלון לנופש או לפארק או לבריכה או לים, וכדו' לצורך בריאות גופו, ואינו בכלל האיסור, רק עם המשפחה הגרעינית. אך עם חברים וכדו', אסור אלא א"כ יגערו בו חבריו.

(ד). **במקום עבודה**, כגון מלמד בחיידר או מורה בבית ספר או מדריך טיולים וכדו' יכולים לצאת לטיול עם התלמידים, כיון שאינם עושים כן לשם טיול אלא מחמת עבודתם.

(ה). **במקום הפסד**, כגון שנוסעים לטיול מטעם העבודה בחינם, ויש בזה גם צורך, אפשר להתיר ע"י שיגערו בו חבריו.

מקור: נתבאר באריכות בשערי יוסף פסקי הלכות אבילות.

אכילה ושתיה בבית הקברות

אין לאכול ולשתות ליד הקברות, אך ברחבה שלפני בית העלמין אפשר להתיר⁹⁹.

אמירת תהילים

יש אומרים שיש לומר תהילים רק במרחק ד' אמות מהקבר, אך פשט מנהג העולם להקל לומר תהילים בסמוך לקבר, כיון שהוא לכבוד המת, ועוד שהמת קבור בעמוק באדמה מתחת ל' טפחים.

הנחת יד שמאל על הקבר

שהולך לקבר יניח יד שמאל על הקבר ויאמר יהי רצון שתהא מנוחתו של פלוני פה בכבוד וזכותו יעמוד לי¹⁰⁰.

להקל בכך. ומ"מ בצירוף דברי העמק דבר שבזמנינו שקוברים באדמה בתוך י' טפחים,

⁹⁹. יש בזה כמה נידונים. א]. מצד ברכה ליד הקברים, שיש בזה איסור לועג לרש, ויש להזהר שלא לברך ליד הקברים.

ב]. מצד רוח רעה ששורה על האוכל, יש שנזהרו שלא לאכול בבית הקברות, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות בין הזמנים.

ג]. מצד שאסור לנהוג קלות ראש בבית הקברות, וכמ"ש ברמ"א (יו"ד סימן שס"ח ס"א), ובערוך השולחן (שם סק"ב) כתב שהטעם שאין אוכלין הוא מפני קלות ראש. ומ"מ מחוץ לד' אמות מותר, וכמ"ש בשאלות דרב אחאי גאון (פרשת חיי שרה שאלה יד אות ו') והו"ד בשדי חמד (מערכת אבילות אות קטו) שהאיסור אינו אלא תוך ד"א ודלא כמג"א סימן מ"ה סק"א שכתב שבית הקברות אסור אפילו היכא שהוא רחוק מן הקברים, ועוד דעכשיו נהגו להקל כיון שהמת בור עמוק יותר מ' טפחים ובימי התלמוד לא היו מעכבים וכמו תוס' במו"ק בד"ה מוכח ע"ש. וכ"כ בחזון עובדיה (אבילות ח"ב עמ' תלד) שמותר לעשות אזכרה בבית הקברות רחוק מהקברים.

ד]. מצד אכילה ושתיה בשוק, אלא א"כ הוא מקום מסודר לשיבה, וכתבאר בקובץ פסקים והלכות חו"מ ח"א בסופו. או בשתיית מים שאין איסור.

¹⁰⁰ באר הטב ושערי תשובה סי' רכד וכן הובא שנהג הגר"ק.

ערב שבת לאחר חצות

בערב שבת לאחר חצות, אין תועלת לעלות לקברים, וגם אין לעלות כיון שיש לעשות השכבה⁹³.

כניסת בע"ק לבית הקברות

לכתחילה אדם שאינו טהור ולא טבל יש ליזהר שלא יכנס לבית הקברות כיון שהחיצונים נדבקים בו⁹⁴.

נטילת ידיים

קודם שיתפלל על הקברות יטול את ידיו⁹⁵.

כיסוי הציציות

שנכנס לבית הקברות יכניס את הציציות משום לועג לרש⁹⁶.

דיבור בדברי תורה

לא ידבר בדברי תורה בבית קברות בתוך ד"א אמות לקבר⁹⁷.

לועג לרש בקברי צדיקים

אף בקברי צדיקים יש איסור לועג לרש, ויש מקילים⁹⁸.

⁹³. ביום שישי לאחר חצות אין עלות, כיון שיש לעשות השכבה וכמ"ש במעבר יב (שפתי רננות פכ"ג) שעולים לקבר כדי לעשות השכבה ולבקש לטובתם ע"ש, וכ"כ בספר חסידים, וכיון שהנשמה לא נמצאת אין עניין בכך, ולפי"ז נראה שאף ביום שישי אין ללכת ורק לפני חצות, ובשו"ת דבר משה ח"א סימן סח כתב שעדיף להקדים ליום ו' והו"ד בעיקרי הד"ט סימן לו אות לה, ובגשר החיים פרק כט כתב שיש מקדימים ויש מאחרים לאחר שבת, וכ"כ בקיצור דברי סופרים אבילות, וע"ע בשו"ת עולת יצחק ח"ג סימן רס. ע"ש.

⁹⁴ מג"א סי' תקנ"ט סקט"ו וכה"ח סי' תקפ"א סק"צ.

⁹⁵ עי' משנ"ב סי' ד' סקמ"ב.

⁹⁶ וכן"ל בדיני לוי.

⁹⁷ שו"ע יו"ד סי' שכ"ז ס"ג.

⁹⁸. עי' כתובות דף קג ע"א, ובגליון הש"ס לרע"א שהבי"א מש"כ בספר החסידים סימן תתשכ"ז, ובברית עולם להחיד"א שם, ובגליוני הש"ס שם, בשו"ת חתם סופר ליקוטים סימן צ"ח. וע"ע בשו"ת יחו"ד ח"ו סימן ה' שאין

יש מקילים רק בקברי הרשב"י ורבי מאיר בעל הנס ובציון של תנאים שקבורים למטה, וכיון שהם ברשות נפרדת, אין שורה רוח רעה ואין צריך ליטול את ידיו.

ניגוב ידיים היוצא מבית הקברות

יש שנוהגים שלא לנגב ידיו לאחר שנוטל ידיו שיצא מבית הקברות¹⁰⁷, ויש שנהגו להקל בכך¹⁰⁸.

נטילת ידיים היוצא מבית קברות של גוים

היוצא מבית הקברות של גוים, אינו צריך נטילת ידיים¹⁰⁹.

נטילת ידיים לתוך כלי

יש מקפידים ליטול ידיים שיוצאים מבית הקברות רק ע"ג קרקע ולא לתוך כלי¹¹⁰.

קברי צדיקים אין מטמאים, ובאשכבתא דרבי (אות סב), ויש שהעירו ממש"כ בשו"ת הראב"ן (סימן יא) ובשו"ת בנימין זאב (סימן רד) שהטעם שנוטלים ידיים לאחר שיוצאים מבית הקברות, כיון שמיתת צדיקים מכפרת. ולפי"ז אף היוצא מקברי צדיקים צריך ליטול את ידיו, וכן לפי מש"כ בבא"ח (תולדות הט"ז) כתב שטעם הנטילה שלא להסיח דעתו מזכרון המת, ואמנם למעשה י"ל שטעם הנטילה כדמוכח מדברי הפוסקים הוא משום רוח רעה

¹⁰⁷ בא"ח ש"א תולדות הט"ז ורק בחורף מקילים שיש צער גדול מחמת הקור

¹⁰⁸ כן נראה ממש"כ בשכנה"ג יו"ד סי' שע"ו סקי"ד שרק בחזור מהלויה מקפידים בזה, שו"ת ידות הלוי ח"ב סימן ב' שכן נהג הגר"ש וואזנר זצ"ל.

¹⁰⁹ ע"פ מש"כ בשו"ע (יו"ד סי' שע"ב) שקברי גוים אינם מטמאים, ובשו"ת תשובות ונהגות (ח"ב סי' תקפ"א) שאין צריך נט"י בנמצא בבית הקברות של גוים, כיון שאין מצוי שם טומאה כיון שהחיצונים מתדבקים בישראל ולא בעכו"ם, ושכ"כ במלאכת שלמה (פי"ח מאהלות) בשם האריז"ל שרק ביהודי מתדבקים לאחר מיתתו שנשמתו עולה למעלה, משא"כ בעכו"ם. ע"ש, וכן לפי הטעם שמיתת צדיקים מכפרת או הטעם שלא להסיח דעתו מזכרון המת, נראה שבבית הקברות של גוים אין צריך ליטול את ידיו, וע"ע בשו"ת יד הלוי (חאו"ח סימן א') שכתב לצדד שצריך נטילת ידיים משום המומרים שקבורים שם

¹¹⁰ החזו"א קונטרס הזכרונות (סימן א' ס"ט)

הנחת אבן על הקבר

נוהגים שהולך מקבר להניח אבן על הקבר כדי להראות שהיה על קברו¹⁰¹.

נוסח אתה גבור שיוצאים מבית הקברות

שיוצאים מבית הקברות אומרים אתה גיבור לעולם ה' וכו' עד להחיות מתים¹⁰².

דיני נטילת ידיים לאחר שיוצא מבית הקברות

היוצא מבית הקברות יטול את ידיו ג' פעמים¹⁰³, ולכתחילה יש להחמיר שיטול ידיו לסירוגין¹⁰⁴, ויש שנהגו גם לרחוץ את הפנים שיוצאים מבית הקברות¹⁰⁵.

היוצא מקברי צדיקים

אף היוצא מקברי צדיקים, צריך ליטול ידיים, כיון שנכנס לבית הקברות שורה על ידיו, רוח רעה, אבל אם נכנס רק לקבר הרשב"י במירון או קבר רבי מאיר בעל הנס או קבר רחל, או קבר שנמצא בתוך הקברות, אינו צריך ליטול ידיים, כיון שבקברי צדיקים אין שורה רוח רעה, ונחשב למקום קדוש, וכמו שכתב במהרי"ל "דמקום מנוחת הצדיקים הוא מקום קדוש וטהור והתפילה מתקבלת יותר"¹⁰⁶.

¹⁰¹ מצינו כמה טעמים, א' בדרשות מהר"ש נוישטט, והו"ד בא"ר סי' רכ"ד סק"ז ובכה"ח שם סקמ"א, כדי להראות שהיה על קברו, ב' ביוסף אומץ (פרק לימוד) כתב שכיון שקשה לשכחה לקרוא את הכתב שע"ג הקבר לכן מניחים אבן ע"ג המצבה שמועיל שלא תהיה קריאתה קשה לשכחה, ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סי' נ"א), ג' כיון שהנחת האבן היא כהנחת כסא לנשמה, ולאחר שיוצא האדם משם יש לסלקה, וכן הו"ד חכם סלמאן מוצפי זצ"ל, בספר שפתי צדיקים (עמ' 22) בספר אדמת קודש (עמ' רעג). וע"ע בגשר החיים (ח"א עמ' שיא).

¹⁰² עי' ש"ך יו"ד סי' שע"ו ס"ו לבוש שם.

¹⁰³ משנ"ב סימן ד' סקמ"ב.

¹⁰⁴ ע"פ מש"כ בשו"ת מהרי"ל סי' כג שיש ליטול ישים משום רוח רעה, וכ"כ בפמ"ג סימן ד' משב"ז סק"כ, וכ"כ במשמרת שמחות ח"א עמ' רו, וכ"כ בה"ב ח"א עמ' צט.

¹⁰⁵ משנ"ב שם בשם הארצות החיים.

¹⁰⁶ הגר"מ גרוס שליט"א בספר אדמת קודש (עמ' רצב) וע"ע בשדי חמד (אס"ד מערכת ר"ה סימן א') שלדעת רשב"י

בראשונה. או שהתחדש לו בקשה שלא ביקש עליה לפני כן¹¹⁷.

ב. אם הוא עדיין בתוך הד' אמות מותר לחזור לחזור לקברו¹¹⁸.

ג. אם הלך מקבר לקבר ולא התפלל שם, מותר לחזור ולהתפלל¹¹⁹.

ד. באתרא קדישא מירון ובקבר רחל אין איסור זה, כיון שהוא בית הכנסת ובית מדרש ללימוד, אך אם הולך להתפלל שם יש לאסור.

ה. בקברי צדיקים יש מקילים כיון שקרויים חיים¹²⁰,

ו. יש אומרים שכל הקפידא אם השתטח על קבר אחד שלא יחזור וישתטח אליו אבל בתפילה אין איסור¹²¹.

לדרוך על הקברים

אסור לדרוך על הקברים, ובמקום הצורך כשאי אפשר להגיע לקבר אפשר להקל¹²².

¹¹⁷ שו"ת צ"א אבן יעקב סימן מד אות ד', ובפני ברוך עמ' שצג.

¹¹⁸ שו"ת באר משה ח"ח סי' קטו אות ג' בשם שבעים תמרים על הספר חסידים אות יב.

¹¹⁹ שו"ת באר משה שם.

¹²⁰ ים החכמה חלק יא עמ' עג.

¹²¹ כן נראה ממש"כ בספר אור צדיקים למהר"מ פאפירש סי' מ"ו שמירת הנפש אות ח' שאין להשתטח על קבר אחד ב' פעמים ביום אחד ע"ש. ומשמע שדוקא בהשתטחות ולא בתפילה, וכנ"ל לגבי עלייה לבית הקברות בחול המועד.

¹²² ברמ"א סימן שס"ד ס"א ובש"ך סק"ב, ובט"ז סק"א מבואר שאין לדרוך על הקברים שבקרע אל א"כ הוי דרך הילוכו לפי שעה כדי להגיע למקום שהולך אליו, וא"כ ה"ה לענין בית הקברות כמו בצפת, וע"ע בפתחי תשובה שם סק"ב ע"ש, ושוב ראיתי בחזו"ע אבילות ח"א עמ' לו, עמ' תמ שנראה דיש להקל כל היכא שאינו דורך בקביעות, והוא דרך הילוכו, ונתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה סימן ט'.

ניגוב הידים לאחר הנטילה

נהגו שלא לנגב את הידים לאחר הנטילה מהלוויה¹¹¹ אך במקום צורך כגון בימות החורף מפני הצינה מותר לנגב את ידיו¹¹². וינגב את ידיו בנייר חד פעמי, ולא במגבת¹¹³.

נגיעה באוכל קודם שנטל ידים מבית הקברות לכתחילה נראה שאין לגעת באוכל קודם שנטל ידים מבית הקברות, כיון ששורה עליו רוח רעה, אך בדיעבד כשאין לו מים, המאכל לא נאסר¹¹⁴.

העובר תחת עץ המאהיל על בית החיים

העובר תחת עץ המאהיל על בית הקברות אף שאינו מאהיל על גבי הקברים ממש, צריך ליטול את ידיו, כיון ששורה עליו רוח רעה¹¹⁵.

הליכה לקבר פעמים באותו יום

אין ללכת פעמיים באותו יום לאותו קבר¹¹⁶, ומ"מ ישנם כמה אופנים שאין קפידא.

א. יש מקום להקל אם חוזר כדי להתפלל אחת מג' תפילות כדי לבקש עוד מה ששכח

¹¹¹ וכמ"ש בשכנה"ג (יו"ד סי' שע"ו סק"ד) ובבא"ח (ש"א פרשת תולדות הט"ז) וכה"ח (שם סקע"ח), ומעבר יבק (שפתי רננות פרק יט)

¹¹² בא"ח שם

¹¹³ ע"פ מש"כ במאסף לכל המחנות (ס"ק קטז) שבעל המנחת אלעזר והשער יששכר שהיו מנגבים את ידיהם במפה, ולא הו' משתמשים אח"כ באותה מפה, אלא לאחר הכיבוס

¹¹⁴ ואף בנט"י נתבאר שהמאכל לא נאסר, ועי' שו"ע (יו"ד סי' שס"ח) שמשמע שאין שורה רוח רעה על אוכל, ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ח סימן לח)

¹¹⁵ מעורר ישנים (סימן כו ס"ק ו ד"ה ההולך)

¹¹⁶ נגיד ומצוה עמ' קעג, ובצוואת רבי יהודה החסיד אות יב והו"ד במג"א סי' תקפ"א סקט"ז, וליקוטי תורה פ"י ויחי עמוד העבודה.

ומ"מ במקום יארציט או קברי צדיקים מותרות
ללכת¹²⁵.

מנהג שלא לעלות לקברים כלל

רבים נהגו [ע"פ הקבלה] שהנשים לא נכנסות
לבית הקברות מחמת הרוח רעה, אך מ"מ
אף אם נכנסות במקום צורך יזהרו שלא לגעת
בקברים, ויעמדו רוח מהקבר¹²⁶.

¹²⁵ . בשו"ת מנחת יצחק ח"י סימן מב כתב שלא מצא
מקור לאיסורא ויעו"ש מ"כ למצוא בזה איזה סמך ע"ש,
ובקונ' מצבת אבן שנדפס בסוף ספר זכרון בצלאל עמ'
שמו כתב שאף שמהדין אין חשש מ"מ כיון שכן נהגו יש
לחשוש מעין הרע בדבר התמור אם תלך ע"ש, ובשו"ת
שבט הקהתי ח"ה סימן קעא כתב שמקור המנהג הוא ע"פ
מש"כ בשבט מוסר שמעוברת תיזהר שלא להכנס למקום
הטומאה. ומ"מ כתב שבמקום הצורך שרוצה ללכת על
קברי צדיקים או קברי אבות ביום יארציט אפשר ללכת
כיון שאין איסור מדינא ובאם באשה נדה כתב ארחת חיים
סו"ס פח להקל כ"ש בהא ע"ש, וכן כתב הטעם הנ"ל בספר
שמירת הגוף והנפש סי' קמב הערה ד', ובספר גדרי טהרה
עמ' רעט הביא תשובת הגר"י רצבאי שליט"א שיש מקום
להזהר בזה כיון שנשים מעוברות חלשות בגופן וכח
דמיון וריגשותן מתגבר ביותר ולכן חששו שבראותן
קברי מתים יפול עליהם אימתה ופחד ויזיק להם ובפרט
בזמנינו שירדה חולשה להם ע"ש, ועוד טעם כתב שם
ממה שהובא בספר צדיקים נסתרים שאשה אחת בנה
נהיה אלם כיון שבימי הריונה נכנס לבית הקברות ונדבקה
בה רוח טומאה ע"ש.

¹²⁶ . כבר כתב בזה בב"י יו"ד סי' שנ"ט ס"ב שכתב "ובספר
הזהר פרשת ויקהל (דף קצו ע"א) כתוב שיש למנוע
לנשים מלצאת לבית הקברות מפני שאם יוצאות גורמות
רעה לעולם, וכן ראוי למנען". עכ"ל, ומבואר שאין לנשין
להכנס לבית הקברות, וכן כתב בשו"ע שם, ולגבי כל
הלוייה ראה מה שהארכנו בזה במק"א.

וידוע מש"כ הגר"א באגרת לבני ביתו "ותשמור שלא תלך
לבית הקברות כלל וכלל ששם מתדבקים הקליפות מאוד
וכ"ש בנשים, וכל הצרות והעוונות באים מזה. עכ"ל,
ובספר נטעי גבריאל נדה ח"א פרק מב הערה יא כתב שכן
נהגו הגר"ח מבריסק והגר"י מבריסק, ובספר אורחות
רבינו ח"א עמ' שט הובא שכן החזו"א והק"י הורו
שהנשים לא יכנסו לבית הקברות, וכן כתב בספר נשמת
ישראל סו"ס קצה שדעת ה"ר יעקב מוצפי זצ"ל והגר"ר
יהודה צדקה זצ"ל שהזהירו ברבים שלא תיכנס אשה
לבית החיים כלל ואף בימי טהרתה שכן הוא ע"פ הסוד
ע"ש. וכן כתב בספר מנחת גדעון עמ' רעט בשם הגר"צ
אבא שאול זצ"ל שאשה לא תלך לבית הקברות כיון שיש

דיני כניסת נשים לבית הקברות

עליית נשים בימי נידותן וליבונן

הנשים לא יעלו לעלות לקבר בימי נידותן ואף
בימי ליבונן¹²³

עליית נשים נידות ביארציט

ביארציט מקילים אף לנשים נדות לעלות
לקבר, אך יזהרו שלא לגעת בקבר וכנ"ל¹²⁴.

מעוברות

מותר לנשים מעוברות לעלות לבית הקברות,
ויש שנהגו שלא להכנס לבית הקברות,

¹²³ . בחיי אדם (ג' לח) כתב שלא יכנסו הנשים לבית
הקברות אף בימי ליבונן עד שיטבלו, ע"ש, והו"ד במשנ"ב
סי' פ"ח סק"ז, ובגשר החיים סי' כ"ט סי"ג, ואולם בפתחי
תשובה יו"ד סו"ס קצה כתב בשם החמודי דניאל שכתב
שלא יכנסו בזמן נידותן ונראה שבזמן ליבונן שרי, וכמו
שנראה מדברי הרמ"א לגבי כניסה לבית הכנסת שאסור
רק בזמן ראיתן עי"ש, ומ"מ בביאור דברי המשנ"ב כתב
לבאר בשו"ת דודאי השדה סימן ז' ש"ל בזה ע"פ מש"כ
באריז"ל שאין להיכנס לבית הקברות עד שיטבול מפני
הטומאה, וה"ה בנשים אין להם להיכנס עד שיטבלו.

ומ"מ פשטה ההוראה להחמיר בזה וכמו שכתב להאריך
בשו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סימן לה, ושכן כתב בשו"ת
חמדת משה חיו"ד סי' סב.

ואמנם בחזו"ע אבילות ח"ג עמ' ריב כתב שלפי מש"כ
הנצי"ב שאם הקבר עמוק עשרה טפחים, ולכן בזמנינו
אפשר להקל בזה. וע"ע בשיעורי שבט הלוי סו"ס קצה.
ומ"מ כתב שם שנשים אלמנות או גרושות או בתולות
לעולם לא יעלו לקבר, ומ"מ כתב שם שאפשר לעלות
רחוק ד' אמות מהקבר,

וע"פ הנ"ל בחזו"ע שם אף בזמנינו לנשים נידות יש מקום
להקל בזה. רק שלא יגעו בקבר, ורק ראוי שיתרחקו ד'
אמות.

¹²⁴ . ונח' הפוסקים האם ביארציט יש מקום להתיר
לעלות שהם נידות, שבספר שפע טהרה סו"ס קצה בשם
בעל הדבר יציב שאין להקל, ואולם בהגהות מהרש"ם
לארחות חיים ספינקא פת, כתב שבמקום צער ועוגמת
נפש גדול יש להתיר ע"ש, וכן כתב בפני ברוך סי' לז ז'
ובקיצור דברי סופרים סימן סב לא ע"ש. וכן כתב בשו"ת
משנת יוסף ח"ח סימן סח שביארציט או בהקמת מצבה
של ההורים יש מקום לומר שמצות כיבוד אב ואם ישמרו
עליהם ע"ש.

אבל אם לא מפורש בחוזה, שאסור לזמן קצר, וכתוב שרק אסור להשכיר הדירה לאחר, מותר להשכיר את הדירה לבין הזמנים או לשבתות וכו', כיון הוא לתקופה קצרה, אין בעל הבית מקפיד.

מקור: בשו"ע חו"מ סי' שמ"ב שאין השוכר רשאי להשכיר, וכך רשום בחוזה, מ"מ כתב הגרי"א דינר שליט"א בשם הגר"ק זצ"ל שכל ההקפדה היא לזמן מרובה, אך לתקופה קצרה אין איסור, ואולם נראה שאם רשום בחוזה שאינו רשאי להשכיר, א"כ לא יכול להשכיר כלל את הדירה, והוא ע"פ הרמ"א חו"מ סי' שט"ז שיש חילוק בין אם בני הבית מרובים על הנמצאים שם, ואמנם יש לחלק בין השכרת יחידת דיור שמשכירים גם את הריהוט שיש לאסור בזה, משא"כ בדירה שהריהוט שייך לשוכר, וגם שבזמנינו אין שימוש בקרקע, ולכן נראה שיש להחמיר בזה.

ביטול נופש ואטרקציות מחמת מזג האוויר הקיצוני

שאלה: [אז תשפ"ה] בימים אלו מפורסמת

תחזית מזג אוויר לשבוע שבו מודעים על גל חום חריג מאוד של כ-50 מעלות [מצ"ב] האם מחמת זה אפשר לבטל נופש שהוזמן הרבה לפני שהיה ידוע על תחזית זו, או שכיון שאנו נמצאים בימי קיץ חמים אין טענה בחום קיצוני. מדובר על נופש במיקום שעיקר התחזית החריגה שייכת בו כגון בטבריה, ע"כ לשון שאלתו.

תשובה: אף בנופש שיהיה בו ממש חם וחום חריג מאוד, א"א לבטל נופש רגיל שאינו עם הפעלות בחוץ, כיון שאדם משכיר צימר או בית מלון או דירת אירוח, אינו משכיר את הדירה שהאדם ישן בלילה ויעשה טיולים ואטרקציות ביום, אלא משכיר את הדירה לנופש, לשהות בה.

ועוד: כיון שהוא דבר חיצוני, ואינו פוגם בדירת נופש, בשונה במשכיר דירת נופש ויש שם

עליית נשים לקברי צדיקים

אף המקפידים שנשים לא יעלו לקברים, מ"מ לקברי צדיקים, מותרות לעלות¹²⁷.

סימן ט"ז

שאלות המצויות בחושן משפט

החליף כיפה בים

שאלה: החליף כיפה בים האם צריך להחזיר.

תשובה: כיון שהוא דבר מועט ולא מקפידים אין צריך לעשות השבת אבידה, ויכול להשתמש. [ואין דינו כגזל בשוגג כיון שהוא דבר מועט, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות השבת אבידה].

השכרת דירה שכורה בבין הזמנים

שאלה: האם מותר להשכיר דירה ששוכר אותה

כל השנה, בבין הזמנים או במשך כל השנה לכמה ימים או לשבתות.

תשובה: אם כתוב בחוזה, שאסור להשכיר

אפילו לזמן קצר, אסור להשכיר בכל אופן, והחתימה מחייבת, [אלא א"כ מבקש רשות],

בזה חשש סכנה ע"ש, וכן כתב להאריך בספר אדמה קודש עמ' תצא ע"ש. וכו' כתב בשו"ת ברוך אומר חיו"ד סו"ס רנה בשם הגר"י צדקה ע"ש.

ולכן בודאי שאף ביארציט יש מקום להחמיר בזה, ולכן הנשים שלא נכנסות לבית הקברות אף ביארציט תע"ב, ואף מה שהתיר בחזו"ע שם בזמנינו שהקבר עמוק י' טפחים, מ"מ היינו לגבי שהאשה נדה, אבל משום רוח טומאה ראוי שלא להכנס לבית הקברות כל עיקר, כי בודאי רוח הטומאה שריא בכל הבית קברות, ובודאי שאין בזה זלזול בכבוד הנפטר, אף שנ"ל שיש מקילים בזה. ופשוט.

¹²⁷ . ולגבי עליית נשים טמאות לקברי צדיקים, בכת"י החיד"א כתב שנדה אינה הולכת בהילולא דרשב"י, וראה בספר חיבת ירושלים רננו צדיקים ג' שכתב מעשה נורא שאירע בלג בעומר בקבר הרשב"י, ומ"מ כתב בספר אדמת קודש שם שבזמנינו נשים מקילות לעלות לקברי צדיקים כמו רשב"י וכדו' כיון שאין שולט שם רוח הטומאה. ולפי"ז נראה שיש להתיר אף באשה נדה, אך יל"ע בציון הרשב"י שיש שם הרבה קברים מסביב.

ישיבות כלל וכלל, כמו שאין להחזיק מכשירים אסורים, והדברים פשוטים]. וגם אם יש אנשים שיבטלו את הנופש מחמת כך, כיון שקשה כל היום להיות בדירה עם הילדים ולא לצאת החוצה, מ"מ אינו מוגדר כמכת מדינה, וכנ"ל.

וגם אם מוגדר כמכת מדינה אם שילם את כל

הכסף מראש, כיון שמוגדר כבר כקנין סטימותא, אינו יכול לבטל ומזלו גרם. [בש"ת מהרשד"ם סימן שפ שכתב שקנין סטומתא אינו תלוי במנהג הסוחרים, אלא בהסכמה בין הצדדים, וכל שהסכימו ביניהם שכך יהיה הקניין הרי זה מועיל. וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת תליתיאי ח"ב סימן קמב ובשו"ת דרכי נועם חו"מ סימן מה, ואמנם יש שחולקים בזה, וגם ששילם, נחשב קנין כסף וכמבואר ברמ"א חו"מ סימן רד סעיף יא שהביא ב' דעות לגבי שנים שסיכמו ביניהם על המקח וגם על המחיר והשער בכל המדינה השתנה, שכתב ברמ"א שם היה ביניהם קניין, בודאי שאינו יכול לחזור בו, ואף בהעברה בנקאית נחשב כיון שהרי הוא מנהג הסוחרים]. ואף אם נאמר כשיטות הפוסקים החולקים שאינו נחשב קנין, מ"מ הרי הוא נחשב מניעת רווח, ולהלכה מצינו כמה וכמה ראיות שיש חובת תשלום אף על מניעת רווח.

אבל אם לא שילם ושילם רק מקדמה, אם מוגדר

כמכת מדינה יכול לבטל, אבל כנתבאר שצריך לראות אם יהיה כמכת מדינה או לא. וכמ"ש בש"ך (חו"מ סי' של"ד סק"ג) שאם הרוב חולים או הרוב ברחו מהעיר הוי מכת מדינה, וכיון שהרוב [ככולו] שרצו להגיע לארץ ישראל, לא יכלו להגיע, מחמת סכנת המלחמה, נחשב כמדת מדינה. ושוב הביא שם בש"ך מפסקי מהר"ם טיקטין [הובא במדכאי] שמי שהשכיר בית לחבירו ונכנס בו ואח"כ נהיה שינוי אויר ודבר בר מינן והוכרחו לברוח ופסק שהשוכר צריך לשלם לו, והעיר הש"ך שדבריו צ"ע לדינא, ולכאורה פטור לשלם, עכת"ד, [ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הלכות מלחמה] ואמנם בג"ד מסתבר שרוב אנשי העיר לא יברחו, ואינו מוגדר כמכת מדינה. **אבל אם אדם משכיר דירה בטבריא מחמת שקרובה לכינרת או אדם שכר אטרקציות וטיולים,** ומעמיד את הדירה לטיולים, יש לדון שדינו כמעמיד דירה לטיולים, שיכול לבטל את הנופש, אך רובא דרובא מסתמא לאו להכי קיימא.

שיפוצים כל היום, שגורמים רעש שיכול לבטל את ההשכרה, כיון שהדירה או הצימר אינו נחשב **דירת נופש,** משא"כ בג"ד הרי הוא נחשב דירת נופש, כיון שיכול לשהות בדירה ולנפוש בה כמו שעושים.

ואף שהוא אומדנא דמוכת, שבלא זה לא היו

שוכרים את הדירה, מ"מ בשכירות ומכירה, קימ"ל דאין אומדנא דמוכת, ורק אם אמר להדיא שרוצה את הדירה מחמת שקרובה לטיולים, וכמו שמבואר בגמ' בקידושין (דף מט ע"ב) שהמוכר כל קרקעותיו כיון שרצה לעלות לאר"י ולא פירש בשעת המכירה ולא בסוך לא עלה, אינו יכול לבטל כיון שלא אמר כלום, כתבו התוס' (שם ד"ה דברים) שאינו אומדנא, וכן פסק בשו"ע (חו"מ סימן רז ס"ד) וז"ל: המוכר סתם אע"פ שהיה בלבו שמפני כך כך והוא מוכר, ואע"פ שנראים הדברים שלא מכר אלא לעשות כך וכך, ולא נעשה אינו חוזר, שהרי לא פירש, ודברים שבלב אינם דברים, ואע"פ שקודם מכירה אמר שהוא מוכר על דעת לעשות כך וכך, כיון דבשעת המכירה לא אמר, אינו חוזר". וכתב שם ברמ"א "מיהו אי איכא אומדנא דמוכת נתבטל המקח". אך היינו דוקא אומדנא דמוכת אף אם לא הזכיר את העניין, ובפרט בדירת נופש, שהרבה אנשים מגיעים רק בשביל לנוח, ולא בשביל הטיולים.

אך שוב יש לדון שכיון שאין רגילות לצאת

החוצה, א"כ אף אינו יכול לצאת ולנסוע למקום הנופש, אך בדבר זה מסתכלים על מנהגו של עולם, ומסתבר שאעפ"כ רובא דעלמא ינסעו לטיולים ונופשים, אך יזהרו ביותר על הקטנים וזקנים ונשים מעוברות ועוד שלא יבואו לידי מכת חום, ועוד דהא בעלמא בדרך כלל בקיץ כגון בטבריא יש חום גדול, ואעפ"כ נוסעים לשם רובא דעלמא, [מלבד מה שיש להזהר שם בשמירת העינים טובא, מחמת הפריצות, ואם הולך לטיול במקום שיש פריצות, אין היתר דליכא דרכא אחרינא, כידוע מגדולי הפוסקים, ונתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות בין הזמנים, וכמו שעורר עתה לאחרונה הגה"צ רבי דב קוק שליט"א מטבריא, בדמעות שליש על הבחורים והאברכים שמגיעים לעיה"ק טבריא, ונכשלים שם טובא בשמירת העינים, והדברים פשוטים, ואם היה כוח ביד גדולי הדור, היה צריך לתקן תקנה שלא יסעו לשם אברכים ובחורי

סגר על נופש ליד הים והים היה סגור

שאלה: סגר על נופש ליד הים, והים היה סגור, מחמת תנאי בטיחות, האם יכול להוריד מהשכירות.

תשובה: כיון שלא היה תנאי בגוף המקח מחמת הים, ושכר את הדירה בגלל האויר והנוף.

מקור: בשו"ע חו"מ סימן רל"ב ס"ה "ראובן שמכר לשמעון בתים שיש לו בעיר אחרת, וקודם גמר המקח נכנסו עובדי כוכבים בבתים וקלקלו קצת מקומות ועשנו הכתלים ועקרו דלתות הבית והחלונות, ורוצה שמעון לחזור בו, וראובן טוען שכיון שהוא מום עובר ינכה לו מן הדמים כדי שיחזיר הבית לקדמותו ויקיים המקח, הדין עם ראובן". וברמ"א שם מבואר עוד "שהרי בית מכר לו ועדיין נקרא בית, וכן מום שאינו בגוף הבית, כגון שיש לאחר דרך עליו או אמת המים עוברת שם, מסלק המים והמקח קיים. אבל אם המום בגוף הבית, כגון שאמר לו שיש לו כותל שלם, ונמצא רעוע, אינו יכול לבנות לו כותל שלם, וכל כיוצא בזה עכ"ל הרמ"א,

ומבואר מדברי הרמ"א שכל דבר שאינו בגוף המקח אינו מום, וא"כ הכא נמי אינו חשוב כמום, אך יש לחלק ששם הוא היכא שרוצה לתקן את המום, ולא לבטל את המקח, והכא נמי כאן אם הוא רוצה לתקן את המקח אינו מקח טעות, אבל למעשה כיון שהוא לא רוצה לתקן את המום הרי הוא מקח טעות, וכמו שכתב בשו"ע שם ס"ו "כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזירים בו מקח זה, מחזירין. וכל שהסכימו עליו שאינו מום, ה"ז אינו מחזיר בו אלא אם פירש, שכל הנושא ונותן סתם, על מנהג המדינה הוא סומך". ובפרט בנ"ד שלא התנה עמו והיה גם ידוע שהים סגור.

שכר צמר וביטל

שאלה: שכר צמר וביטל שלא מחמת אונס, ואף אחד לא השכיר, האם צריך לשלם את ההפסד לבעל הצימר.

תשובה: מעיקר הדין פטור כיון שהוא גרמא. אמנם אם היה תנאי בחוזה שאף במקום אונס, צריך לשלם חצי או שלישי, הכל לפי התנאי.

מקור: כתב בפת"ש (סי' שי"ב סק"ד) בשם השער המשפט שהשוכר בית ועזב באמצע אינו חייב לשלם למשכיר את הפסד כיון שהוא גרמא בעלמא, וכתב בשער המשפט וכמדומה שאין דנין כן, ובפת"ש שם כתב לענ"ד לא נראה כן, ואמנם בנחלת צבי כתב שאם זה ברי היזקא הוי גרמי, ואם התחיל לדור ועוזב את הדירה דינו כמזיק בידים. וע"ע בערך שי' סי' שי"ב ס"ד. וראה בתשובות לעיך.

האם מותר לתת כסא ים לחבירו

שאלה: אדם שמשכיר כסא בים, ולאחר זמן קצר עוזב את הים, האם מותר לתת את הכסא ים לחבירו בחינם או בתמורת כסף.

תשובה: כיון שהבעלים מקפידים ע"כ, [והוא חלק מתנאי ההשכרה יש בזה איסור גזל], אך אדם שהשכיר אופנים חשמליות ומשאיל אותם לחבירו לכמה דקות אין בזה איסור. [אלא א"כ יש תנאי ביניהם שאסור לעשות כן].

מקור: אע"פ שמבואר בשו"ע שם שאין השוכר רשאי להשכיר, אך מבואר בשו"ת הרשב"א א' קמ"ה שבמטלטלים שעומדים להשאלה והשכרה אין את האיסור הנ"ל, וכן כתב במחנה אפרים שכירות סימן יט, וכן נראה שכ"ש שיודעים המשכירים שדרך האנשים להעביר את הכסאות אחד לשני, וכע"ז הורה הגר"ש בארי שליט"א, ואמנם בערך שי' שם כתב שהוא דוקא עם הבעלים שם, ולכן נראה דיש לאסור בזה, וכן שמעתי מגדולי ההוראה שליט"א.

לקחת יום מחלה ליציאה לנופש

שאלה: האם אפשר לקחת יום מחלה, בשביל

ונראה שהוא הדין השכיר אולם חתונה או בר מצוה והמזגן לא עבד וכל האנשים הזיעו, וכן השכיר רכב והתברר שהמזגן מתקלקל וכל הדרך נשרפו בחום מחמת שלא היה מזגן, שלכאורה יש להוריד שליש מהסכום, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם חלק כ' עמ' עה שיש לשער כמה היו משלמים על רכב כזה בלי מזגן ולפי"ז צריך לשלם, כי סו"ס נהנו מהטיול ע"ש, ולגבי לבטל את השכירות אם המזגן לא עובד יל"ע אם חשיב כמכת מדינה, אך י"ל ששוב כיון שראויה למלאכה אין לבטל את השכירות, וכמבואר טור סי' שי ובסמ"ע שם ס"ב, אל כאמור לעיל בזמנינו בימות הקיץ שאין הדירה ראויה למגורים יכול לבטל את השכירות אם אין שם מזגן, וכן כתב בספר פסקי המשפט סי' של"ד אות ט'.

תשלום על נזקים במקומות הנופש

יש לעורר [על מה שעתה רבים חוזרים ושואלים] חייבים לשלם על נזקים במקומות נופש, הן בדירות, ובצימרים, ובבתי מלון, ואדם מועד לעולם. [אף קטן שהזיק פטור, מ"מ חייב מדיני שמים, והרבה פעמים חייב אף על נזק הקטן, כגון שהעמיד אותו במקום שיכול לשבור חפצים, שמתחייב מדין מעמד] אלא א"כ שאל לבעל המקום ומחל לו.

האם מותר לעשות סנפילג

שאלה: האם מותר לעשות סנפילג כיון שרק בודדים מתו מזה, או דלמא שיש בזה חשש סכנה.

תשובה: מעיקר הדין אין בזה איסור, של מכניס

את עצמו למקום סכנה כיון שע"פ רוב

אין בזה סכנה, אך אם מביאו לידי פחד אסור להכניס את עצמו לזה. (כמו שכתב במאירי בשבת דף קנא ע"ב וז"ל: אסור לישן בבית יחידי, וכן בכל מקום שהוא מביא עצמו לידי נסיון או פחד דאסור, והכל לפי טבעו, ומ"מ אם אירע לו כן יחזק את עצמו בבטחון בהשי"ת ויתעסק בתוך לבו בדברי תורה וכו' עכ"ל. ועפ"י הורה הגר"י זילברשטיין שליט"א שהכל לפי טבע האדם, ועוד נראה ע"פ הגרשז"א שהו"ד בספר שערי יוסף שאלות ותשובות המצויות במלחמה שכל דבר שרגילים העולם לעשותו אין בזה חשש סכנה).

יציאה לנופש או לסדר ענינים בבית או לשמור על הילדים.

תשובה: כיון שימי המחלה משולמים ע"י

המעסיק, ולכן אם המעביד פרטי אסור לקחת יום מחלה, אלא א"כ אי אפשר לעבוד מחמת חולי או כאבי ראש וכדו'. וכן אם יש צורך נפשי יש מקום להקל, והכל לפי העניין, ובמקום ספק יש לעשות שאלת חכם.

מקור: ואף שיש מקום לומר שהיציאה לנופש

לצורך בריאות, מ"מ הרי הוא גזל אם המעביד פרטי [אם אינו מהמדינה והעיריה] וכן שמעתי מגדולי ההוראה שליט"א, [וראה מה שהאריך להעיר בזה בפתחי חושן (שכירות פי"א הערה נא) שיש בזה איסור גזל, ונעשה כהיתר, ובשו"ת צי"א (ח"ז סי' מ"ח פ"י)].

שכר צימר או חדר בבית מלון והמזגן ולא עבד

שאלה: מעשה שהיה עתה בבין הזמנים אב

תשפ"ג, שמשפחה שכרו כמה צימרים לכל בני המשפחה לשבת, וחלק מהמזגנים לא עבדו כל השבת, ונגרם לכל המשפחה סבל רב, עקב החום הגדול,

תשובה: צריך להוריד שליש מהסכום.

מקור: כתב בשו"ע חו"מ סי' ש"י ס"א "השוכר

את הבהמה וחלתה [הג"ה ועדיין ראויה למלאכה] או נשתתית וכו' הרי המשכיר אומר לשוכר הרי שלך לפניך ונותן לו שכרו משלם. עכ"ל, וא"כ לכאורה כיון שהבית ראוי לשימוש אף בלא מזגן, יכול לומר מזלו גרם שהמזגן לא יעבור כל השבת, אך למעשה בזמנינו אי אפשר להיות בדירה בחום בלא מזגן, והרי הוא כחלק מתנאי השכירות, ולכן נראה שצריך להוריד שליש מסכום השכירות, כן השיב למעשה מו"ר הגאון רבי עמרם פריד שליט"א, וכן הסכים מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי והוסיף שדוקא בימים שאי אפשר להיות בלא מזגן.

סימן י"ז

שאלות ותשובות המצויות באבהע"ז

חוב טירחא ללכת לחתונה של חבר בבין הזמנים

שאלה: בחור ישיבה שאחד מחבריו הטובים מתחתן בבין הזמנים, והוא נמצא במקום נופש בצפון וכדו', האם חייב לנסוע ולטרוח לחתונתו של חברו.

תשובה: אף שאינו חייב מעיקר הדין לנסוע, אך מ"מ אם חברו יצטער שלא יגיע, ראוי שיסע משום "ואהבת לרעך כמוך".

מקור: אף שאין חייב להשתתף בחתונה מעיקר הדין, שהוא דוקא אם רואה את החופה, ומצד איסור הזמנה לסעודה של מצוה, וכמו שכתבתי בספרי שירת יוסף עניני נישואין סימן יח, אך מ"מ נראה שאם הוא חברו הטוב ויצטער ע"כ שלא הגיע ראוי שיסע להשתתף בחתונתו של חברו משום "ואהבת לרעך כמוך".

רכיבה על סוסים לנשים

שאלה: האם יש היתר לנשים לעשות רכיבה על סוסים.

תשובה: אם הגברים רואים את הרכיבה אסור.

מקור: עי' גמ' פסחים דף ג' ע"א, באשה לא כתיב בה מרכב, ופירש"י, לפי שאינו הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגליים וכו', ומבואר שאין דרך אשה לרכוב, וה"ה לרכיבה באופניים, ובקוריקנט חשמלי, ואף שאינו מרכב, מ"מ כיון שאינו דרך צניעות אין לעשות כן בפני גברים, עכת"ד, אך יל"ע מב"מ דף ט' ע"ב, ועי' מאירי קידושין דף סה ע"ב, וע"ע בזה בשו"ת באר שרים ח"ו סי' ס"א, ובשו"ת שבט הקהתי ח"ד סי' שי"ג כתב שעד גיל שש שנים אפשר להתיר שיסעו על אופניים, ע"ש.

שינה בחדר שינה של אחרים

שאלה: האם מותר לישן בחדר שינה של זוג, שמחליפים דירה וכיו"ב.

תשובה: מותר.

מקור: מבואר בגמ' בשבת דף קמ ע"ב, "אמר רב קטינא, העומד באמצע מיטה, כאילו עומד בכריסה של אשה, ולא מילתא היא", ומבואר מדברי הגמ' שלמעשה אין חשש בזה, וכן נראה מדברי הגמ' בעירובין דף סג ע"ב, "אמר רבי ברונא כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין בה, עליו הכתוב אומר "נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה". [ועי"ש ברש"י וברבינו יהונתן שם] ומבואר מדברי הגמ' שם שכל האיסור הוא מפני שגורם להם להתבייש לשמש מיטתם בפניו. וכן כתב במהרש"א שם, וכן נראה מדברי המשנ"ב סי' ר"מ בשער הציון סקל"ג. וברש"י שם, ועי' בגמ' בע"ז דף כ' ע"א, ונשמרת מכל דבר רע, ולא מבואר בזה איסור, ואמנם בספר ראשית חכמה (שער הקדושה, פ"ח אות כד) כתב, על דברי הגמ' הנ"ל שכל שכן שאסור להסתכל על מטה שאיש ואשה ישנים עליה, היכא דהוא מכיר, כי זה יעורר תאות היצר יותר ויותר. יעו"ש, וכן כתב בשו"ת לב חיים ח"ג סי' כח, ואולם לדינא כתב בשו"ת שרגא המאיר ח"ח סי' כב אות ד' שאין חשש איסור בזה, כיון שמשתמשים במצעים אחרים יעו"ש, וכ"כ להתיר בשו"ת עטרת שלמה חאה"ע סי' לח, וראה עוד מש"כ בזה באריכות בספר בנין שמואל אבן העזר קונטרס המטות מה שהאריך להתיר בזה.

יחוד באבובים

שאלה: האם יש איסור יחוד באבובים אם מתרחקים מהחוף, באופן שאין רואים את האנשים שעל החוף.

תשובה: בדרך כלל הרבה פעמים יש עוד אנשים שעושים אבובים, ועושים עוד הרבה אטרקציות, ולכן נראה שבכה"ג אין לחוש לאיסור יחוד, וגם אפשר לראות מהחוף, אבל בכה"ג דאי אפשר לראות בחוף, יש לדון משום איסור יחוד אף בכמה נשים עם אחד, כיון שהם פרוצים.

חוט שני יחוד (בקובץ ענינים עמוד רמ"ד) לגבי נסיעה לטיולים במקומות מבודדים ובמקומות ששייך בהם איסור יחוד אף אם הם נשים רבות, אם יש שם איש אחד, וכתב דלכן קבוצות בנות או נשים ההולכות לטיול בתוך מנהרה חשוכה אפילו ביום עם פנסים, אין להם לילך שם עם איש כגון מדריך טיולים או איש בטחון וכדו'. יעו"ש, וראה עוד בספר דבר הלכה מהדו"ח סי' י' סק"ג שהביא שם ששאל לבעל הקה"י זצ"ל לגבי בתי ספר וכדו' בטיולים במקומות רחוקים, שבשני פרוצים עם נשים, הוי דרבנן, וכיון שמענישים בדיני מלכות את המאנס אפשר שדינו ככשר יעו"ש מה שהאריך בזה, וכן כתב בספר אהל יעקב הלכות יחוד שצריך זהירות בטיולים משום איסור יחוד.

אך אם עושים כלה וחמותה או שאר האופנים שאין בהם איסור יחוד כמבואר בשו"ע שם, אין לאסור.

אבל אופנוע ים וכדו' שהוא לבד, נראה שאסור לעשות אשה עם גבר לבד, מלבד איסור יחוד, אלא מחמת איסור נגיעה, וגם מחמת קורבה לעריות, כמבואר בשו"ע אבן העזר סימן כ"א ס"א.

וכן כתב בחוט שני הלכות יחוד (עמוד רמ"ה) שאין לבנות לנסוע עם נהג הספינה, אף דהם הרבה נשים. משום שאע"פ שהרמ"א היקל כשיטת רש"י, מ"מ נראה מדבריו דלא הכריע להלכה כן מפני שלא כתב "וכן עיקר" או "וכן נוהגין", אלא הביא את המקילים כדי לצרף את שיטת המקילים במקום הצורך, אבל סתמא דההלכה הוא כהשו"ע דאין להתייחד אפילו עם נשים הרבה, כדעת רוב הראשונים, ורק במקום הצורך אפשר לצרף את דעת רש"י. יעו"ש, ואמנם אפשר דדוקא בספינה שאי אפשר לראות, וא"כ ה"ה באבובים וכדו' היכא שאי אפשר לראות שפיר דמי.

וכתב להסתפק בחלקת מחוקק אבן העזר סי' כ"ב סק"ט בדין נשים הרבה עם הרבה פרוצים שלכאורה יהיה מותר כיון דכתוב בגמ' ובפוסקים שדוקא אשה אחת עם עשרה פרוצים או דלמא כיון שפרוצים הם יהיה אסור אפילו עם הרבה נשים, וכתב שם שכן הסברא נותנת שיהא אסור, וא"כ לכאורה ה"ה לגבי אבובים וכדו', או שאר טיולים, או עשיית גיפים שיש להחמיר בזה, וכן הובא שהשיב הגר"נ קרליץ זצוק"ל בספר

חלק בירורי הלכה

סימן א

שימוש בכוילר ובדוד שמש בשבת

יש בזה כמה סוגי אופני חימום של מים חמים.

דוד שמש

(א). דוד שמש שמתחממים המים בקולטים, וע"י שמוציא מים חמים בבית, נכנסים מים קרים ומתחממים בתוך הקולטים בחום של יד סולדת, [ובזה נח' הפוסקים, שבשולחן שלמה (סי' שי"ח סקי"ג) כתב שהרי הוא בישול בחמה, ומותר, וכ"כ ביסודי ישורון (ל"ט מלאכות ח"א עמ' קלט) ובשו"ת צי"א (ח"ז סימן יט), ויש אוסרים, כיון שנחשב כבישול בתולדת חמה, כיון שהרי לא מתחממים מחמת החמה אלא גם באמצעות הקולטים, וכן הו"ד הגריש"א בשבות יצחק (דוד שמש פ"י אות א', ובחוט שני שבת ח"ב עמ' קסב), ומ"מ להלכה י"ל שהוא גרמא בדרבנן ומותר, ואף שהמים קרים נכנסים ומתבשלים בתוך הדוד כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' ל"ד) ובחזו"ע (שבת ח"ד מ' תה) שמותר כיון שפתיחת ברז דינו כהסרת מונע וגרמא בדרבנן מותר, וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"א עמ' רל) ובשו"ת הר צבי (סי' קפ"ח) ובני אשכנז מחמירים כיון שכיון שזה הדרך אינו נחשב כהסרת מונע אלא כמלאכה וכמ"ש בביה"ל (סי' רנ"ב ס"ב ד"ה להדמעת קול) ובחזו"א (סי' לו אות א' ד"ה החורש), אך י"ל דאכתי הוא פסיק רישא דלא ניחא ליה בדרבנן כיון שאינו צריך את כל המים החמים, אבל אם מרובים בני משפחתו לכאורה יש לאסור מצד זה]. וכן המים הקרים שבברז מתחממים מהמים החמים. ובזה יש מקילים שכיון שהצינורות דינם ככלי שני ונעשה מעירו לכלי שני [וכ"כ בשו"ת אול"צ שם, ובשש"כ פ"א סוף הערה קמ].

ועכ"פ כיון שהוא ספיקות ראוי להחמיר, שלא להשתמש בדוד שמש. [וכ"כ בשש"כ פ"א סנ"א שטוב להמנע בזה].

ובפרט שההיתר שלא לא ניחא בחימום המים, אינו ברור כ"כ, כיון שאם הוא חי לבדו, לא ניחא ליה, אבל אם יש לו עוד בני משפחה, לכאורה נראה ניחא ליה.

ומ"מ לתינוק קטן וחולה ולזקן מותר, ולכתחילה יפתחו את הברז בשינוי [כדין חולה שאין בו סכנה שמותר מלאכה דרבנן, ולכתחילה בשינוי כמבואר בשו"ע ורמ"א סי' שכ"ח סי"ז, וכן הורה הגר"ש וואזנר זצ"ל בספר אוצרות השבת עמ' סב, ואף לא הצריך בשינוי, ומ"מ ראוי לחוש בשינוי, וכן כתב בספר הליכות שבת שבת ח"ד סי' שי"ח]. ויש מבני אשכנז שמחמירים שאף לצורך קטן אין להשתמש בדוד שמש בשינוי, אלא יש להשתמש במים חמים ממיחם ולהוסיף מים קרים.

וכן ע"י גוי מותר. [ע"י הלכות שבת בשבת ח"ב עמ' תרלה, ומה שהשיג בזה על הגרשז"א שבודאי אינו חשוב מעשה בידים].

אך היינו דוקא בכניסת שבת או ביום שהמים חמים, אבל אם המים בדוד פושרים ונגמרו כל המים, כיון שאין המים שנכנסים לשם יכולים להגיע לחום שהיד סולדת בו מותר להשתמש בכה"ג בדוד שמש בשבת. [אבל לדוגמא בצהרי יום השבת בקיץ המים כבר יכולים להיות רותחים]. **וכיון שקשה לשער דבר זה, ויכול לבוא לידי ספק חילול שבת, לכן ראוי להמנע מזה,** וכ"כ בספר מנחת איש (שבת ח"א עמ' ריח) ששמע מזקינו הגאון רבי יהודה שפירא זצ"ל שכיון שקשה לשער את חום המים כל שהיה החימום תלוי בערב שבת, וכיון שהוא תלוי ועומד בספיקות איסור, עד שיהא ברור לו שלא חיממו את המים חמים בערב שבת. עכת"ד. ולכן רק בימות החורף כגון בירושלים שפתחו את הברז לפני שבת ולא היו בו מים בחום שהיד סולדת בו, מותר להשתמש בו בשבת.

וכן מים חמים שיוצאים בקיץ בצינורות המים הקרים, מותר להשתמש בהם, לרחיצת פניו ידיו ורגליו [כדעת הרע"א סי' שכ"ו ע"ד המג"א סק"ד שדינם כמים שהוחמו בערב שבת, וכן פסק הגרשז"א והו"ד בשש"כ פי"ד הערה יב, ובהליכות עולם ח"ד עמ' רח, ואולם בתוס' ישנים שבת דף לט ע"ב על תוד"ה והא כתבו שדינם כמים שהוחמו בשבת ואסורים ברחיצה כלל, וכן הו"ד הגר"ח מבריסק בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן רא, וכן פסק בשו"ת אור לציון ח"ב פרק לה תשובה א' ובביאורים לתשובה ג', ומ"מ כתב בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' נ"ח וח"ג סימן לג אות ג' ובסי' מז אות ב', ובח"ד סין לא אות א' שהמיקל להורות כמו הגרע"א יש לו על מה

היתר, כדי שלא יבוא לפתוח בטעות את ברז המים חמים בשבת, וכ"כ בספר מנוחת אהבה ח"ב עמ' שכב, ואף שאין אנו גוזרים גזירות מדעתנו, מ"מ יש להזהר בזה כדי שלא לבוא לידי תקלה.

ומ"מ אין צריך לדקדק שיהיה בצד השני של המים הקרים, ויכול להיות קרוב לאמצע, וכמצוי הרבה בארץ ישראל שיש שמש והמים חמים מגיעים מהשמש, ולא מהבבילר, וכנ"ל.

אך מ"מ אם הבבילר מכובה, מותר לפתוח אותו. [ואינם מוקצה, משום מיגו דאתקצאי בבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, ע"פ המבואר במסכת ביצה דף לא ע"ב ובשו"ע סי' תקי"ח ס"ט שבית מלא פירות שסגור מד' רוחותיו ונפל אחד מהכתלים ביו"ט מותר לקחת את הפירות ביו"ט, ואינם מוקצה משום מיגו דאתקצאי, אף שאסור בשבת להרוס את הכותל, וכתב שם הרמב"ן במלחמות ה' ביצה דף יט ע"ב מדפי הרי"ף, והו"ד בב"י שם שהפירות לא היו מוקצים מחמת עצמם, אלא מחמת אריה דרביע עליה, וא"כ ה"ה הכא, ואף לחולקים, וכנ"ל שאינו מעשה בידים אלא גרמא וכמ"ש בשו"ת הר צבי, וכ"ש שבדרך כלל המים לא רותחים בחום שהיד סולדת בו, וכ"כ בשו"ת ברוך אומר ח"ב סימן צ"ה].

חימום בתערוכת אש ע"י גז

ג. בבתי מלון או מקומות ציבורים כגון בתי חולים ישיבות, נעשה חימום המים ע"י אש או גז וכדו'

אך מ"מ יש היתר בחולה שיש בו סכנה. או ע"י גז.

אבל לחולה שאין בו סכנה או תינוק קטן [שאינו נולד כעת] אין היתר, כיון שהוא מלאכה דאורייתא.

מערכת יונקרים

ד. במקומות שיש מערכת חימום שע"י פתיחת הברז מים חמים נדלק המערכת חימום, אסור להשתמש בשבת, כיון שע"י כן מדליק את האש, ומבשל את המים,

ולכן יש לנתקה מהחשמל קודם שבת. [כיון שאם ידליקה לכו"ע יהיה אסור לכבותה].

לסמוך ע"ש] ואין לחוש מה שהמים אח"כ מתחממים.

וכן מותר להשתמש במים חמים בדוד שמש למקילים לשטיפת כלים.

ועכ"פ מי שנוהג להקל בזה, וכעת רוצה להחמיר, נראה שאין צריך כפרה.

בבילר חשמלי

ב. בכל דוד שמש, יש גם בבילר חשמלי, וכשאינ שמש כגון בקיץ מדליקים את הבבילר, וע"י כן מתחממים המים.

אם המים רותחים מחמת חימום הבבילר, וכעת פותח את ברז המים חמים, דינם כתולדות האור, ואסור בישולו מן התורה, ולכן לכו"ע אסור לפותחו בשבת. וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"א עמ' רל, ובשו"ת הר צבי סי' קפ"ח, ובשו"ת יבי"א ח"ד סי' ל"ה, ובחזו"ע שבת ח"ד עמ' תה, [ושם כתב שטוב להחמיר ובעמ' תיג כתב שיש מקום להקל כיון שהוא גרמא בפסיק רישא, ובשו"ת יביע אומר ח"י סי' נה בהערות לרב פעלים ח"א אות כח], וכן הו"ד הגרשז"א בשולחן שלמה סי' שי"ח סקמ"ד, וכן הו"ד הגריש"א בספר אשרי האיש ח"ב פכ"ג אות כג.

ומ"מ יש בזה כמה היתרים [לפתוח את הבבילר שהוא דולק]:

א' לצורך תינוק קטן יפתח בשינוי.

ב' ע"י גוי כיון שפסיק ברישא בגוי מותר וכמבואר בב"י וברמ"א סי' רנ"ג ס"ה ובחזו"ע

שבת ח"ד עמ' תיד.

ג' לחולים שיש בהם סכנה וכן ביולדת בג' ימים

ראשונים, [ובספר תורת היולדת עמ' קנד, כתב שלגבי יולדת יש יותר קולא, ועדיף שהיא תפתח את הברז כיון שהרי הוא נחשב כארעא דלאו דיליה, וכיון שהוא פסיק רישא דלא איכפת ליה, משא"כ האחות ניחא ליה שיכנסו מים שיהיה מים ליולדות אחרות ע"ש, ועי' שו"ת יביע אומר שם במפתחות שאף במקום חולי יש להקל, ולכאו' אין להקל בחולה שאין בו סכנה].

ולכתחילה ראוי לסגור את הברז הראשי של המים חמים, במקומות שאין צורך

נידון א' משום זילותא דשבת ואשווא מילתא
נידון א' משום זילותא דשבת, ולדעות הפוסקים
 שמתירים שעון שבת, ויתבאר להלן.

משום מראית העין, בשו"ת אגרות משה (ח"ב
 חאו"ח סימן צה) כתב שאין בזה איסור
 מראית עין במעלית שבת, וכמו אכילת נקניק
 פרווה עם חלב בזמנינו. [וכנתבאר בארוכה בשערי
 יוסף הלכות בשר בחלב].

משום טעות ומכשול, יש שהעירו ע"פ דברי
 הגמ' בפסחים (דף לז ע"א) "אמרר להם
 אפשר ישנה בדפוס שיקבענה, כיון שאמרו לו
 יאמרו כל הסריקים אסורים סריקי בייתוס
 מותרים", דהיינו שלא יבואו לטעות,

נידון ב' האם כובד הנוסעים משפיע על הזרם
המעלית עבודת ע"י מנוע חשמלי שנמצא
 בראש הפיר של המעלית שמסיע את
 המעלית ע"י כבלים שתלויים על גלגל מסתובב
 מכוח המנוע והוא מושך את המעלית למעלה או
 למטה, והכלבים מחוברים מצד אחד לתא
 המעלית ומצד השני למשקולת כבדה, ובזמן
 שהאדם נכנס למעלית הוא מוסיף עומס לתא
 המעלית, והמעלית מגבירה את עוצמת המנוע
 כדי לשאת את הנוסעים במעלית.

ובבדיקות שערכו [הרב אליהו בייפוס ועוד] שיש
 שינוי של 20 עד 50 אחוז בשינוי
 תפוסת המעלית, [וכ"ש במעליות בבתי מלון
 שנדחסים פי שנים אנשים בשבת, שלכאורה יש לדון שיש
 שינוי בכל אדם ואדם במעלית].

יש שנקטו שכיון שהמעלית פועלת ע"י מנוע
 שנמצאת מעל פיר המעלית, המנוע מושך
 כבלים המחברים לתא המעלית וגורמת
 להעלאתו, ותוספת המשקל בתא גורמת באופן
 ישיר להעצמת פעולת המנוע בכדי שיהיה בכוחו
 להעלות את הנוסעים.

והרי הוא תלוי במה שנחלקו הפוסקים, האם
 מותר הגברת זרם בשבת ללא פעולת אדם,

ויש כמה נידונים בהגברת זרם לאסור.

ואף ע"י גוי אסור להדליקה, כיון שאינו פסיק
 רישא, אלא הפעלה מידית.

ויש להתיר רק במקום חולה שאין בו סכנה,
 במקום צורך.

סימן ב

מעליות שבת בזמנינו

מעלית שבת פועלת על ידי שעוצרת בכל
קומה [או בקומות מוגדרות מראש] כל
 הזמן, ללא קשר לנוכחות או בקשת הנוסעים,
 והדלתות נפתחות ונסגרות אוטומטית לאחר
 פרק זמן קבוע (20/30 שניות). והחיישינים
 והלחצנים אינם עובדים.

במעלית שבת, אף מה שהיה שהתירו להשתמש
 בכל אופן, במעליות המתחדשות
 בזמנינו יש שינויים בין סוגי המעליות.

הנידונים במעליות שבת הרגילות
בשימוש במעליות שבת הרגילות, ישנם כמה
 נידונים.

א. האם יש לחוש בזה לזילותא דשבת ואשווא
 מילתא.

ב. האם כובד הנוסעים משפיע על הגברת זרם
 במנוע בעת שעולים.

ג. שהמעלית יורדת כובד הנוסעים מייצר
 חשמל כגרנטור ומספקת אותו לרשת החשמל.

ד. כובד הנוסעים משתתף עם המנוע להביא את
 התא אל המתגים הנמצאים בכל קומה, וע"י
 שנכנסים למעלים סוגרים מעגל חשמלי.

ה. כניסה למעלית ברגע האחרון.

ו. האם יש איסור מעשה שבת בתיקון מעליות
 שבת בשבת.

ד. כיון שהאדם בעצמו אינו שום מלאכה, ורק נכנס למעלית ואח"כ נעשה הכל, וכמו שהו"ד הגרשז"א בשש"כ שם.

ה. כיון שהמעלית יכולה לעבוד גם בלעדי האנשים, הרי מסייע אין בו משש, ואין בו איסור, וכמו שאיתא בגמ' בשבת דף צב ע"ב, שמצינו ג' שיטות בשנים שעשאוה וקימ"ל כרבי יהודה שזה יכול וזה יכול פטורים, אבל אסור, אבל אם אחד מהם יכול והשני אינו יכול מודים כו"ע שהיכול חייב והאינו יכול פטור, כיון שהוא מסייע שאין בו ממש, ומותר לכתחילה, וכן כתב בש"ך בנקודת הכסף (יו"ד סימן קצ"ח ע"ד הט"ז סק"א) שבגזירת ציפורנים בליל שבת ע"י גויה לצורך טבילת מצוה, אינו נחשב כמסייע, כיון שאינו איסור תורה, והו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה שאסורה רק מדרבנן והו"ל שבות דשבות במקום מצוה, ואין בזה איסור מסייע ודוקא לגבי הקפה שכתוב לא תקיפו אבל בשאר האיסורים מסייע שאין בו ממש, אך כיון שאפשר שהגויה תחתון הציפורנים שלא בכלי נכון יותר לעשות כן ע"ש. ובסדרי טהרה סי' קצ"ח סק"ט הביא מדברי החכם צבי סי' פ"ב שבחידושי הריטב"א מכות דף כ' ע"ב כתב כדעת הש"ך שאיסור על הניקף הוא דוקא בדבר שכתוב בו לא תקיפו. ע"ש. וכ"כ לדינא במג"א (או"ח ריש סי' שמ) ובביה"ל (שם ד"ה וחייב) שלכתחילה תאמר לגוי שיטול ציפורניה ביד וכמ"ש בנקודות הכסף, וכ"כ במשנה ברורה (סי' שכ"ח סק"א) כתב שמסייע אינו עובר איסור, ואין הלכה כדעת הט"ז להחמיר בכך.

פתרונות הבעיה במכונים

במכון הטכנולוגי להלכה, כנתבאר ממש"כ הגרל"י הלפרין בספר מעלית שבת שהוא רק הגברת זרם שנמצאת, ולא זרם חדש, [מלבד דעת המחמירים שדינו כזרם חדש וכנ"ל].

ועוד טענו שכיון שיש כוח נגדי שנוצר במנוע הוא מניעת המנוע, ובקונ' מעלין בקודש (מעליות שבת עמ' 3) העירו בכ"ז שהכוח במכונה כוח נגדי שבמנוע, אינו מוגדר כמניעת המנוע, והביא שם כמה מומחים בכך ע"ש. **ובמעליות החדשות של מכון מעלין בקודש** עשו שהמשקולת כבדה

א. משום איסור מוליד, לדעת הבית יצחק (יו"ד ח"ב במפתחות והגהות לסימן לא) ושו"ת אחיזער (ח"ג סימן ס' ד"ד סימן סו) שאסור חשמל בשבת.

ב. משום איסור בונה, ומתקן מנא, לדעת החזו"א (חאו"ח סימן נ' סק"ט) באיסור חשמל.

ג. משם איסור מבעיר. (שו"ת מנח"י ח"ג סימן מא בשם הגאון מטשיבין, שו"ת תשובות והנהגות ח"ה סימן צא).

ובשו"ת אגרות משה (ח"ב חאו"ח סימן צה) כתב שאסור להכנס למעלית עם גוי, כיון שיש בזה איסור הגברת זרם, [מלבד איסור חילול ה']. וכן כתב הגר"י אפרתי שליט"א בשו"ת ישא יוסף בשם הגריש"א שיש לאסור בכך וכל מה שהורה להיתר, כיון שלא ידע שיש בכך שינוי בפעולת המעלית, אבל כיון שיש שינוי בהגברת זרם יש לאסור ע"ש.

ואמנם יש שצידדו להיתר.

א. רק הגדלת הזרם, ובספר מעליות בשבת (פרק יג, עמ' יט ועמ' קפז) כתב שלאחר הבדיקה אינו גורם לתוספת והגברת זרם אלא רק להשאת כמות זרם כמו שהייתה מראש,

ב. דעת כמה מגדולי הפוסקים, שמעיקר הדין אין איסור הגברת זרם בשבת. וכמובא בחזו"א (שבת סי' לח סק"ד) שהגברת זרם מותרת, וכנתבאר בהרחבה, במק"א,

ג. בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן יא) שאין איסור הגברת זרם משום מוליד, שו"ת יביע אומר (ח"א חאו"ח סימן יט אות יח) בשם הגרשז"א שאין בזה איסור אם אינו מעביר ניצוצות, ואין בזה שום איסור ע"ש, ובשש"כ (פרק כג סנ"ח) לגבי מעלית שבת שאין בזה איסור כיון שהוא רק מגדיל את ההבערות אבל במספר ההבערות אין שינוי ואפשר שאין בזה איסור ריבוי בשיעורים ע"ש. [והרחיב שם שאף שנוצר פעולות של חשמך ע"י הנוסעים מ"מ הרי הוא רק גרמא, וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן צא אות י') ובקובץ מוריה (טבת תשנ"ו עמ' עז) ובאורחות שבת (מהדו"ק פכ"ו סל"ו) ועוד] וכן הו"ד האגרות משה בספר דברי חכמים (או"ח אות רפט) שהסכים גם הגרי"א הענקין ע"ש.

התא אל המתגים, והם מקדימים את המלאכה אל המתגים.

ויש לדון שהפעלת המפסקים אסורה משום בונה או מכה בפטיש.

ואין לומר דהוא פסיק רישא דלא נחא ליה, כיון שיש צורך בכך, ובלא זה הרי הוא חשש סכנה. אך יש לדון האם הוא מוגדר כגרמא.

ובהתקני שבת סודר שהוא נגרם ע"י מניעת המניעה שהוא רק גורם להסיר את המניעה שחוסרת את המכשיר מלפעול, וכנתבאר בארוכה בדיני גרמא בשבת.

ויש שהחמירו כיון שאף בכל גרמא מחמירים כיון שהוא דרך הפעולה הרי הוא מעשה גמור. [וכמ"ש בספר שבות יצחק עמ' קמה, ובשו"ת ישא יוסף כרך ג' או"ח ח"ב סימן פז בשם גדולי הפוסקים].

ואמנם בנ"ד כיון שאינו מעשה ממש, אלא רק גרמא דגרמא, לכו"ע יש להתיר, ובצירוף כל הנ"ל.

נידון ה' כניסה למעלית ברגע האחרון

יש שדנו עוד שמצוי מכשולות, שבכל קומה שהמעלית עוצרת היא ממתנה למשך עשרים שניות או יותר, וכמה שניות לפני סגירת הדלת משמיעה צפצוף למספר שניות ובסיומה הדלתות נסגרות והמעלית ממשיכה בדרכה לקומה הבאה, ויש אנשים שנכנסים למעלית ברגע האחרון, וע"י כן מפעילה המעלית בחשמל מנגון הגנה שגורמת לפתיחת הדלתות.

וא"כ יש לדון שיש לחוש לכך שגורם להפעלת החשמל, אך י"ל שאין אנו חוששים וגוזרים גזירות מדעתנו, והאדם צריך להזהר על עצמו שלא יבוא לידי איסור. וכמו שאין גוזרים שמא אדם יכבה את אור החשמל.

ועוד ראיתי שהשיב בזה הגרי"מ רובין שליט"א (קובץ במה תורנית גני איילון גליון פ"ה פרשת אמור תשפ"ג) שאף אם האדם יעמוד מתי שהדלת תרצה להסגר, הרי הוא גורם להחזיר אתה דלת לאחור ושתסגר עוד שלושים שניות, והרי זה אלא פסיק

שאפילו שהמעלית מלאה לא די בכבודם של האנשים להעלות אל המשקולת, אבל המנוע הרי הוא בודאי יכול להעלות את המשקולת.

ואמנם נראה שאף במעליות שאין המשקולת כבדה, מ"מ כיון שאינו מעשה מלאכה וכדברי הגרשז"א מ"מ הרי הוא מוגדר כאינו יכול. **ובמעליות של מכון צומת** לא עשו פתרון לבעיה זו, כיון שסוברים שהשינוי הוא זניח לגמרי. וצ"ע.

נידון ג' כוכר הנוסעים מייצר חשמל

לגבי הנידון שבכוכר הנוסעים הרי הוא מעצים את המשיכה כלפי מטה וסיבובים של המנוע מואץ ונוצר חשמל במנוע כמו טורבינה שמייצרת חשמל, ומשתמשים בחשמל זו.

ובמעליות בהתקן שבת, לוקחים את החשמל למתקן עומס סרק, שמבזבז את החשמל ללא תועלת. וכן במכון הטכנולוגי של הגרל"י הלפרין (אלול תשפ"א עמ' 25) השיבו שלוקחים הרבה נגדים שקולטים את האנרגיה ללא כל תועלת וללא שום תוצאות אסורות.

ויש שהעירו שסו"ס יש כאן איסור של יצירת חשמל. [הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א]

ואמנם השיב בזה הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א במכתב (ה' אדר ה'תשפ"ה) כתב להתיר בזה א' כיון לשום אדם הנאה מכך ואינו נוצר לצורך חימום אלא הרי הוא הבערה דרך השחתה וכמ"ש ברמב"ם בפ"ב מהל' שבת ובטל אורות הל' שבת דף צב ע"ב ועוד. וכיון שהוא מאיסור דרבנן יש להתיר פסיק רישא דלא נחא ליה.

נידון ד' בהשפעת על הבאת התא למתגים

בכל קומה יש מתגים חשמליים שנסגרים שמגיע אליהם תא המעלית וע"י הסגירה מקבלת המעלית כמה פקודות כגון בלימת המעלית ופתיחת דלתות או שינוי במספר הקומה שבצג, וכשתא ריק המנוע לבדו מפעיל כוח להוריד את התא, אבל שיש אנשים בתא המנוע מפחית מעוצמתו כיון שמשקל הנוסעים מסייע בהורדת

משחרור הבלם ותחילת הנסיעה ועד שהסתיימה העצירה המוחלטת.

ובקונ' מעלין בקודש הביא מכתב מחברת מדיטל ויז'ן בע"מ שמבייאת אנקודרים, שע"י מיוצר קרני אור שמפעילים את המעלית [יעו"ש בכל המכתב], וא"כ יש לדון שהרי הוא אסור.

אמנם יש שכתבו להקל בזה כיון שהוא שינוי בכוח הזרם ופסיק רישא ואינו מתכיון מדרבנן, וכן השיב הגר"י שם, ואמנם יש לדון דיש להחמיר כיון שהוא פסיק רישא דניחא ליה, ולכן קשה להתיר בזה, וכמו שסיים שם שהמחמיר תע"ב. ומ"מ כתב שם להתיר אף במעליות צומת. אמנם כל דין פסיק רישא דלא ניחא ליה בדרבנן יש בכך סתירות רבות ונתבאר בארוכה בשערי יוסף כללי מלאכות שבת.

נידון ב' הפעלת עין אלקטרונית

הפעלת עין אלקטרונית וחיישנים, שמזהה את כניסת האנשים, ובמעליות שבת בפיקוד שבת, מבטלים אותם.

נידון ג' מערכת שקילה

ישנם מעליות חדישות שמותקן בהם מערכת שקילה רציפה של התא והכבלים, אם כדי לדעת כמה כוח האצה צריך למעלית.

וא"כ לכאורה מטרת השקילה הרי היא ניחא ליה, וכל שקילה נרשמת בכרטיס, וא"כ הרי יש כאן כתיבה שאסורה באיסור תורה, ואף שהוא פסיק רישא דלא ניחא ליה הוא מאיסורא דאורייתא.

ומשום טענה זו, מצינו כמה ישובים.

א. ויש צידדו שהוא איסור דרבנן כיון שהכתיבה אינה מתקיימת, וכן צידד הגר"י יוסף שליט"א במכתב (י"ז אייר ה'תשפ"ב).

ב. עוד כתבו בביטאון אספקלריא (אלול ה'תשפ"א עמ' 24) שאין זה מוגדר ככתיבה ולא רשימה

רישא בגרמא, וגם מצב זה אינו שכיח כ"כ כיון שישנה התראה ברורה ושילוט ברור שכאשר מופעל זמזום אין להכנס ולצאת מהמעלית. ואף שיש מקרים שיהיה כך אין לחשוש כיון שיש שהתצירו פסיק רישא בגרמא, ובפרט שהך גרמא אינה ע"י מעשה גמור של האדם אלא בשעת גרמת המלאכה הרי הוא כאבן דומם והדלת נתקלת בו וחזורת לאחור, ולכן אין למנוע את הרבים משימוש במעלית שבת עכת"ד. [וראה שם עוד בעמ' 3 בארוכה בביאור הדברים איך זה עובד שאין בזה שום חשש].

ומ"מ גם במעלית שבת יש להזהר שלא ללחוץ על המעלית כהרגלו, ואולי אף צריך לכסות את הכפתורים.

נידון ו' תיקוני מעליות שבת כשבת

יש שדנו שכיון שיש עשרות מקרים של תיקוני מעליות שבת בשבת, ע"י טכנאי יהודי שמגיע ברב ומתקן בשבת ומחזיר את המעלית שתמשיך לעבוד, וא"כ ע"י השימוש במעלית שבת אפשר לבוא לידי איסורים, או הנאה ממעשה שבת.

ומשום איסור הנאה ממעשה שבת, י"ל שאכן לא שכיח, ומ"מ בודאי כנתבאר שיש להתיר מעלית שבת רק במקום צורך או חולי.

הנידונים במעליות שבת החדשניות

בשימוש במעלית שבת החדשניות ישנם עוד כמה נידונים

נידון א' הפעלת כרטיס דיגטלי

יש כרטיס דיגטלי שמקבל מידע באופן תדיר שנקרא "אינדקודר" והכרטיס הנ"ל עוקבת היכן התא נמצא ועל מהירות המנוע כדי להעביר מידע לכרטיס הפיקוד החשמלי, והכרטיס לאחר מכן שוקל לפי מה שתכנתו אותו באיזה עוצמה להפעיל את המנוע ומתי לעצור.

ותלוי במה שדנו הפוסקים בגדר האיסור של רישום דיגטלי, ובקונ' מעלין בקודש (מעלית שבת עמ' 7) כתב שאין היתר בזה של גרמא כיון שהשפעת המשקל הנוסעים הינה רציפה

ואמנם מעיקר הדין הובא שם דעת הגרשז"א שאף במעליות כאלו אין איסור כיון שאין זה מלאכת מחשבת, והואיל וע"י היורדים במעלית לא נעשה שום חידוש או שינוי בקצב הירידה של המעלית להקדים או לאחר, וגם שבעליהם הכל מעשה הרי נחשב שלא אהני מעשיו ע"ש, וכ"כ לדינא בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סימן צז)

וכ"כ לדינא בשו"ת יביע אומר (ח"ה או"ח מילואים לסימן כז) שמותר להשתמש במעלית שבת אף שכובד גופו גורם לניצוצות ע"ש

ומ"מ אף בהליכות עולם (ח"ד עמ' קנח בהערה) עפ"י דברי הגרל"י הלפרין, שעיקר הבעיה במעלית היא בירידה דוקא שבגלל משקלו של האדם נוצר מעגל של הפיכת המנוע וכו', אבל ביחס לעליה במעלית הבעיה היא פחות חמורה, כיון שבטורם שהאדם נכנס למעלית המנוע שקט ומשקלו של האדם הנכנס מפחית את סיבוכי המנוע ובכך הוא מפחית את יצירת המפתח הנגדי ע"ש, ולכן סיים שם לדינא בזה"ל: ולדינא יש להורות שמותר לעלות במעלית אוטמטית בשבת, אבל לרדת היכא דאפשר נכון להחמיר עכ"ל.

ובילקו"י שבת (ח"א כרך ד' עמ' קכג) כתב לדייק דהיכא דאפשר נכון להחמיר אבל במקום צורך מותר

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מז תשובה לו) הו"ד הגרב"צ אבא שאול זצ"ל שאין להתיר להשתמש במעליות שבת אלא לזקן או חולה בלבד, ובהערה שם נראה שבמעליות שבת שע"י המכון הטכנולוגי בהלכה מותרות לכו"ע. וכמו שציידד הגר"י יוסף שליט"א במכתב שבמעליות הנ"ל מותרות לכתחילה בכל האופנים.

וע"ע במש"כ בזה בשו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן רכ), ובספר אורחות שבת (ח"ב עמ' תסט)

דינים העולים

אסור לעלות ולרדת במעלית בשבת וביו"ט, [אף אם הגוי עולה ויורד בה, כיון שכל אדם בכובדו

אלא רק נתונים דיגטליים שמתקבלים באמצעות שינויי מתח חשמלי.

ומ"מ כתבו שם שבמעליות שבת של מכון הטכנולוגי אין בהם מתקני שקילה שכל הזמן דולקים, אלא מתקנים פיקוד שבת שמרמה את מתקן השקילה ומקבל מידע לאורך כל הזמן שהמעלית בתפוסה של 50 או 40 אחוז תפיסה.

ולפי"ז אף לדברי הגריש"א שאסר מעלית משום נתינת מידע דיגטלי, אין בזה חשש איסור.

נידון ג' התזת ניצוצי אש

התזת ניצוצי אש למי שנכנס למעלית, והרי הוא פסיק רישא שלא ימות. וכנ"ל שהוא פסיק רישא דלא נחא ליה באיסור דרבנן, כיון שהוא הניצוצות הולכים איבוד.

נידונים שונים

מחלוקת הפוסקים האם מותר להשתמש

במעלית שבת רק לעלות ורק לרדת

ובשש"כ (מהדו"ח פרק כג סעיף נח) כתב בשם הגרשז"א שמעיקר הדין מותר להשתמש בה, ומ"מ יש מחמירים שלא להשתמש בה אלא בעליה, וביאר שם טעם שיטות האוסרים להשתמש במעלית שבת לצורך ירידה, מפני שכאשר יורדים בה הרבה אנשים בבת אחד אז גם הירידה עצמה וגם הדלקת הנורות שבכל עצירה נעשית ע"י כוח היורדים ולא ע"י החשמל, ועוד שיש מעליות גדולות שהיורדים מייצרים בעצמם בכובד גופם זרם נגדי המוחזר לרשת החשמל, ואותו הזרם מגיע למכשירי החשמל והתאורה שבקירוב מקום למעלית, ולכן יש חוששים שיש בזה איסור תורה, [וסיים שם בשש"כ "ויש ישראל קדושים שאינם משתמשים כלל במעלית שבת הגם שמצד הדין אין לחשוש לאיסור, אלא מפני השם חוששים וחרדים לקדושת השבת, ואשרי חלקים"]. וכ"כ בשו"ת ישיב משה (עמ' לא) בשם הגריש"א שמותר לעלות במעלית שבת, אבל לרדת אסור כיון שבכובד גופו הוא עוזר למעלית לרדת ע"ש.

שמעתי מהגרי"מ שטרן שליט"א שיש לאסור בזה משום עובדין דחול,

אך להלכה אין בזה איסור, ואין לחוש לזילותא דשבת ואשווא מילתא כיון שמעליות שבת ידועה לכל, וכמו שמותר להשתמש בשעון שבת [וכמו שנהגו בירושלים, ובעוד מקומות היתר בזה, כמו שהו"ד הגרשז"א בשש"כ (ח"א פכ"ג הערה קלז ועוד) ובספר מאורי אש השלם (ח"ב עמ' תשצט) הו"ד הגרא"ד אורבאך שליט"א שכאשר החל להתפשט ענין מעליות שבת אמר לו הגרשז"א שיש לברר היטב היטב את מציאות הדברים בזה ואם באמת הדבר מותר חייבים לפרסם הדברים וזאת משום שהמון העם לא יעצרו עצמם מלהשתמש במעליות בשבת וביו"ט ע"ש. ע"ש בעמ' תת בארוכה עוד כמה עובדות בכך שהרי הוא היתר השימוש מעיקר הדין ע"ש, וכמו שהורה הגריש"א שצריך למצוא לזה היתר ברמה הכי גבוהה, כמובא בקובץ היכלא (חלק יא עמ' קפה) וכ"כ לדינא בשו"ת יבי"א (חלק יא סימן כד)].

האם יש איסור עובדין דחול

ומשום עובדין דחול יש לדון. הרי הוא תלוי בטעמים של דיני עובדין דחול.

בתפארת ישראל (סופ"ז דשבת הלכתא גבירתא למשנה א' ב') שיש פעולות שאסרו משום עובדין דחול והם א). דומה קצת לאחת מט"ל מלאכות, ב). מקום ששיערו חז"ל ברוח קדשם שבקל יכול לבא לידי איסור דאורייתא, כמו לשרות עשבים לרפואה דבקל יכול לבוא לשחיקת סממנים דהוי לי' טוחן, אסור משום עובדא דחול. ג). דבר שהוא טורח גדול. ע"ש.

מדברי רש"י (ביצה כ"ח ב ד"ה מהו להראות) מי מחזי כעובדא דחול דאושא מילתא וכו'. ע"ש. ולפי"ז אשווא דמילתא ועובדין דחול הוא אותו חשש. ולפי"ז הכא אין שייך לדעת המשנ"ב.

ועוד י"ל לפי מש"כ בס' ארחות חיים (ספינקא, סי' שי"ד אות ח') בהגהות מהגאון מהרש"ם, כתב, דבביתו ואין אדם רואה, ליכא משום עובדא דחול. אלא דלאו כללא היא. ע"ש.

האם יש איסור משום מרא דאתרא

ובב"ב הרי הוא תלוי כיון שהחזו"א אסר יש לאסור משום מרא דאתרא, ווהרי הוא

גורם להוספת זרם חשמל בעליה ובירידה, ויש בה אף משקל דריכה דיגטלי, וכמ שיתבאר להלן].

האם יש חשש זילותא דשבת

ותלוי בטעמים של זילותא דשבת, ומצינו ב' טעמים גדרים, במשנ"ב סי' רנ"ב סק"נ מבואר שהטעם הוא שיחשדו אותו שעשה את המלאכה בשבת ולפי"ז במקום שכולם יודעים אין חשש של זילותא דשבת, וכמו שמבואר ברמ"א שם.

אבל בשו"ת אגרות משה ח"ד סימן ס' כתב שהגדר של אשווא מילתא הוא כבוד השבת,

והעיקר לדינא כדברי הרמ"א, שכל שדרכו בכך מותר, ולפי"ז אף בדבר שכולם יודעים שאין איסור אין זילותא דשבת

ואמנם רבים מבני אשכנז שלא להשתמש במעלית שבת כלל משום זילותא

דשבת, (וכמו שהו"ד החזו"א בספר שערי השבת עמ' שלט בשם הגר"ש וואזנר, חוט שני שבת ח"א עמ' רו) **ומשום** אוושא מילתא (שו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רט"ז) וראוי לבני תורה להחמיר בזה בכל מקום, ודין מעלית שבת כדין מעלית רגילה, שמותר להשתמש רק במקום פיקוח נפש. [ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן ל"ט), ובחוט שני (שבת סוף ח"א) הו"ד הגר"ש וואזנר צ"ל שיסוד את ביה"ח מעייני הישועה בבני ברק הכריעו הרבנים וביניהם הגר"ש וואזנר שאין להתיר בשום אופן התקנת מעלית שבת וכשמותר להשתמש במעלית משום פיקוח נפש ישתמשו במעלית רגילה ע"ש. וכ"כ בספר הזכרון דרור יקרא (עמ' רעג) הובאה תשובת בעל השבט הלוי צ"ל שכיון שיש תקנת חכמי העיר רבות בשנים אסור להפעיל את המעלית שבת אף לצורך חולה, מחמת פירצת חומת השבת בעיר בני ברק, והשיב עוד בזה"ל: ע"כ הננו להזהירם שלא להפעיל יותר את מעלית השבת בשבת, באם לא תשמעו לאזהרה זו יפורסם הדבר ברבים כדין פורץ גדר בישראל עכ"ל, וכן הו"ד הגר"ש וואזנר צ"ל בשם הגרי"מ שטרן שליט"א בספר רב רבנן (עמ' קו), ובשם הגרמ"ש קליין שליט"א (שם עמ' צב) ובספר דעת זקנים (עמ' לו), ושוב ראיתי מכתב מהגר"ש וואזנר צ"ל מתאריך ערש"ק חוקת תשנ"ח שאף אם הדברים מותרים מעיקר הדין, מ"מ יש לאסור משום פירצה בחומת השבת, ע"ש בארוכה, וכ"כ הגר"ד לנדא שליט"א שיש לאסור משום עובדין דחול, וכן

וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף שאלות ותשובות המצויות במלחמה סימן ה'.

מעליות שאין חשש איסור הדברים שצריכים

להזהר בעת השימוש

מ"מ ישנם כמה דברים שצריך להזהר בשימוש במעליות שבת.

[א] צריך להזהר שההכשר של פיקוד שבת הוא בתוקף [ולא נעשו במעלית שינויים של טכנאים]. (ספר שערי השבת ח"א עמ' שמ).

[ב] אף במעליות שבת שמותר להשתמש בהם, צריך להיזהר שלא לעבור ושלא לדעת בדלת המעלית בשעה שהיא עומדת להיסגר לא בידו ולא בגופו, כיון שמחמת כן משתנה זרם החשמל, וגם עושה פעולה במנוע של הדלת.

[ג] יש מתירים אף במעליות שבת רק לעלות ולא לרדת, כיון שבירידה המעלית מייצרת חשמל, אבל בעליה הוא רק הוספת זרם.

[ד] כנ"ל שיש מחמירים שלא להשתמש במעליות משום זילותא דשבת, ולכן אף לפוסקים המתירים, ראוי להחמיר שלא לעלות במעליות שמיוחדות לשבת, אך ישנם כמה אופנים שיש להקל, א. לצורך תפילה במנין לחולה ולזקן, ב. לצורך כיבוד הורים, ג. בקומות גבוהות של עשרות קומות כגון בחו"ל נהגו להקל בזה.

סיכום סוגי המעליות הקיימים

בזמנינו

ועתה נפרט סוגי המעליות עם הכשר, במה אפשר לסמוך יותר.

[א] במעליות שבת של מכון צומת, לכתחילה אין להשתמש בה, [כיון שיש בה עדיין הרבה חששות, והוא רק בגרמא], אך במקום צורך של זקנים ונשים מעוברות, יעלו במעלית, וירדו ברגל, כיון שהירידה בכובד האדם מייצרת חשמל, וכנ"ל. (עי' ילקו"י שבת כרך א' ח"א עמ' תקצז הליכות מועד בין הזמנים עמ' רנח) אך מעיקר הדין במקום צורך אפשר

תלוי בגדרים של מרא דאתרא. [וע"ע בארוכה בילקו"י שביעית עמ' קד].

ובחזו"א סי' כ"ג סק"ד כתב בזה"ל: במש"כ בסי'

ז' וסי' ט' להקל בדרבנן לסמוך על הפוסקים החולקים על הרמב"ם צריכים אנו לפרש שאין חילוק בזה בין אר"י לשאר ארצות ואין לטעום ממש"כ ב"ב בתשובת מהרי"ט סי' מ"ב וממש"כ מהרש"ם בפירוש ירושלמי שביעית פ"ו ה"א שהרמב"ם הוא רבם של בני אר"י שאין הדבר כן עכשיו, אמנם היו ימים שהיו נוהגים ע"פ ספרי הרמב"ם, אבל מפני הבלבול שעירות חרבו וחזרו ונתיישבו נתבטל הדבר שהחדשים היו נגררים אחר פוסקים אחרים, וכו' אבל אחר שהחזיקו בפסקי השו"ע חזרו גם באר"י לנהוג ע"פ שו"ע אף נגד הרמב"ם וכמש"כ האחרונים, וכן אחר שו"ע אנו נוהגין להורות ע"פ גדולי האחרונים אף נגד השו"ע כמו הש"ך פר"ח הגר"א וכן אנו סומכים בדינים פרטיים על אחרונים ז"ל אף נגד השו"ע כגון נ"ב ועוד, ובכל זה בכל הארצות שוין אצלו וכו' עכ"ל, וע"ע בחזו"א יו"ד סי' קנ"ו סק"י.

ובחזו"א בליקוטים חו"מ סימן א' א' וז"ל: עיקר

ההכרעת ההלכה היא תמיד ע"פ הראיות היותר מכריחות ומסתברות, ואף שאנו נוהגים ע"פ השו"ע, מ"מ אנו רגילים לנטות מהשו"ע מחמת שנטו אחרונים ז"ל בראיות נכונות לדעת חכמי הדור, ובכל הלכה אנו מוכרחים לעיין בהכרעת אחרונים כי החכמה היא המכריעה בכל, אלא כשהדבר שקול אנו נוטים אחרי מי שגדול ובה קבלנו הכרעת הב"י והרמ"א, עכ"ל.

ועכ"פ מפורש בחזו"א שאין כזה דבר מרא

דאתרא, ואפשר לחלוק לאחרונים ע"ד הפוסקים שלפניהם וה"ה הכא, ובפרט בנ"ד שנשתנה המציאות, אמנם בדרך אמונה בהקדמה כתב שיש לפסוק כדברי החזו"א שהוא אתרא דאר"י, וצ"ע מכל הנ"ל. ובפרט שלפי הרמ"א מותר ואף לדברי החזו"א היינו דוקא בזמנו שלא היה דרכו בכך משא"כ בזמנינו, ובשכונות החדשות אפשר שאינו בכלל בני ברק, וכמו שהשיב הגרנ"ק בחוט שני (חנוכה) לגבי הטילים,

להקל אף בירידה, [וכן אפשר להעלות עגלה למעלית שבת, כיון שהרי הוא גרמא].

ב. במעליות שבת של המכון הטכנולוגי, מותר לעלות, [כיון שהעליה אינה גורמת לשום הוספה של כוח, כיון שהם מופעלות על המקסימום זרם] ומותר אף לרדת לכתחילה, [ואף שיש יצירת זרם לפי משקל האנשים, ואף שנוצר חשמל, כיון שהחשמל שנוצר הולך לאיבוד, אין בזה חשש] ויש מחמירים שלכתחילה אין לרדת כיון שהמעלית יורדת הרי הוא כובד משקלו עוזר למעלית לרדת, אבל חולים יכולים לרדת.

ג. מעלית עם הכשר מעלין בקודש, נעשית ללא גרמא, ושאר קולות, וגם אין בה חשש של עובדין דחול, כיון שהמעלית עצמה מתקטנת, ועדיין משום עובדין דחול, זה לא יעזור כי בסוף אשווא מילתא, כנ"ל בדין אשווא מילתא.

אך מעליות שבת ללא כשרות מוסמכת, אין לסמוך עליהם כלל, כיון שיש בזה חשש איסורים מדאורייתא.